ژنان

٢٧

ئازادی بۆ ژن، بەختیاری بۆ کۆمەڵ

ڕەزبەری ١٣٨٩ October 2010

گۆڤاری یەکیەتی ژنانی دێموکراتی کوردستان

ئەحمەدینژاد کەوتە دوای کریستیان ئەمانپوورەوە !

توندوتیژی دژی ژنان سنوور ناناسێ

قاچاغی کچان و ژنانی ئێرانی ...

وتووێژ لەگەڵ خاتوو "ژۆرژیا کووفەن ـ گێرەن"

مەرگی ناوەختی ئەندامێکی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان

ئەندامێکی بەوەجی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان بە هۆی نەخۆشی دڵ کۆچی دوایی کرد.

شەوی چوارشەممە، ٢٣ی پۆشپەڕ خاتوو نەورۆز (شیلان)، ئەندامی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان بە هۆی نەخۆشی دڵەوە لە شاری کۆیە کۆچی دوایی کرد.

خاتوو شیلان شێخی کە ماوەی زیاتر لە ١٠ ساڵ ئەندامی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان بوو، خاوەن گەلێ بەهرەی تایبەتی بوو. زۆر لە ڕێورەسم و بۆنەکانی تایبەت بە یەکیەتیی ژنان بە دەنگە خۆشەکەی خاتوو شیلان دەڕازایەوە.

خاتوو شیلان شێخی هاوسەری پێشمەرگەی دێرینی حیزب، کاک عوسمان شێخی ساڵی ١٩٧٣ لە دایک ببوو.

ناوبراو ئەندامێکی دڵسۆز، بەوەج و کارلێهاتووی یەکیەتیی ژنان بوو، هەر بۆیەش مەرگی ناوەختی خاتوو شیلان خەم و پەژارەی زۆری خستە نێو بنەماڵەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانەوە.

"یەکیەتیی ژنان" بەبۆنەی مەرگی لە ناکاوی خاتوو شیلان شێخی سەرەخۆشی لە هاوسەری خاتوو شیلان، کاک عوسمان شێخی و بنەماڵەی ناوبراو دەکاو خۆی لە خەمی لە دەستدانی ئەو ئازیزەدا بە ماتەمبار دەزانێ.

پێڕست

2 ئەحمەدی نەژاد کەوتە دوای کریستیان ئەمانپووروەوە..........

3 توندوتیژیی دژی ژنان سنوور ناناسێ.........................

6 قاچاغی کچان و ژنانی ئێرانی و بۆمبێک لە چاوەڕوانیی تەقینەوەدا..

8 پێشێلکارییەکانی مافی ژنان تا کەی لە خزمەتی سیاسەتدا بن؟

12 هەر میللەتێک دەبێ مۆدێلی تایبەت بە خۆی بۆ جێبەجێ کردنی مافەکانی مرۆڤ بنیات بنێ...................................

14 خەمۆکی لە ژنان دا...

16 ژنان بەشیان گوناهی ژێر نیقابە.................................

17 جیابوونەوە سۆزدارییەکان لە نێو بنەماڵەکان دا................

20 شێواندنی ئەندامی زاوزێی ژنان و کچان لە ژێر ناوی خەتەنە..

25 بەهەشت و دۆزەخ...

28 چارەنووسێکی تاڵ دوای عەمەلی جەڕراحی جوانکاری...........

29 ژنانی نێو کۆڕی خەبات....................................

31 ژن ئەستێرە...

32 بەشی ئەدەبی ....

39 راپۆرت و هەواڵەکانی ئێران...............................

45 هەواڵ و چالاکییەکانی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان...

49 بەشی وەرزشی...

53 جۆراوجۆر ....

ژنان

وەرزانەیەکی
سیاسی
کۆمەڵایەتی
فەرهەنگی و ئەدەبی

سەرنووسەر

نەسرین حەسەنزادە

دەستەی نووسەران:

کوێستان فتووحی، عیسمەت نستانی، رەسووڵ سوڵتانی

حەلیمە رەسووڵی ، عەلی بداغی

رەزبەری 1389، ئوکتۆبری 2010

ژمارە 27

ژمارە تەلەفۆن بۆ پێوەندی گرتن بە یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان

00964 - 7702103121

دیزاینی بەرگ: ئەیوب شەهابی راد

مونتاژ: مینا سوڵتانزادە

تایپ: شیلان قوربانی فەر

ئەحمەدی نەژاد کەوتە داوی کریستیان ئەمانپوورەوە!

"سەکینە ئاشتیانی کەی حوکمی سەنگساری بەسەردا سەپاوە؟!! "

✍ کوێستان

حوکمی سەنگسار لە دژی سەکینە محەممەدی ئاشتیانی لە ئێران، نارەزایەتییەکی بەرینی کۆڕ و کۆمەڵەکانی مافی مرۆڤ و جیهانی دەرەوەی لێکەوتۆتەوە و سزای سەنگساریان بە کردەوەیەکی دڕندانە و نامرۆڤانە ناوبرد و داوایان لە حکوومەتی ئێران کرد ئەم حوکمە دڕندانەیە هەڵوەشێنێتەوە.

کاربەدەستە پایەبەرزەکانی کۆماری ئیسلامییش لە ئاست ئەو نارەزایەتییانەدا بە توندی هەڵوێستیان گرت و ئەو وڵاتانەی لە ئاست ئەم حوکمە نارەوایەدا نارەزایەتییان دەربریوە، داوەتە بەر هێرشی تەبلیغاتی و بە پیلانگێری و دەستێوەدران لە کاروباری وڵاتەکەیان تاوانباریان کردن.

بەڵام لە هەمووی گاڵتەجارانەتر وڵامەکەی ئەحمەدی نەژاد بە پرسیارەکەی خانمی کریستیان ئامانپوور، هەواڵنێری کاناڵی تەلەویزیۆنی"ئەی بی سی" ئەمریکا بوو کە 19ی سپتامبری ئەمساڵ لە بارەی حوکمی سەکینە محەممەدی ئاشتیانییەوە دایەوە و گوتی " من نوێنەری خەڵکی ئێرانم و چۆنە ئاگام لەو حوکمە نیە، ئەو خانمە بە حوکمی سەنگساری بەسەردا نەسەپاوە". هەروەها لە درێژەی قسەکانیدا لەو بارەیەوە گوتی: " کەسانێک بە بڵاو کردنەوەی هەواڵی درۆ لەو بارەیەوە ئەو هەڵلاو و هەنگامەیان ساز کردوە و ڕۆژئاواییەکانیش کردوویانەتە خۆراکی تەبلیغاتی لە دژی ئێران! ".

ئەحمەدی نەژاد بۆ حاشای لە حوکمی سەنگسار دژی سەکینە ئاشتیانی کرد ؟ خۆ پێشتر بەرپرسانی قەزایی ڕێژیم ئیعترافیان بە حوکمی سەنگسار لە دژی سەکینە کردبوو، بڵێی لە ترسی فشاری لە رادە بەدەری هەواڵنێران و دەزگاکانی ڕاگەیاندنی "بێگانە" بوو بێ و بەم شێوەیە خۆیان لێدەرباز بکا یان هەر وێستبێتی شۆخییەکی فارس گوتەنی بامەزەی لە گەڵ ئەو خانمە کردبێ؟

چ پێکەنینییە ئەم سەرکۆمارە! تەنانەت لایەنگرەکانی خۆشی سەریان سوڕماوە لە حێماقەت و بێمێشکی سەرکۆمارەکەیان.

ڕۆژنامەی "رسالت" لە نووسینێکدا لە ژێر ناوی " ئەحمەدی نەژاد لە بەینی سەکینە و کریستیاندا" نووسیویەتی: "وتوێژەکەی دوکتور ئەحمەدی نەژاد سەرکۆمار لەگەڵ کریستیان ئەمانپوور لە بارەی هێندێک مەسەلەدا ئەوەی نیشان دا کە موشاویرانی سەرکۆمار و ئامادەکارانی سەفەرەکەی بە ئەرکی قانوونی خۆیان ئاگا نە بوون. سەرکۆمار دەیتوانی بە یەک دێر خۆی لەو مەسەلەیە بە دوور بگرتایە و پێوەندی داباوە بە دەزگای قەزاییەوە و نەچوبایەتە سەر مەسەلەیەک کە پێوەندی نیە بە دەوڵەتەوە، بەڵام ئەو چووە نێو باسی سەنگسارەوە و کەوتە ئەو داوەی کە پێشتر لە بارەی حیجاب و عیفافەوە تێی کەوتبوو!

، بەڵام قسەی ئاخر ئەوەیەکارنامەی کۆماری ئیسلامی لە ماوەی دەسەڵاتدارەتیدا پڕە لە تاوان و جینایەت، ئێعدام و کوشتار لە دژی خەڵکی وڵاتەکەی و پڕە لە کارشکێنی و سەرەڕۆیی دژی پەیماننامە نێونەتەوەییەکان، سەکینەی محەممەدی ئاشتیانییش تەنیا قوربانی سەنگسار نیە لە ئێراندا، ڕۆژئاواش ئەگەر خۆی لە بێخەبەری نەدا بەتەواوی ئەوە دەزانێ، بەڵام ئەوەی جێگەی سەرنج و سەرسوورمانە ئەوەیە بۆ دەبێ سەرانی ڕێژیمێکی لەو چەشنە ئێستاش ڕێگەیان بکەوێتە ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان و وەک نوێنەری ئەو خەڵکە گوێ بۆ قسەکانیان بگیرێ؟ دنیای ڕۆژئاوا تا کەی درێژە بەم سیاسەتەی دەدا و تاکەی خوێ بە برینی ئەو خەڵکە بریندارەی ئێران‌دا دەکا؟

توندوتیژیی دژی ژنان سنوور ناناسێ

✍ شلێر باپیری

رۆژانە لە گۆشە و کەناری ئەم جیهانەدا ئامار راپۆرتی دڵتەزێن لە بارەی توندوتیژی و هەڵسوکەوتی خراپ و نەشیاو دژی ژنان بڵاو دەبێتەوە، ئەو پێشهاتانە لە روانگەی جیهانی و لە وڵاتانی جۆراوجۆرە، بەڵام هەموویان بەرهەمی یەکجۆر بیرکردنەوەن و رۆژانە روو دەدا و بەهۆیەوە ملیۆنان ژن لە بارێکی سەخت و دژواری دەروونیدا ژیان بەسەر دەبەن. هەڵسوکەوتی خراپ دژی ژنان، تایبەت بە ناوچە یان وڵاتێکی دیاریکراو نیە، بەڵکوو رۆژانە لە سەرجەم وڵاتانی دنیادا روو دەدا. لەو نێوەدا خاڵی جیاوازی لایەنی کەم و زۆری ئەو توندوتیژی و رەفتارانەیە کە ئەوەش بەپێی باری ئابووری، کۆمەڵایەتی، سیاسی، باری دەوڵەتان، پێوەندیی دین و سیاسەت و چۆنیەتیی روانینی کۆمەڵگە بەرامبەر بە ژنان گۆڕانی بەسەردا دێ. لەوانەیە شوێنی کردەوەکانی دژ بەژن زیاتر ئەو وڵاتانەی لەخۆ گرتبێ کە یاسایی ئاینی و لەوانە ئیسلامیی تێدا جێبەجێ دەکرێ. بە مانایەکی تر لەو شوێنانەی دین و جۆری دەسەڵات تێکەڵ کراون و بنەماکانی شەرع و یاسای ئیسلامی بناخەی یاساکانی بەستنەوەی کۆمەڵگەیە. لەو وڵاتانەدا ژنان کەمترین ماف کۆمەڵایەتی و یاسایی خۆیان هەیە، ئەگەریش لەو وڵاتانەدا مافێك بۆ ژنان هەبێ یان دابین کرابێ ئەوە لەڕووی تێگەیشتوویی و پێگەیشتوویی ئەقڵی دەسەڵاتدارانی وڵاتانی ئاینی و ئایدیۆلۆژیك نیە، بەڵکوو بەرهەمی ناڕەزایی و خەباتی بەردەوامی ژنانی چەوساوە و لەخۆبردوویە . ئێران، ئەفغانستان، سعوودیە و زۆرێك لە وڵاتانی تری رۆژهەڵاتی ناوەڕاست یان ئەو وڵاتانەی تێیدا ئاینی ئیسلام بنەمای یاسا و دەستوورە، ئەوانە نموونەی زیندوو و حاشاهەڵنەگری ئەو راستییەن و رۆژانە گوێبیستی پێشێلکردنی مافە سەرەتاییەکانی مرۆڤ و بەتایبەت مافە سەرەکییەکانی ئافرەت دەبین، هەمووی ئەوانە سەلمێنراون و داتاکان هیچ شرۆڤەیەکی تر هەڵناگرن و بوونە بە ئاماری رەسمی.

لە وڵاتانی پێشکەوتوو و دیموکراتیکدا لەگەڵ گەشەکردنی ئابووری و بەرزبوونەوەی ئاستی هۆشیاری و رۆشنبیریی گشتیی کۆمەڵگە و توانای ژنان و بوونی رۆڵێکی دیاری ئەوان لە بەرهەمهێنان و ئەرکەکانی تری جڤاگی و لایەنی کۆمەڵایەتی و بەڕێوەبردنی کۆمەڵگە، لەگەڵ ئەوەشدا ژنان یەکەم قوربانین لە شوێنی کار و لە کاتی دەرکردن لە دامودەزگا،

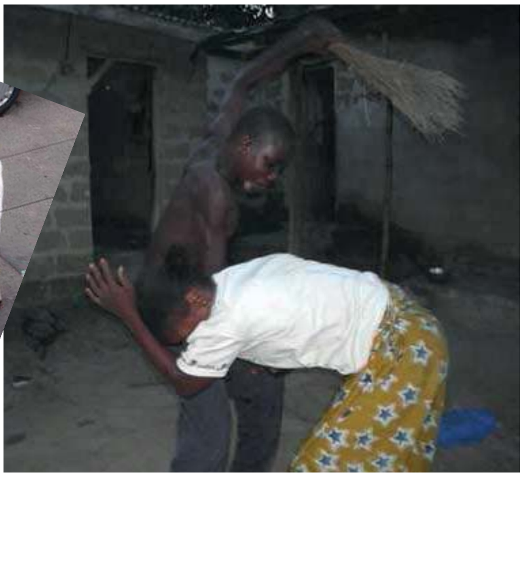

کارگـە و شـوێنەکانی تـری کارکردنـدا، جگـە لـەوەی یەکـەم قوربانیی توندوتیژی لـە مـاڵ و سـەر شـەقامەکان هـەر ژنـان بـوون و لـە هـەر شـوێنێك وشـەی ژن هـەبێ، چەوساندنەوە و توندوتیژی دژی ئــەو ئامادەیــە. توندوتیـژیی دژی ژنـان شـێوەی جۆراوجۆری هەیە، لـە ئێستەدا ئازار و لێدانی جەسـتەیی و توندوتیـژیی سێکسـی دژی ژنـان لـە چوارچێوەی خێزانـدا لـە ئاسـتی جیهانـدا دیـارترین شـێوازی توندوتیژییەکانـە. ئەو دوو شێوە توندوتیژییە کردەیەکی نامرۆڤانەیە و بە بیانووی جۆراوجۆر لە پشت دەرگا داخراوەکان و لەسەر دەسـتی مێشـکە پاشـکەوتووەکان روو دەدا کە زۆربەی قوربانییانی ئەو دیاردانە تەنانـەت نـاوێرن باسـی ئـەو راستیە پـڕ لـە ئـازارەی خۆیـان بکـەن. توندوتیـژیی دژی ژنـان بەشـێکە لـە کردارەکـانی کولتـووریی پیاوسـالاری و باڵادەستی پیاو کە بەشێکی لـەژێر سیسـتەمی سـەرمایەداری لـە ئێسـتەدا رۆژانـە نـوێ دەبێتـەوە و بەچـەندان جـۆر خـۆی دەنـوێنێ. توندوتیـژی لـەڕووی رێژەی بـەکارهێنان جیـاوازی هەیـە لـە نێـوان کۆمەڵگـەی پێشـکەوتوو و مـۆدێرن لەگـەڵ کۆمەڵگـەی تـازە پێگەیشـتوو و کۆمەڵگەی دواکەوتوودا. لە کۆمەڵگەی پێشکەوتوو و تا رادەیـەك دیموکراتیکـدا کوشتن یان توندوتیژیی دژی ژنان تاوانە و تۆمـەتبار لـە زۆربـەی کاتەکانـدا لەگـەڵ دانپێدانان بە تاوانەکەی سزا دەدرێـت. بـەڵام لـەو کۆمەڵگـەیـەی کـە بـەرەو پێشکەوتن هـەنگاو دەنـێ، بەتایبەت کە یاسا و ئاینی ئیسلامی پێوەری بڕیاردان بـن و لەبەرچـاو بگیرێـن، دەبینـین تۆمـەتبار لـە پــەنای یاســا جۆراوجۆرەکــان و بـەبیانووی بـەرەنگاری و پاراســتنی نــامووس و بـەناوی شـەرەف خـۆی و پیاوبوونی، لـەژێر سـزای هـەر تـاوان و کـەتنێك دەبەخشرێ و لە تاوانباری و تاوانەکـەی دەربـاز دەکرێ. توندوتیژی لـەناو خێزانـدا بـەبیانووی کۆنترۆڵکردنی ژنان بـەکار دەهێنـرێ. پیاوێـك کـە بەرامبـەر هاوسـەرەکەی یاخۆ خوشکەکەی و هـەر ئەنـدامێکی بەڕەگــەز مێیینـە لـە بنەماڵەکەیـدا توندوتیژی بـەکار دەبا، دیارە ئەو پیاوە هەست دەکـا و لـەو بڕوایەدایـە رەگـەزی بەرامبـەر بەشـێکە لـە مـوڵکی خـۆی و لێدان و کوشتنی ئەو موڵکە دەکاتە بیانوویــەك کــە نــەکا موڵکەکەی لە دەست بدا و گوایـە بەهـەر بەهایـەك بـێ پارێزگـاری لـێ دەکـا. لـەو روانگـەوە کـە "ژن موڵکـی پیاوە"، پیاو بە مـاف خـۆی دەزانــێ هــەر جــۆرە

هەڵسـوکەوتێکی لەگـەڵـدا بکـا. ژینگـەی خێـزان کـە پێویستە شـوێنێکی ئـارام و پارێزراو بـێ بـۆ ژیـانی ژن و هەروەها پیاو و منداڵـەکان، کەچی لە زۆربەی کاتەکانـدا بەشـێوەیەکی زۆر ناشـیرین گـۆڕاوە بـۆ سەرچـاوەی بـەکارهێنانی توندوتیـژیی دژی ژنـان، کـە ئەمـەش کاریگەرییـەکی زۆر نـەرێنی لەسەر منداڵەکان دەبـێ. لـە زۆربەی کاتدا منداڵ دەبێتە قوربانیی ئەو توندوتیژییـەی لـەناو بنەماڵـە دژی ژنـان پێـڕەو دەکـرێ. ئاسـتی خوێنـدەواری و ئاسـتی رۆشـنبیری و کلتـووریی بنەماڵە لەسـەر توندوتیـژی دژی ژنان ئەو کاریگەرییەی نیە کە چاوەڕوان دەکرێ. لــە زۆربــەی وڵاتانــدا هەڵسـوکەوتی نەشـیاو لەگەڵ ژنان لە چوارچێوەی مـاڵ وەك پرسـێکی تایبـەت بـە بنەماڵـە دەناسرێ و داکۆکیکارانی یاسا بەلایدا ناڕۆن.لە جیهانی بورژوازیدا ژن بــە رەگــەزی دووەم دەناسـرێ و لـە وڵاتـانی دواکەوتووشدا نەتەنیا یاسا بەرگری لە ژن ناکا، بـەڵکوو ژن لــە ماڵــدا بەتــەنیا دەمێنێتــەوە و دیــاردەی پەراوێزخســـــتن "Isolation"ی بەرامبـەر پێڕەو دەکرێ و مەبەست تەنیا هێشتنەوەی مرۆڤێکە بـەو تاوانـەی لـە رەگـەزی مێیـە . بەرەچـاوکردنی کۆمەڵگەیەکی بەوشێوە بـێ بەزەییـدا بەرامبــەر ژن، مامەڵـەکردن لەگـەڵ ژن لـــەناو بنەماڵەشـــدا هەڵسوکەوتێکی باشتری لێ چاوەڕوان ناکرێ و مامەڵەی خـراپ شـتێکی ئاسـاییە، چونکە رێز و پێدانی ماف لە بنەماڵەوە فێری دەبین و بەیـەکتری رەوا دەبینـین، ئەگـەر ئـەو سەرچـاوە لـە رۆشنبیرییە نەما، ئەستەمە شـوێنی تـر لـە دەرەوەی مــاڵ ئــەو ئەرکــە رۆشنبیرییەمان بۆ قـەرەبوو بکاتــەوە. ئەگــەر توندوتیـژیی جەسـتەیی بـاوترین جـۆری گـرژی و هەڵسـوکەوتی خراپـی دژی ژنـان بـێ، بـەڵام دەبـێ ئاماژە بکرێ کە ئەمـەیان تاکـە جـۆری توندوتیـژیی دژی ژنــان نیــە، بگــرە جۆرەکـانی تـری ئـەو هەڵسـوکەوتە نەشـیاوانە

هەیە و لەوانەش سووکایەتیکردن و بەکارهێنانی وشە و دەستەواژەی ناشیرین و ئازار و توندوتیژیی رەگەزی و چەندانی تر لە چوارچێوەی سیاسەتی توندوتیژی دژی ژنان کە کەمتر باسی لێوە دەکرێ و ژنان بەدەستیەوە دەناڵێنن. لە راستیدا ژنان لە هیچ وڵاتێکدا ئاسایشێکی تەواویان نیە و پارێزراو نین، بۆ نموونە لە وڵاتێکی وەك سوئێد کە گوایە لەڕووی یەکسانیی ژن و پیاو لە هەموو بوارەکانی ئابووری و بەشداریی ژنان لە بەڕێوەبردنی کۆمەڵگەدا لە سەرووی وڵاتانی دیموکراتیکە، لەو وڵاتەشدا توندوتیژیی دژی ژنان روو دەدا. دەتوانین پاڵپشت بەئامارەکان بڵێین لە ڕاگەیاندنەکاندا ئاستی توندوتیژیی دژی ژنان لە زیادبووندایە، دیارە ئەو توندوتیژییانە لە رێگەی سکاڵای ئەو ژنانە ئاشکرا بووە کە توانیویانە سکاڵا تۆمار بکەن و باسی ئازارەکانیان بەدەست پیاوان و دەوروبەریانەوە بکەن، ئەگینا ئاماری توندوتیژیی دژی ژنان کە بەشاراوەیی ماوەتەوە چەند قات زیاترە کە ژنان لەبەر چەند هۆکارێك نەیانتوانیوە باسی لێوە بکەن. لە یەکێك لە ماڵپەڕەکاندا هاتوە، لە ژنێك لەسوئێد لە ترسی توندوتیژیی بەرامبەری لە ماوەی 4 ساڵدا 14 جار شوێنی مانەوە و ژیانی ئاسایی خۆی گۆڕیوە و تەنانەت نەیتوانیوە شەوان لە ماڵی خۆی بە تەنیا بمێنێتەوە و باسی لەوە کردبوو کاتێك پۆلیسی لە دۆخەکە ئاگادار کردووەتەوە، وڵامی پۆلیس ئەوە بووە کە لەو جۆرە سکاڵایانە، "ماندوو بووین چونکە ژنان سەرەتا سکاڵا تۆمار دەکەن و دواتر لە سکاڵاکانیان پاشگەز دەبنەوە". ئەوەی باس کرا چارەنووسی یەك لەو هەزاران و ملیۆنان ژنەیە کە لە وڵاتێکی دیموکراتیکی یەکسانیخوازی مافەکانی نێوان ژن و پیاودا هەیە و توندوتیژیی دژی ژنان بە تاوان ناسراوە، کەچی تووشی ئەو دۆخە نەخوازراوە هاتوە. گومانی تێدا نیە وڵاتانێکی وەك ئێران، ئەفغانستان، سعوودیە و عێراق و هەموو وڵاتانی پابەند بە یاسا و رێنوێنییەکانی ئیسلامی، گرتن و زیندانیکردن بۆ ژنان بەپێی یاسا ئەنجام دەدرێ، ئەو یاسایەی دامەزرێنەرەکەی پیاوە و پاڵپشتیی لە پیاوبوون و باڵادەستیی پیاو و پیاوسالاری دەکا.

توندوتیژی دژی ژنان بەرهەمی سیستەمی نادادپەروەری و پیاوسالاریی سەرمایەداری و دیاردەیەکی جیهانییە. کەواتە دەبێ خەبات بکرێ دژی ئەو توندوتیژییانە، هەرچەندە ئەو بەرەنگاری و خەباتە لە پلەی یەکەمدا ئەرکی ژنان و بۆ ژنانە تا لەو دیاردەیە رزگاریان بێ، بەڵام تەنیا بە هێزی ژنان بە ئاکام ناگا، بەڵکوو بەبوونی چالاکوانانی پیاو و یەکسانیخواز و خاوەن بیری ئازاد، ئەوکات هێزی ژنان بۆ بەرنگاربوونەوە توندوتیژیی دژی ژنان و گەیشتن بەمافی بەمرۆڤ مانەوەیان چەند هێندە زیاد دەکا، ئەوەیان ئەرکێکی مرۆییە و بە یەکگرتوویی لەگەڵ یەکتریدا و بە هاوبیری هەمەلایەنە بەرەو پێشەوەی ببەین.

قاچاغی کچان و ژنانی ئێرانی و بۆمبێک لە چاوەڕوانیی تەقینەوەدا

عەلی بداغی

هەڵلا و هەنگامە سیاسییەکانی ئێستای ئێران وای کردوە کە کۆمەڵێک کێشەی کۆمەلایەتیی هەستیاری ئێستای کۆمەڵگای ئێران کەمتر بخرێنە بەر باس و بە تێپەڕین لەو کێشانە هەل و دەرفەتی خەسارناسی و پلانڕێژی بۆ چارەسەر کردنیشیان یا بە تەواوی لە بیر بکرێ، یان دەنا وەدوا بخرێ.

راستییەکانی پێوەندیدار بە قاچاغی ژنان و کچانی ئێرانی بۆ وڵاتە شێخ نشینەکانی دراوسێی ئێران و تەنانەت وڵاتانی ئۆرووپا تاڵتر لەوەن کە تەنیا وەک یەکێک لە دیاردەکانی بەرهەمی دەسەلاتدارەتیی نەشیاو و دژە گەلییانەی کۆماری ئیسلامی باسی لێ بکرێ و بە ئاسانی هەموو ئاکام و خەسارەکانی ئەو دیاردەیە بخرێتە پشت گوێ و باسی لێ نەکرێ.

ئەوڕۆکە قاچاغی کچان و ژنان و منداڵان بە مەبەستی بازرگانیی پۆرنۆ پڕ داهاترین پیشە لە دنیا دا دوای قاچاغی چەکوچۆڵ و ماددە هۆشبەرەکانە ، کە ئەو قازانجە زۆرە مادییانە بە قیمەتی زیان و شکانی کەسایەتیی رووحی و مەعنەویی کچان و ژنان ، کە بە هۆکاری جۆراوجۆر کەوتوونەتە داوی ئەو باندانەوە، دەرژێتە گیرفانی مافیاکانی قاچاغی کچان و ژنانەوە.

ئاکامی زۆر لێکۆڵینەوە لە پێوەندی لە گەڵ ئەو دیاردەیەدا دەری خستوە کە ئەو کچانەی بە هەر هۆکارێک لە ماڵی بابیان را دەکەن، باشترین نێچیر بۆ مافیاکانی بازرگانیی سێکسن.

توێژەرانی کۆمەلایەتی دوو هۆکاری ئاشکرا نادیار بۆ پەرەسەندنی ئەو دیاردەیە لە ئێران دا پۆلێن دەکەن.

بەشێکی زۆر لە ژنان و کچان کە عەوداڵی ژیانی خەیاڵی و وەدستهێنانی داهاتی زۆرتر لەوەن کە دەستیان دەکەوێ، لە گەڵ پێکرانی پێشنیاری کاری باش و پر داهات هەڵ دەخەڵەتێن و دوای کەوتنە داوی باندەکانی قاچاغی ژنان زوو بە زوو ناچار بە لەشفرۆشی دەبن.

هۆکارە نادیارەکانیش ریشەیان لە کۆمەڵە بەستێنێکی وەک موعتاد بوونی دایک و باوک یان تەنانەت خودی کەسەکە، پەرەسەندنی هەژاری لە کۆمەڵگا و نەبوونی دەرفەتەکانی پەروەردەیی بۆ ژنان دایە کە بواری لەبار بۆ سەرهەڵدان و پەرەسەندنی ئەو دیاردەیەیان لە ئێران دا خۆش کردوە.

ئەوەندەش کە بۆ بەرپرسیارەتی و ئەرکی ناوەندە حکومییەکانی کۆماری ئیسلامی دەگەڕێتەوە ئەوەیە کە هیچ چەشنە رێوشوێن و بنەمایەکی یاسایی بۆ بەرگرتن لەو کێشانە بوونیان نیە و تەنانەت زۆر جار باس لەوە دەکرێ کە دەوڵەت بۆ خۆی لە رێگەی کارئاسانی کردن بۆ بازرگانان و قاچاغچییەکانی ئەو بازارە پشکدار و، یەکێک لەو لایەنانەیە کە قازانجی زۆری لە بازرگانی کردن بە کچان و ژنانی ئێرانی پێ دەبرێ.

ئەوەی مەبەستی سەرەکیی ئەو نووسینەشە ئەوە نیە کە کە کۆمەڵگای نێودەوڵەتی چۆن دەتوانێ بە پەرەپێدان بە هاوکاریی چەند لایەنەی دەوڵەتان بەرەنگاری ئەو دیاردەیە بێتەوە و رووبەری زیانەکانی ئەو بازرگانییە لە سەر ئەمنیەتی کۆمەلایەتیی خەڵک کەم بکاتەوە، بەڵکوو مەبەستی وردبوونەوەیەکی جیددی لە هۆکارە بنەڕەتییەکان و هەست کردن بە کۆمەڵێک حەقیقەتی تاڵی

پێوەندیدار بەو دیاردەیەیە.
ئاکامی دوایین لێکۆڵینەوەیەک کە بنیاتێکی کۆمەڵناسیی ئێران لە دەرەوەی وڵات لە سەر بنەمای کۆکردنەوەی زانیاری لە سەر زاری ئەو کچ و ژنانەی خۆویستانە بەشدارییان لەو توێژینەوەیەدا کردوە، قووڵایی بەشێک لەو کارەساتەی زۆر بە جوانی وێنا کردوە.
ئەوەی لەو لێکۆڵینەوەیەدا دەرکەوتوە ئەوەیە کە زۆربەی هەرە زۆری ئەو کچ و ژنانە لە ئێران را بۆ وڵاتانی پاکستان، وڵاتانی شێخ نشینی عەرەبی و ئامریکا و ئوروپا دەنێردرێن.
بەشی زۆربەی ئەو کچ و ژنانەی بازرگانیی پۆرنۆیان پێ دەکرێ، لە ماڵەوە رایان کردوە و هۆکاری راکردنەکانیش جیاوازن. بە پێی ئەو زانیارییانەی کە بەشێک لەو کچان و ژنانە خۆیان درکاندوویانە، نیزیک بە 6% ی ئەوان بە هۆی نەحاوانەوە لە گەڵ دایک و باوک لە ماڵی رایان کردوە. نیزیک بە 16% یش ئێعترافیان کردوە کە لە لایەن کەسانی نیزیک لە خۆیان هەڵ خەڵەتێندراون 15% ی ئەو کەسانەش نەبوونی ئاسایش و ئەمنیەت لە کەشی خێزانەکانیان بە هۆکاری راکردن لە بنەماڵەکانیان باس کردوە.
12% ی ئەو کەسانەش تەلاق و جیابوونەوە لە مێرد و سەرنەکەوتن لە ژیانی هاوبەشیان وەک هۆکاری روو تێکردن لەو پیشەیە باس کردوە و 15% ی ئەو کەسانەش بارودۆخی نالەباری ئابووریی وڵاتیان وەک هۆکاری جێهێشتنی ئێران بە تەمای دەسکەوتنی داهات و ژیانێکی خۆشتر لە قەڵەم داوە.

هەروەها دەرکەوتوە کە بەشی هەرە زۆری ئەو کچ و ژنانە بەر لە پەیوەستبوونیان بە گرووپ و مافیاکانی قاچاغی ژنان لە گەڵ ئەوەی پێشتر لە ماڵی خۆیان رایان کردوە، تووشی کۆمەڵێک تاوانکاریی دیکەی کۆمەڵایەتیی وەک هەڵگرتن و هێنان و بردن و فرۆشی ماددە هۆشبەرەکان و دزی و ... بوون.
نێونجی تەمەنیی ئەو کەسانەش جێی سەرنج و وردبوونەوەن. 71% ی ئەو کەسانە تەمەنیان لە نێوان 14 تا 16 ساڵ دایە. ئەو قۆناغە تەمەنییە هەستیارە بواری ئەوەی بە باندەکانی مافیا داوە کە ئاسانتر ئەو کەسانە هەڵ خەڵەتێنن و لە داویان بخەن. 15% ی دیکەش لەو کچ و ژنانە نێونچی تەمەنیان لە نێوان 17 تا 20 ساڵ دایە و 5% ی دیکەی ئەو کچ و ژنانە تەمەنیان سەروو 20 ساڵ بووە.
بە سەرنجدان بەوەی کە بەشیکی زۆری ئەو کچان و ژنانە نەخوازراو دەکەونە نێو داوی باندەکانی قاچاغی ژنان و بە جۆرێک لە جۆران هەڵ دەخەڵەتیندرێن، ئاماژە بە چەند رێگە و شێوازێکی هەڵ خەڵەتاندن و لە خشتە بردن و هاندانیان بۆ راکردن لە ماڵ و ملدان بە داوای سەرۆک باندەکان بۆ بازرگانیی سێکسی جێی سەرنجە.
بەشێک لەو کچانە بە هیوای دەسکەوتنی کاری گونجاو و پڕ داهات و بەشێکیش بە هیوای دەسکەوتنی هەلومەرجی دڵخواز بۆ پێکەوەنانی ژیانی هاوبەش و لە سەر ویست و داوای خۆیان پەلکێشی ئەو باند و گرووپە قاچاغانە دەبن. بەشێک لەو کەسانەش رفێندراون و دوای ئەوەی ئەتک کراون، دەمکوت و بێدەنگ و ناچار بە ملدان بە سەر دۆخی داسەپاو دا کراون.
ئیعتیاد بە ماددە هۆشبەرەکان و نەخۆشیی ئایدز و نەخۆشینە " مقاربتی" یەکان بەشێک لەو دەرەنجامانەیە کە دەبێ ئەو کچ و ژنانە چاوەڕوانیان بکەن. ئاکامی ئەو لێکۆڵینەوەیە دەری خستوە کە نیزیک بە 60% ی ئەو کەسانە تەواو موعتاد بە ماددە هۆشبەرەکانن و 31% یشیان موعتاد بە کێشانی سیگارن.
ئەو لێکۆڵینەوەیە لە سەر نرخی بە کرێدانی ئەو کەسانەش چەند زانیارییەکی بڵاو کردۆتەوە.
کرێی ئەو کچ و ژنانە، بە تایبەت جوان و جحێڵەکان بۆ شێخە عەرەبەکان 250 هەزار تمەن لە شەو و رۆژێک دا و 5 تا 10 هەزارتمەنیش بۆ کرێکارانی پاکستانی و هیندییە.

قسه‌کردن له‌مافه‌کانی ژنان تاکه‌ی له خزمه‌تی سیاسه‌تدا بن؟

✍ کوێستان فتوحی

مرۆڤ جاری وایه هێندێک رووداو و کاره‌سات ده‌بیسێ که پێی وایه هیچ شتێک له‌وه خراپتر نیه. ئه‌مه خه‌ون و کابووسه، یان رووداوێکی راسته‌قینه؟ تف له‌و کلتووره‌ی ئه‌وانه‌ی به‌م شێوه‌یه په‌روه‌رده کردووه و وه‌ک درنده‌یه‌ک ره‌فتار له گه‌ڵ ئینسانه‌کان ده‌که‌ن، که باوه‌ڕ کردنیشی دژواره!

ماوه‌یه‌ک پێش ئێستا چاوم به وێنه‌یه‌ک که‌وت که به‌راستی رای چڵه‌کاندم، وێنه‌ی ژنێکی جوان و لاو که لووت و گوێیه‌کانی بڕدرابوون. بیرم له چاره‌نووسی ئه‌و چاره‌ره‌شه ده‌کرده‌وه، که چۆن دوای ئه‌م کاره‌ساته ژیان به‌سه‌ر ده‌با! به‌ڵام به‌وحاڵه‌ش هیوایه ژیان ده‌به‌خشێ به ئینسان. ئه‌ویش هه‌روه‌ک خۆی له وتوێژێکدا وتبووی هیوایه‌کم له دڵ دایه که رۆژێ بێ و لووتم بۆ چاک بکرێته‌وه. بۆ چه‌ند رۆژ نه‌مده‌توانی خۆم له غه‌م و ئازاری ئه‌و ژنه جوانه دوور بخه‌مه‌وه. وێنه‌که‌یم له سه‌ر شاشه‌ی کامپیوتیره‌که‌م پاراستبوو، جاروبار چاوم لێ ده‌کرد و به دیتنه‌وه‌ی چه‌ند جاره‌ی بیرم له‌و هه‌موو کاره‌ساته تاڵ و به‌ئازارانه ده‌کرده‌وه که رۆژانه له هێندێک وڵات دا به سه‌ر ژنان دێن. هه‌موو ئه‌و دیمه‌ن و کاره‌ساتانه‌ی دیتبووم و بیستبووم وه‌ک فیلم به‌به‌ر به‌رچاومدا ده‌هاتن و ده‌چوون و ئازاریان ده‌دام. دوعا ئه‌سوه‌د کچه 17 ساڵه یه‌زیدییه‌که‌ی کوردستانی باشوور که له‌لایه‌ن کۆمه‌ڵێک پیاوی درنده‌وه و به‌به‌ر چاوی کۆمه‌ڵێکی دیکه‌وه له‌شی ناسکیان وه‌به‌ر شه‌ق و به‌رد و بلووک ده‌داو گیانیان لێ سه‌ند. فیلمی ئه‌و رووداوه ترسناکه له‌م مۆبایل بۆ ئه‌و مۆبایل به‌رێ ده‌کرا و هێندێک که‌س که ده‌یان دیت ئاخێکی به‌زه‌ییان بۆی هه‌ڵ ده‌کێشا و هیچی ترا! ژنه کورده‌که‌ی رۆژهه‌ڵاتی کوردستان به تاوانی "بێ ئه‌خلاقی" له‌سه‌ر شاخی به‌رزی ره‌واندوزه‌وه به‌ریان دابووه‌وه خوار و به‌وه‌ش نه‌وه‌ستان له‌سه‌ره‌وه به‌ردی گه‌وره‌یان به‌سه‌ردابوو تاکوو بمرێ! ئه‌مه‌ش جۆرێکی دیکه بوو له (سنگسار) کوشتنی شه‌وبۆ جوانه‌که و هێشوو و سارای باشوور به‌تاوانی "نامووسپارێزی"، لووتبڕینی که‌ژاڵه‌که‌ی رانیه، کوێر کرانی ئامینه کچه خوێندکاره ئێرانییه‌که ئه‌سیدی به ده‌موچاودا کرا و بۆ هه‌میشه بێبه‌ش کرا له رووناکایی چاو، سه‌عیده کچه 14 ساڵه سیستانییه‌که که ئه‌ویش له به‌رزاییه‌کانی زاهیدان به به‌رد کوژرا. هه‌موو ئه‌و جینایه‌تانه له لایه‌ن پیاوانه‌وه وته‌نانه‌ت له‌لایه‌ن نزیکترین که‌سه‌کانی خۆیانه‌وه روویان دا.

ئه‌رێ کێ ئه‌و ئیجازه‌یه‌ی به‌م پیاوه دڵره‌قانه داوه که به‌م شێوه‌یه ئه‌و ئینسانانه له‌سه‌ر خۆشه‌ویستی یان نه‌خێر له‌سه‌ر هه‌ڵه‌یه‌ک به‌م شێوه‌یه سزا بده‌ن؟ خودا! کام خودا؟

.... ده‌مه‌وێ که‌مێک له ئازاره‌کانی ئه‌وانه بدوێم. خۆم به وێژدانی ئازار چه‌شتووان ده‌زانم، ناتوانم بێده‌نگ بم، به‌ڵام ده‌نگی من چ سوودێکی هه‌یه؟! ده‌کرێ هه‌ست به ئازار بکه‌ی و به که‌س نه‌ڵێی؟ ره‌نگه! به‌ڵام ته‌حه‌موولی دژواره هه‌ست به ئازارێک بکه‌ی و به‌ڵام بێده‌سه‌ڵات بی له ئاستیدا. موچورکم به له‌ش دا دێ و نفره‌ت له‌و ده‌سه‌ڵات و کلتووره ده‌که‌م که به‌م شێوه مرۆڤه‌کان په‌روه‌رده ده‌کا، نفره‌ت له‌و ده‌سه‌ڵات و هێزه‌ی ئه‌م قانوونه‌ی له‌سه‌ر مرۆڤ پیاده کردوه!

له جیهاندا سیستمێک ده‌سه‌ڵاتی به‌ده‌سته‌وه‌یه زاڵمانه و نادادپه‌روه‌رانه‌یه. ژنان قوربانیانی سه‌ره‌کی ئه‌و که‌لتوور و سیستم و ده‌سه‌ڵاتانه‌ن که له وڵاتانی دواکه‌وتوو و ئیسلامیدا حاکمن و به شێوه‌ی جۆراوجۆر له ماڵه‌کان، له شوێنی کار، له شه‌قام، له قوتابخانه، زانکۆکان و.... سووکایه‌تیان پێ ده‌کرێ و ده‌چه‌وسێنه‌وه و گیانیان لێ ده‌سه‌ندرێ.

له‌م جیهانه‌دا هه‌موو شتێ فیدای قازانج و به‌رژه‌وه‌ندییه‌کان بوون. له جیهانی ئه‌مڕۆدا ئه‌ونده‌ی دیفاع له پرنسیپی ئیسلامی و ده‌مارگرژی و نامووسپه‌رستی ده‌کرێ، قه‌ت ئه‌ونده بیر له سڕینه‌وه‌ی ئه‌و قانوون و کلتووره دارزیوه ناکرێته‌وه که له زۆر وڵاتی ئه‌م دنیایه‌دا گیانی ئینسانه‌کان به بێ بایه‌خی چاو لێ ده‌کرێ و زۆر ئاسان به ده‌ستی پیاوه ده‌مارگرژه‌کان سووکایه‌تی به

جەستەیان دەکرێ و ئاسان گیانیان لێ دەسەندرێ.

ئەو رۆژانە وێنەی کچە ئەفغانستانییەکەم پیشانی هاوکارێکم دا، ئەویش بەم قسەیە بێزاری خۆی لەم کردەوەیە دەربڕی: **"ڕێکخراوی تاڵیبان هەر ئەوەی لێ چاوەڕوان دەکرێ"**. کەژاڵەکەی ناوچەی پشدەر و بێتوێنم بیر خستەوە کە چەند ساڵ لەمەوبەر، لە کوردستانی ئازاددا ئەویش بە دەستی کەسانی نزیکی خۆی لووتیان بڕی. وتم ئەی ئەوانە لووتی کەژاڵیان بڕی کێ بوون؟! بەسە تاکەی هەواڵ و رووداوی پێشێلکارییەکان هەمووی دەبێ لە خزمەتی سیاسەتدا بن؟

چ شتێک پاڵنەری ئەم جۆرە رووداوە ترسناکانەن؟ توندوتیژی دژی ژنان، سیمای راستەقینەی چ کلتوور و یاسا و ڕێسایەکە؟ ئایین؟ پیاوسالاری؟ پیاوسالاری بەرهەمی چ فکر و ئایدۆلۆژییەکە؟ ئایا ئەوانەی دەست بۆ ئەم کردەوە نامرۆڤانەیە دەبەن، پەروەردەی چ فکر و ئایدۆلۆژیایەکن؟ هەموو ئەوانە جێی تێرامان و لێ وردبوونەوەن.

یەکەم پاڵنەری دەروونی لە پشت هەر کردەوەیەکی لەم شێوەیە سیفەتی

تا جەستەت تێکەڵ بە خاک دەبێ ئەم ئازارە هەر دەمێنێ و هەر دەمێنێ

توندوتیژئامێزی پیاوێک هەیە کە تا ئێستاش ئەم سیفەتە تێروانینی زاڵی کۆمەڵگە دواکەوتووەکانە. ئەوەتا ئەو وەحشیگەرییەی لە ئەفغانستان روویداوە لە وڵاتەکەی ئێمەش زۆر پێشتر رووی داوە.

18 _ 19 ساڵ لەمەوبەر ژنێکم بە ناوی "م" کە تەمەنی لە دەوروبەری 45 ساڵ دەبوو بینی سیمایەکی شێواوی هەبوو، دڵم نەهات لەخۆی پرسیار بکەم، دواتر لە ناسیاوێکی خۆیم بیست کە ئەو ژنە چارەرەشە کاتی خۆی بە هۆی ئەوەی لەگەڵ خۆشەویستەکەی رایکردبوو، براکانی هەر ئەو بەڵایەیان بەسەر هێنابوو کە بە سەر کەژاڵی باشوور و عایشەی ئەفغانستان هاتبوو. بە دڵنیاییەوە هەرکام لە ئێمە لەوبارەوە ئەگەر بە چاوی خۆمان رووداوی لەو جۆرەمان نەدیبێ، بێگومان بیستوومانە.

حاشای لێ ناکرێ رەفتاری توندوتیژ ئامێز لە زۆر وڵاتدا و ناوچەی جۆراوجۆری جیهاندا بە شێوەی جیاواز لە دژی ژنان بەڕێوە دەچێ. بەڵام ئەم کردەوە دزێو و نامرۆڤانەیە (لووت بڕین) لە کەم وڵاتدا دەبینرێ. کوردستان و ئەفغانستان! چ عەلقەیەک ئەمانە پێکەوە دەبەستێتەوە؟ بێگومان ئەم کردەوانە زیاتر لەو وڵاتانە روودەدەن کە لە رووی وشیاری و عەقڵەوە لەوپەڕی هەژاری و چەقبەستوویی‌دا دەژین.

دیاردەی بەرخوێن، بە زۆر بەشوودان، گەورە بە بچووک، رەدووکەوتن، چەند هاوسەری و سزا و کوشتنی ژنان لەسەر مەسەلەی "ناموس پارێزی" و... هەموو ئەوانە لە ئەفغانستانی ئیسلامی بوونیان هەبووە و هەیە، لە کوردستانیش ئەم دیاردانە بوونیان بووە

بەشێکیان ئێستاش لە هێندێک ناوچە هەر ماون. بۆ نموونە دیاردەی دزێوی بەرخوێن کە ئایشە یەکێک بووە لە قوربانیانی ئەم دیاردە دزێوە، بە لای ئێمەی خەڵکی کوردستانەوە نامۆ نیە.

چۆنیەتی ڕووداوەکەی عایشە لە ئەفغانستان

عایشە لە تەمەنێکی کەمدا لەگەڵ خوشکێکی وەک "بەرخوێن" دەدرێن بە بنەماڵەیەک کە مامی عایشە کەسێکی لێ کوشتبوون، بۆ ئەوەی خوێن ڕشتن کۆتایی پێ بێ . بەڵام بنەماڵەی کوژراوەکە کە دەبنە ماڵە خەزووری ئەو دوو خوشکە، وەک کۆیلەیەک سەیری ئەم کچانە دەکەن و بەردەوام لەلایەن ئەو بنەماڵەیەوە ئازار دەدرێن، تا وای لێ دێ عایشە لەو ماڵە کە لەناوچەی ئەرزکان دەژیان رادەکا، بەڵام پیاوانی ئەو بنەماڵەیە لە شاری قەندەهار دەیگرنەوە و بە تاوانی ئەو راکردنە کە پێیان وایە شەرمەزاری بۆ بنەماڵەکەیان دروست کردوە، لووت و گوێیەکانی ئەم کچە بێتاوانە دەبڕن. ئەم کارەش گۆیا بە حوکمی گرووپی تالیبان و بە دەستی مێردی عایشە کە چەکداری تالیبان بووە، دەکرێ. دواتر لە چۆڵەوانییەک بە نیوە گیانی فرێی دەدەن تاکوو بمرێ. بەڵام دەستەیەک لەسەربازەکانی هێزی هاوپەیمانان کە لەو ناوچەیە لە حاڵی گەڕاندا دەبن، عایشە لە حاڵێکی شپرزەدا دەبیننەوە و ڕەوانەی نەخۆشخانەیەکی خۆیانی دەکەن و پاش 10 مانگ لە لایەن ڕێکخراوێکی خێرخوازەوە بۆ چارەسەری لووتی بەرێ دەکرێ بۆ وڵاتی ئەمریکا. وێنەی عایشە بەم شێوەیە لە سەر بەرگی گۆڤاری "تایم"ی ئەمریکا چاپ و بڵاو کرایەوە. ئەمەش نیشاندانی نموونەیەک ئازارەکانی ژنانی ئەفغانستان بوو. بەڵام گۆڤاری تایم داوای لێبووردنی لە خوێنەرەکانی کرد کە بە چاپ کردنی ئەم وێنەیە بۆتە هۆی ئازاردانیان. ئەی کێ داوای لێبووردن لە منداڵانی ئەفغانستان و کوردستان بکا کە ڕۆژانە بەبەردەوامی ئازارەکانی دایک و خوشکیان بە چاو ئەبینن؟ منداڵە کوڕەکان ئەو کلتوورە وەردەگرن کە لە ڕەفتاری پیاوەکان دایە و منداڵە کچەکانیش مەزڵوومییەت لە دایکیان و خوشکە گەورەکانیان وەردەگرن. بەڵام چ هێزێک ئەو جورئەتەی هەیە لە فکری سرینەوەی ئەو کولتوورە نادادپەروەرانە دا بێ؟

هەست و روانگەی تاوانباران (پیاوە موسڵمانەکان)

ئەوانەی بەم شێوە درندانەیە ژنان سزا دەدەن، نەتەنیا هەست بە تاوانێک ناکەن، بەڵکوو پێیان وایە فەرمانی ئیسلامیان جێبەجێ کردوە، چونکە ژن موڵکی پیاوە و ئیسلام ئەو مافەی بە پیاو داوە کە ژن ئەگەر سەرپێچی لە فەرمانی ئەو کرد دەبێ سزابدرێ! واتە پیاوە ئیسلامییەکان پێیان وایە سزادانی ژنێک کە سەرپێچی بڕیارەکانیان دەکا ئەرکە و نابێ لە هیچ قانوونێکی دەسکرد بترسن.

ئەگەر بڕوانینە کێشەکانی ژنان لە وڵاتانی دواکەوتوودا زۆریان وەک یەک دەچن. بۆ نموونە سزادانی ژن لەسەر مەسەلەی ناموس. بە دڵنیاییەوە هێزی کۆنەخواز و پیاوانی دەمارگرژی تالیبانی تەنیا لە ئەفغانستان بوونیان نیە، ئەگەر چاوێک لە ئێرانی ژێردەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی و تەنانەت کوردستانی ئازادییش بکەین دەبینین ئەخلاقێکی کۆنەپارێزی ژیانی زۆر ژنی کردۆتە دۆزەخ. ئەم ئەخلاقە خەریکە پەرە دەستێنێ و هەموومان هەستی پێدەکەین. ئەوەی لە ئێران دەبینرێ بە هۆی ئەو دەسەڵات و قانوونەوەیە کە ئێستا لە ئێراندا حاکمە. بەڵام ئەوەی لە باشووری کوردستان دەبینرێ زۆر جێگەی داخ و کەسەرە.

هەر کەسێک بۆ جارێکیش بێ رێی بکەوێتە مەجلیسی پرسەی ژنان لە شارەکانی کوردستان و کەمێک گوێ بگرێ بۆ (پیاوێکی ئایینی) بۆ قورئان خوێنی بانگ دەکرێ بۆ ئەو مەجلیسانە، باش هەست دەکا و دەزانێ هێزی کۆنەخواز و توندوتیژئامێز لە کوردستانی باشوور بە جۆرێکی دیکە خەریکە باڵ بەسەر ژیانی خەڵکدا دەکێشێ.

نموونەیەک

بەهاری ساڵی رابردوو چوومە پرسەی دۆستێکمان کە دایکی کۆچی دوایی کردبوو. مەجلیسی پرسەکە لە هاڵێک هەرچەند زۆریش گەورە نەبوو، بەڵام زیاتر لە 30 ژن لە هاڵەکە دا دانیشتبوون. مەلایەکیان بە خۆی و بڵینگۆیەکی گەورەوە هێنابوو بۆ قورئان خوێنی، مامۆستا کە جارو بار لە قورئان خوێنییەکە ماندوو دەبوو، قسەی بۆ ژنەکان دەکرد. ئەو ژنانە جگە لە 3 یان 4 ژن هەموویان سەرپۆشیان بووە. مەلا بەردەوام نەسیحەتی ژنانی دەکرد و باسی ئاگری جەهەننم و سزای یەزدانی بۆ سەر ئەو ژنانە دەکرد کە سەرپۆش بەسەردا نادەن یان گوێڕایەڵی مێردەکانیان نین. لە دێڕ بە دێڕی قسەکانیدا ترس و خۆف و توندوتیژی بەدی دەکرا. **"من کارم بەوە نیە ژنان سەرپۆش دەپۆشن یان نا و گۆناحەکەی چیە و لەو دنیا چ عەزابێک دەکێشن، بەڵام خۆشکان پێتان دەڵێم سەرپۆش کۆمەڵگە لە فەساد وبێ ئەخلاقی دوور دەخاتەوە "** لەم دێرەدا چی بەدی دەکرێ؟ ئەوە یەکێکە لە دروشمەکانی رێژیمی دژی ژنی کۆماری ئیسلامی کە 31 ساڵە شەڕی حیجاب لەگەڵ ژنانی ئێران دەکا. هەموو دەزانین پرسە جێگەی هاودەردی و هاوخەمییە لەگەڵ بنەماڵەی کۆچکردوو، بەڵام بەداخەوە ئەمرۆ بۆتە سەکۆی بڵاو کردنەوەی فکری کۆنەخوازانە و تۆقێنەر لە دژی ژنان.

ئەرێ ئەوانە لەلایەن کێوە ئەو ئیزنەیان پێ دراوە ئەم روانینە کۆنەپەرستانەیە لە کۆمەڵگەدا بڵاو بکەنەوە؟

رێکخراوەکانی ژنان، رووناکبیران، ئەوانەی ئیددیعای مەدەنییەت و پێشکەوتوویی و لایەنگری لە مافی یەکسانی مرۆڤەکان دەکەن بۆ قسەیەک ناکەن؟ بۆ ئەو جورئەتەیان تێدا نابینرێ کە بە گژ ئەوانەدا بچنەوە کە بەم شێوەیە فکرەکانی خۆیان لە کۆمەڵدا بڵاو دەکەنەوە؟ بێدەنگی مەجال بۆ ئەوانە زیاتر خۆش دەکا تاکوو بە کەیفی خۆیان بۆچوونە کۆنەخوازانەکانیان لە کۆمەڵگەدا بڵاو بکەنەوە.

> **لەم جیهانەدا هەموو شتێ فیدای قازانج و بەرژەوەندییەکان بوون. لە جیهانی ئەمڕۆدا ئەوندەی دیفاع لە پرنسیپی ئیسلامی و دەمارگرژی و نامووسپەرستی دەکرێ، قەت ئەوندە بیر لە سڕینەوەی ئەو قانوون و کلتووره دارزیوە ناکرێتەوە کە لە زۆر وڵاتی ئەم دنیایەدا گیانی ئینسانەکان بە بێ بایەخی چاو لێ دەکرێ و زۆر ئاسان بە دەستی پیاوە دەمارگرژەکان سووکایەتی بە جەستەیان دەکرێ و ئاسان گیانیان لێ دەسەندرێ**

هەر میللەتێک دەبێ مۆدێلی تایبەت بەخۆی بۆ جێبەجێ کردنی مافەکانی مرۆڤ بنیات بنێ

"ژۆرژیا کووفەن – گێرەن" لە بەرپرسانی ڕێکخراوی پزیشکانی جیهان

دیمانە : ئەلف. عبدالله

لە ساڵەکانی خەباتی چەکداری‌دا کۆمەڵێک ڕێکخراوی مرۆڤدۆستی فەڕانسەیی یارمەتیی زۆر بەنرخیان لە بواری دابینکردنی دەرمانی و خزمەتگوزاریی پزیشکی‌دا پێشکەش بە پێشمەرگە قارەمانەکانی حیزبی دێموکڕات و خەڵکی بێدیفاعی کوردستان کرد. ڕێکخراوی پزیشکانی جیهان یا "ئێم دی ئێم" یەکێک لەو ڕێکخراوانە بوو. ئەو پزیشک و پەرستارانە کە ئەو ڕێکخراوە لەو سەردەمەدا ڕەوانەی شاخەکانی کوردستانی دەکردن بە هەگبەیەک لە یارمەتیی دەرمانی و هاوپێوەندیی ئینسانی دەهاتن و بە هەمبانەیەک لە هەست و هاوسۆز دەگەڕانەوە. هەر بۆیە پاش گەڕانەوەیان بۆ وڵاتی خۆشیان کوردەکانی ئێرانیان لەبیر نەدەکرد و بۆ ڕاکێشانی پشتیوانیی سیاسی بۆ مەسەلە ڕەواکەیان بە جۆرێکیش دەبوونە سەفیر و سپۆنسەریان. "ژۆرژیا کووفەن-گێرەن" یەکێک لەو پزیشکانەیە کە زۆر جار هاتۆتە کوردستان و لەگەل ئازار و ئارەزووەکانی خەڵکی کورد بەتایبەت ژنانی نێو کۆڕی خەبات ئاشنا بووە. ژۆرژیا کە ئێستا لە ناوچەی "مارسەی"ی فەڕانسە دەژی بە چەشنێک کوردەکانی کەوتە بەر دڵ و کوردستانی خۆش ویست کە ناوێکی کوردیی لەسەر منداڵە فەرانسەوییەکەی خۆی دانا. بۆ ئاوڕدانەوە لەو ساڵانە لە هاوپێوەندیی ژنان و پیاوانی کورد و فەڕانسەیی، گۆڤاری ژنان دیمانەیەکی لەگەڵ خاتوو ژۆرژیا پێک هێناوە.

پ: ڕابردووی تۆ لە بواری پزیشکی و یارمەتیی مرۆڤدۆستانەدا چیە؟

و: من لە بنەڕەتەوە پەرستارییم خوێندوە. دواتر بووم بە کادری تەندروستی. لە ساڵی 1986 ەوە لە ڕێکخراوی پزیشکانی جیهان‌دا کار دەکەم. ناو بەناویش لە چەندین مەئموورییەتی نێونەتەوەیی‌دا بۆ نموونە لە عیراق و تورکیە بەشدار بووم. لە ئاستی نێوخۆییشدا، واتە لە فەڕانسە، لە بواری دەستڕاگەیشتنی خەڵکی بێدەرەتان بە ماف و خزمەتگوزاریی تەندروستی‌دا کارم کردووە.

پ: چۆن و چەند جار ڕێت کەوتۆتە کوردستان؟

و: ئەمن لەنێوان ساڵەکانی 1986 و 2002پێنج مەئموورییەتم بۆ کوردستان ئەنجام داوە. سێ سەفەری یەکەمم بۆ ڕاهێنانی هانابەر و پەرستار لە چوارچێوەی پرۆگرامێکی هاریکاری لەگەڵ حیزبی دێموکڕاتی کوردستانی ئێران و دوو سەفەرەکەی دواییشم بۆ هەڵسەنگاندنی پێداویستییەکانی پەروەردە لە بواری عیلاج و جەڕڕاحی‌دا بوون.

پ: ڕێکخراوی پزیشکانی جیهان ئێستا بە چییەوە خەریکە؟ بۆچی ئێستا کەمتر دێنە کوردستان؟

و: ڕێکخراوی پزیشکانی جیهان ئێستاش پرۆگرامەکانی خۆی لە عیراق هەروا درێژە دەدا، بەڵام ئێستا زۆرتر پشت بە هێزی ئینسانی لە نێوخۆی ئەو وڵاتەدا دەبەسستێ. پرۆگرامەکانمان لەوێ بریتیین لە ڕاهێنان بۆ پێڕاگەیشتنی ئۆرژانس، ڕاهێنانی تەندروستیی ژێنێتیک و تەندروستیی ڕەوانی.

پ: ئەو شتانەی لە ئەزموون و بیرەوەریت لە کوردستان لە

زەینتدا ماون چین؟ چ شتێکی کوردەکان زیاتر سەرنجی ڕاکێشاوی؟

و: پێش هەموو شتێکخۆڕاگری لەپێناو وەدیهێنانی مافە ئینسانی و فەرهەنگییەکانی گەلی کورد و خەبات بۆ دیموکراسی و خودموختاریی ناوچە کوردنشینەکان. پاشان پێشوازیی خەلک کە بە باوەشی گەرم و ئاوە لاوە ئێمەیان وەردەگرت و بەمجۆرە دۆستایەتی و هاوپێوەندیمان لەگەل ساز کردن. هەروەها غیرەت و ئازایەتیی گەلێک کە تووشی ئازار و دابڕان و هەژانی یەک لە دوای دەبوو : لێک دابڕانی بنەمالەکان، لەدەستدانی ئازیزان لە خەباتی چەکداریدا، زیندان، ئیعدام، بەکاربرانی چەکی کۆمەلکوژ و قەدەغەکراو لە دژیان، ... هتد.

پ: لەو سەردەمەدا کە هاتوچۆی کوردستانت دەکرد، بارودۆخی ژنانی کوردت چۆن هاتە پێش چاو ؟

و: دەبێ جیاوازی دابنێین لەنێوان بارودۆخی ژنانی کورد لە کاتی خەباتی چەکداری و ژنانی کورد لە ژیانی مەدەنییاندا. لە مەیدانی خەباتی چەکداریدا، هەستم کرد ئەوان پێگەیەکی باشتریان لەبواری یەکسانی لەگەل پیاوان‌دا هەیە. هێندێک لەو ژنانە ئەرکی گرینگیان پێ دەسپێردرا: کادری پزیشکی، مامۆستا، پێشکەشکاری ڕادیۆ و تەنانەت هێندێکیان بەرپرسایەتیی سیاسییشیان هەبوو.. لە مۆدێلی بنەمالەیی سوننەتی‌دا چاوم بە زۆر دایک کەوت کە گەشاوە و ڕازی دیار بوون، بەلام زۆر شایەتیدانیشم سەبارەت بە بەشووودانی زۆرەملی و قەتلی نامووسی گوێ لێ بوو.

پ: نابەرابەریی ژن و پیاو لە هەموو کۆمەلگایەکدا هەیە. بەلام لە ولاتانی جیهانی کوردستانیش لەنێو واندان، ئەو نابەرابەرییە زیاتریش هەست پێ دەکرێ. بە بڕوای تۆ ئەرکی ژنان و پیاوان لە خەبات بۆ دابینکردنی یەکسانی‌دا چییە؟

و: پێویستە هەموو لایەک کار بۆ جێبەجێکردنی مافەکانی مرۆڤ کە مافی ژنانیشن بکەن. ئەمن لەو باوەڕەدام کە ڕاگەیاندراوی جیهانیی مافی مرۆڤ دەکرێ وەک کولەکەیەک لە هەموو کۆمەلگاکاندا کەلکی لێ وەربگیرێ. بێگومان خەبات بۆ پاراستنی کەلتوور و دابونەریتەکان خەباتێکی ڕەوا و جێگەی ڕێزە. بەلام جاری وایە دابونەریت دیاردە و کرداری خراپ خراپ و بەسەرچوو دەگرێتە خۆی. ژن دەبێ دەبێ وەک سووژەی خاوەن کەسایەتی چاو لێ بکرێ.

خەبات بۆ پاراستنی کەلتوور و دابونەریتەکان خەباتێکی ڕەوا و جێگەی ڕێزە. بەلام جاری وایە دابونەریت دیاردە و کرداری خراپ و بەسەرچوو دەگرێتە خۆی

پ: زۆر جار تایبەتمەندییە فەرهەنگییەکان بۆ نمونە نمونە ئایین و دابونەریت دابونەریت وەک پاساودەرێکی پێشێلکردنی مافەکانی ژنان بەکار دەبرێن. لەو

هیچ شتێک ناتوانێ پێشێلکردنی مافەکانی ژنان پاساو بدا.

بە هۆی پیشەکەتەوە بێگومان ڕێت کەوتۆتە زۆر ولات کە لە حالەتی شەڕدا بوون. سەبارەت بە مافی ژنان لە کاتی شەڕدا بۆچوونت چییە؟

لە سەردەمی شەڕدا ژنان و مندالان لە هەموو چین و توێژێکی دیکە زیاتر لە مەترسیی پێشێلکرانی مافەکانیاندان. بۆیە پارێزگاریی جیددیی وان پێویستییەکی بێئەملاوئەولایە. دیوانی جینایی نێونەتەوەیی لە زۆر کەیسی پێوەندیدار بە بۆسنی و ڕواندادا هەولی داوە تاوانی دەستدرێژی و قەلت و بڕ کردن و کوشتنی ژنان لەو جۆرە حالەتانەدا بێ سزا نەهێلێتەوە و بکاتەوە.

زۆر فاکتەر بۆ ئازادیی ژن دەور دەبینن. ئەتۆ بۆخۆت کامە فاکتەرت لە هەموویان پێ گرینگترە؟

کۆمەلێک شت لەو بوارەدا گرینگن: پێش هەموو شتێک یاسا. کاتێک قەتلە نامووسییەکان لە یاسای حکومەتی هەرێمی کوردستانی عیراق دا سزایان بۆ دیاری کرا، ژمارەی ئەو جینایەتانە رووی لە کەمی کرد. پاشان بەشداریی ژنان لە سیاسەتدا کە بێگومان بەشدارییان لە حکومەتیشدا دەگرێتەوە، چونکە بەم جۆرە ئەوان چارەنووسی خۆیان دەگرنە دەست. سەرەنجام پەروەردە. لە ڕێگای زانست و زانیارییەوەیە کە ژنان دەتوان خۆیان لە چنگ کۆت و بەندەکان ڕزگار بکەن.

بە بڕوای تۆ ئایا مۆدێلی ڕۆژئاواییی ڕزگاریی ژنان بۆ ڕزگاریی ژنانی جیهانی سێهەم گونجاوە؟

هەر میللەتێک دەبێ مۆدێلی تایبەت بە خۆی بۆ جێبەجێکردنی مافەکانی مرۆڤ بنیات بنێ. ڕۆژئاوا بۆی نیە ئامۆژگاریی کەس بکا. لە فەرانسە هەر حەوتوویەک دوو ژن لە ئاکامی توند و تیژیی هاوسەرەکانیان گیان لە دەست دەدەن.

خەمۆکی لە ژنان دا

✍ حەلیمە ڕەسوولی

خەمۆکی بریتییە لە هەست بە خەم کردن، دڵ ساردبوونەوەوە لە ژیان بەگشتی بێ هیوایی.ژیان هەورازو نەزمی یەکجار زۆری تێدایە. کاتێك گلۆڵەی ژیانی مرۆڤ دەکەوێتە لێژی،هەڵسو کەوتی ئاسایی ژیانی تێك دەچێو بوار خۆش دەبێ بۆ سەرهەڵدانی نەخۆشییەکی باو لە ژێرناوی خەمۆکی کە روحو جەستەو هەزری مرۆڤ دادەگرێ. لە زۆربەی کۆمەڵگاکان دا بەداخەوە ژنان دەستو پەنجە لەگەڵ ئەو نەخۆشییە نەرم دەکەن. ڕادەی تووش بوونی ژنان بە خەمۆکی زۆر زیاترە لە پیاوان. سەرچاوەی ئەم نەخۆشییە دەگەڕێتەوە سەر هۆکاریی بیولۆژیکی وەك ژینگەیی، کلتووریو تێکەڵاوێك لەوانە.

کێشە گەلی ئابووریو جیاوازیی چیناتیەتی، چوونە سەری ئاستی زانیاری ژنانو داخوازە رامیاریو کۆمەڵایەتەکانو لەبەرامبەردا وەرنەگرتنەوەی وەڵامی شیاو، لە لایەکی دیکەوە هەڵاواردنی ڕەگەزی، دابونەریتە هەڵەکان لە بنەماڵەدا، هەست بە تەنیایی کردن،پاراستنی شەرمو حەیا، کێشەو نارەحەتی، گرنگی پێنەدانی بنەماڵە بە ڕەگەزی مێ، دەستدرێژی کردن، ئەشکەنجەو ئازاریی جەستەیی لە هۆکارە دەروونیەکانی تووشبوونی ژنان بەو نەخۆشیەن. جێگای ئاماژەیە، هەموو مرۆڤیك چ ژنو چ پیاو لەوانەیە لە ماوەی ژیانی دا بۆ ماوەیەکی کاتی بە هۆی رووداوگەلێکی وەك لەدەستدانی ئازیزانو یان سەرکەوتونەبوون لە پ3رسە جۆراوجۆرەکان دا خەمۆکی ئەزموون بکەن. خەمۆکی کاریگەری لەسەر جەستەو دەروونی تاك دادەنێ، کەسەی خەمۆك هەست بە بێدەسەڵاتی بێهیواییو سەر لێشێواوی دەکا. ئەو کەسە وردەوردە ئۆگری بەو کارانەی کە دەبنە هۆی شادبوونی لەدەست دەدا. تەنانەت مەیلی خواردنی نامێنیو یان تووشی بێخەوی دەبێ،

یان بە ڕادەیەکی یەکجار زۆر دەخەوێ، ئیرادەی بۆ هەرچەشنە بڕیارێك لەدەست دەداو لە ناکاو بێ هیچ هۆیەك لە پڕمەی گریان دەدا، ژنی تووشبوو بەم نەخۆشییە ژنێکی لە ڕادەبەدەر دڵ ناسکە، گۆشەگیری پیشەیەتیو لە جیاتی بیرکردنەوە لە ژیان بەدایم بیر لە مردنو نەمان دەکاتەوە. هەست بە پشت ئێشەو سەر ئێشە دەکاو بەردەوام تووش بوون بە نەخۆشی گەلێکی وەك نەخۆشی دڵو شەکرەش هەڕەشەی لێدەکەن.

- **جۆرەکانی خەمۆکی لە ژنان دا**
- خەمۆکی پاش منداڵ بوون– خەمۆکی بەر لە پریۆد(سووڕی مانگانە)
- خەمۆکی وەرزی

- خەمۆکی پاش تەڵاق
- هەروەها قۆناغ گەلێکی وەك:

قۆناغی خۆناسین(بلوغ)، زەمانەند، دووگیانی، شیردانو تەنانەت منداڵ لەبار چوونو ڕوودانی گۆڕانکاری هۆرمۆنی لەلەش دا.

بۆ وێنە خەمۆکی پاش منداڵ بوون پەیوەندیی ڕاستەوخۆی بە گۆڕانکاری هۆرمونەکانی لەشی ژنەوە هەیە، دیارە لەو قۆناغە دا هۆکارە کۆڵایەتییەکانیش ڕۆڵ دەگێرن. ژنێك کە لە دەرەوەی ماڵ کار دەکا.ناچارە بۆ ماوەیەك پاش منداڵبوون لە ماڵەوەدا بمێنێتەوەو هەست بە تەنیاییو بێزاری بکا. لایەنێکی دیکە کە گرنگیی تایبەتی هەیە لە ژیانی هاوبەش دا، پەیوەندیی نێوان ژنو مێردە کە ئەگەر ژن یا پیاو نەخۆشی خەمۆکی هەبێ، کاریگەری ڕاستەوخۆ لەسەر پەیوەندییەکەیان دادەنێو تا ئەوجێگایەکە لەوانەیە ببێتە هۆی هەڵوەشانەوەی ژیانی هاوبەشی. جێگای باسە کە ڕەگەزی بەرامبەر کاریگەریان لەسەر تووشبوونی ژنان بەو نەخۆشیە هەیەو هەر ئەوانیش ئەگەر بیانهەوێ بۆ چارەسەریو تەنانەت بەرگریکردن لە نەخۆشیەکە دەتوانن ڕۆڵ بگێرن. ئەوان دەتوانن بە ناسینی داخوازییەکانی ژنانو بایەخ دان بە پێگەی ژن لە ماڵەوەو دەرەوەی ماڵەوەدا وەك ئاوەڵەکردنی بازنەی کارو پێدانی بەرپرسایەتی لە دەرەوەی ماڵ دا هاوکاری ژنان بکەنو جۆری بیرکردنەوەی خۆیان لەسەر شوناسی ژنان بگۆڕن.بوونی شەریکە ژیانێکی تووڕەو ناڕازی لەماڵەوەدا دەتوانێ زۆر مەترسیدار بێ بۆ ژنو ئاسەواری خراپی دەروونی لێی بکەوێتەوە بە پێی وتەی لێکۆڵەرەوەکان پێچەوانەی ئەم شتە واتە تووڕەبوونی ژن لەسەر پیاو هیچ چەشنە کاریگەرێکی نەرێنی دانانێ. بەپێی سەرچاوە باوەرپێکراوەکان تەنیا لە وڵاتێکی وەك ئەمریکا لە ماوەی ساڵێك دا زیاتر لە 19 میلیۆن ئەمریکایی تووشی خەمۆکی دەبنو لەونێوەش دا ڕادەی ژنان دووبەرابەر زیاترە لە پیاوان.

سەرەڕای تەواوی ئەو باسانە بە خۆشییەوە ئەو نەخۆشییە چارەسەر دەکرێ. بۆ چارەسەرکردنیشی ئیرادەی قورسو متمانە بەخۆبوون پێویستە. جێگای خۆشحاڵییە کە ئێستا خەڵك تێگەیشتوون کە دڵەڕاوکێ یان خەمۆکی بەواتای تێکچوونی یەکجاریی تاك نییەو بەهۆی پەرەسەندنی نەخۆشییەکە لەوانەیە خۆیان یان ئازیزانیان تووشی بنو هەر بۆیەش بە چەشنێکی خراپ مامەڵەی لەگەڵ ناکەن. بە هیوای سازبوونی کۆمەڵگایەکی شادو دووری لە ناخۆشییەکان.

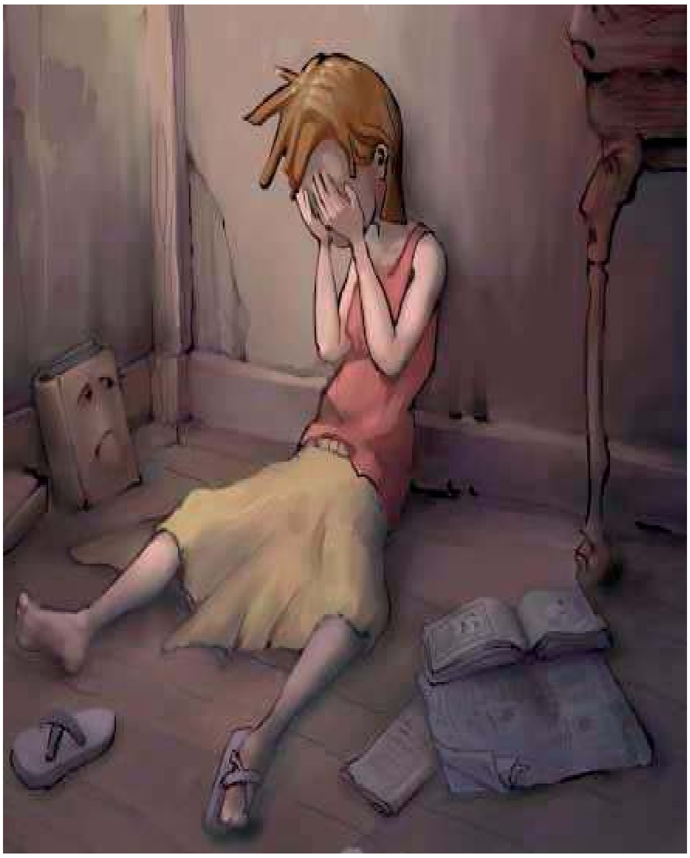

خەمۆکی بریتیە لە هەست بە خەم کردن، دڵ ساردبوونەوەوە لە ژیان بەگشتی بێ هیوایی.ژیان هەورازو نەزمی یەکجار زۆری تێدایە. کاتێك گلۆڵەی ژیانی مرۆڤ دەکەوێتە لێژی، هەڵسو کەوتی ئاسایی ژیانی تێك دەچێو بوار خۆش دەبێ بۆ سەرهەڵدانی نەخۆشیەکی باو لە ژێرناوی خەمۆکی کە روحو جەستەو بیرکردنەوەی مرۆڤ دادەگرێ

ژنان بەشیان گوناهی ژێر نیقابە

✍ شلێر باپیری

گوناه و تاوان، ئەو دوو وشەی ژیانی نیزیکەی سەدان هەزار ژنی لە سنووری نێوان ئێران و ئەفغانستانی خستووەتە ژێر چادر و رووبەندەوە کە زیاتر لە نیقابێك بۆ خۆدزینەوە دەچێ.

"سەمیرە ئۆزبەکی" یەکێکە لەوانەی پێیوایە بە لابردنی نیقابەکەی گوناهی دەگاتێ و خیانەتی بە مەزاری باوکی کردوە، بەجۆرێك کە خواش لە دنیای دیکە نای بەخشێ، سەمیرە تەنانەت ناوی خۆشی وەك روخساری دەشاردەوە و دەیگوت "نابێ لە بەردەم کامێرا ناومان بڵێن، چونکە دوایە ئێوە بڵاوی دەکەنەوە و ئابڕوومان دەچێ".

فیلمی (ئەلفبای ئەفغان) بەشێکی زۆر بچووکە لەو چارەڕەشی و نەهامەتییەی کچ و کوڕانی ئەفغان باسی دەکەن کە بەهۆی ئاوارەبوون و مانەوەیان لەسەر ناوچە سنوورییەکانی ئێران بەبێ خوێندەواری ماوەنەتەوە و لە زانینی ئەلفوبێیەکی سادەش بێبەشن.

لێرەدا دیسان هەر ژنان و کچان بوونە قوربانی کە لە چوونە مزگەوت بۆ فێربوونێکی سادە قەدەغە کراون. ئەوان دەبووایە لە هەموو شوێنێك بەچادر و رووبەندەوە ئامادە بن و هاتوچۆ بکەن، ئەگەریش مۆڵەتیان هەبێ جاربەجار دەهاتنە دەرەوەی شوێنێ خوێندن و دەکرا ببینرێن. سەمیرە ئەو کچە بوو کاتێك رێکخراوی یونسێف خوێندنگەی تایبەت بەنەخوێندەوارانی کردبووەوە، ئەوە کچەکانیش دەچوون و لە تەمەنی 15 ساڵییەوە بە ئەلفوبێی سادە دەستیان بە خوێندن لەژێر نیقاب و رووبەند دەکرد.

لە بەشێکی فیلمەکەدا مامۆستاکە بە سەمیرەی گوت "نیقابەکەت لا بدە تا جوانتر ببیبینی"، بەڵام سەمیرە وشەی "گوناهە"ی کردە وەڵامی مامۆستا، لە کاتێکدا قوتابیانی ناو ژوورەکە هەموویان کچ بوون و رەگەزی بەرامبەریان تێدا نەبوو. سەمیرە هەر بەوەندە نەوەستا و بەقسەیەك منی تاساند کاتێك گوتی "مەلا عومەر گوتویەتی نابێ کەس دم و چاوتان ببیبنێ، چونکە نامەحرەمن و تەنانەت ئێوە کچانیش بۆ یەکتری مەحرەم نین"، دواتر ئاماژەی کرد "مەلا عومەر ژنەکەی خۆی لەناو سندووقێك خستوە تا نەچێتە دەرەوە و بەرچاوی کەس نەکەوێ، خۆی جاربەجار سەری سندووقەکە دەکاتەوە و بۆنی بەژنەکەیەوە دەکا".

بەڕاستی ئەوە چ ژیانێکە بۆ ژنان؟ کە دیتنی هەموو شتێك گوناه بێ، ئەو ژنەی دەبێ چی بکا کاتێك دەوروبەری هیچ رێگەچارەیەکی بۆ ناهێڵێ، چونکە ئەگەر سەیری بکەی گوناهە و سەیرت بکا تاوانە!

ئەو دنیایە زیندانێکی گەورە نیە بۆ ئەو ژنانەی بەوشێوەیە ژیانیان بەسەر دەبەن کە بێ بەشن لە هەموو بەها و مافێکی مرۆیی و ژیانیان پڕە لە ئازار و ژان، ئایا چۆن پێوەندی و سۆزێکی خێزانی لە نێوان کوڕ و کچی ئەفغان دێتە ئاراوە کاتێك کچان لەلای کوڕان تەنیا بەشتێك دەناسرێنەوە ئەویش بەرگێکی نیقابداری رەش، ئاخۆ دەکرێ داوای ژیانی سپی لە نیقابی رەش بکەی؟

مامۆستاکە لە بەشێکی تردا بە سەمیرەی گوت "بۆ ئەوەی باشتر لە وانەی ئەمڕۆمان تێ بگەین کە تایبەتە بە ئاو، گۆزەیەك ئاو بێنن تا هاوپۆلییەکەت بەدەستت داکات و دەم و چاوت بشۆ"، بەڵام سەمیرە ئەمجارەش گوتی "گوناهە"، کاتێك مامۆستاکەی پێی گوت ئەگەر لەبەر چاوی ئەوان دەم و چاوی نەشوا لە ژووری خوێندن دەری دەکا، بینیمان سەمیرە چوونە دەرەوە و دوورکەوتنەوە لە خوێندنی پێ باشتر بوو لەوەی نیقاب فڕێ بدا.

بەڕاستی وڵاتانێکی وەك ئەفغانستان و پاکستان شانازی بەکام کولتوور و چۆن باسی مافەکانی مرۆڤ دەکەن لە کاتێکدا بە ملیۆنان ژنی وڵاتەکەیان لەژێر دەسەڵاتی پیاو و بە چەند یاسایەکی کۆنی ئاینییەوە پێوەست کراون کە تا مردن تام لە هیچ شتێك وەرناگرن، جگە لە بینینی هەموو شتەکان لەژێر نیقابێکی ڕەشەوە؟

ئەوەی خاڵی هاندەرە بۆ نووسین، بینینی کاڵبوونەوەی بەردەوامی رۆڵی ژن لە کولتووری وڵاتانێکی وەك بەنگلادش، ئەفغانستان، پاکستان، جەزایر، سوودان، کۆنگۆ، سۆماڵ و تا رادەیەك ئێرانە، ئەو وڵاتانە کاتێك باسی مرۆڤ دەکەن تەنیا بیر لە پیاوەکان دەکەنەوە و لە هێنانی ناوی ژن زۆر بەپارێزن.

لەو وڵاتانە ژن تەنیا بەژمارە هەیە و لە کار و کۆمەڵگەدا دیار نین، ئەو وڵاتانە نەگەیشتوونەتە ئەو رادە لە رۆشنبیری و تێگەیشتوویی کە بزانن یەکەم پێوەری نێودەوڵەتی بۆ رادەی پێشکەوتنی وڵاتێك، هەمان ئاستی بەشداری ژن لە کاروباری وڵاتدایە نەك مێژووی کۆن و ئاڵۆز، هێزی سەربازی و گەڤ و هەڕەشە.

ئاخۆ پێناسەی ژن لەو وڵاتانە چیە؟ هەر ئەوەی کە ژن منداڵی هەبێ و ...، بەڵام بە بینینی ئەو گرتەیەی کۆتای دکیۆمێنتەکە کاتێك (سەمیرە نیقابەکەی لادا و دم و چاوی خستە روو) دڵم کەمێك خۆش بوو بەوەی دوور نیە و دەکرێ بە قسەکردن لەگەڵ ژنان و کارکردن لەلایەنی رۆشنبیرییان لەو چوارچێوە داخراوە رزگاریان بکەین، دیارە هەروا ئاسان نیە و ئەو کارە پێویستیی بە کات و ئاسان نیە و ئەو کارە پێویستیی بە کات و ژنانی هەڵسووڕ، چالاکوان و داکۆکیکارانی مافی مرۆڤ هەیە.

جیابوونەوە سۆزدارییەکان لە نێو بنەماڵەکان دا

"بۆچی ئێمە هیچ قسەیەکمان بۆ یەکتر نیە"

وەرگێڕان لە فارسییەوە: مینا سوڵتانزادە

"دایک و باوکم هەموو رۆژێ شەڕ دەکەن، دەچمە ژوورەکەم و دەگریم، ئیدی ماندوو بووم لەو هەموو شەڕەی دایکم و باوکم، کاتێک دەچمە قوتابخانە دایمە پەرێشانم، ناتوانم دەرسەکانم بەباشی بخوێنم. هێندێک جار دەپاڕێمەوە خوایە کەی ئەو شەڕو هەڵلایە بۆ هەمیشە کۆتایی دێ"

لە کۆمەڵگەی ئێمەدا، لە تەنیشت ئاماری تەلاقە یاساییەکان، ئاماری زۆرتر بەڵام شاراوە تایبەتە بە تەلاقە سۆزدارییەکان. لەوانەیە دوو هێندەی ئاماری تەلاقە یاساییەکان تەلاقی سۆزداری هەبن.

تەلاقی سۆزداری یانی بنەماڵە نێوبەتاڵ و بێدەنگەکان کە ژن و مێرد لەگەڵ یەکتر بە ساردوسڕی دەژین، بەڵام قەت داوای تەلاقی یاسایی ناکەن کە بێ گومان دەتوانین بڵێین یەکێک لە هۆکارە سەرەکییەکانی بەردەوامبوونی ئەو ژیانە ساردو بێ مانایە، بۆ بەهاو بایەخە کلتوورییەکانی کۆمەڵگە دەگەڕێتەوە. لە هەڵسەنگاندنی بنەماڵە بۆش و نێوبەتاڵەکاندا دەتوانین بڵێین، لە نێو یەک بنەماڵەی نێوبەتاڵدا ژن و مێرد لەگەڵ یەکتر درێژە بە ژیان دەدەن، دەدەن، بەڵام لە پێوەندی و و کردارو سۆزو هەستی یەکتر یەکتر بێبەشن. بنەماڵەی نێوبەتاڵ و تووشبوو بە جیابوونەوەی سۆزداری یان "ژیانی بێ دەنگ" لە نێوان ژن و مێرد دایە. ئەوەی کە سەلمێندراوە، ئەوەیە کە ژن و مێرد لە تەلاقی سۆزداری و جیابوونەوەی شاراوەدا، تەنیا حوزوری فیزیکیان لە نێو ماڵ دا هەیەو بە رواڵەت لە ژێر بانێکدا دەژین، بەڵام هیچ پێوەندییەکی سۆزداری و هەستییان لەگەڵ یەکتر نیە. بنەماڵەیەکی نێوبەتاڵ پڕە لە عەیب و عار دیتنەوەی ژن و مێرد لە یەکترو لەوانەیە یەکەم ئەوە لە خۆڕا نەبێ و پاشان لە رووی نائاگاییەوە نەبێ: لە خۆڕا نیە: بۆچی؟ چونکە هێندێک شت هەیە کە دەبێتە عەیب و عار و ئەو کارەش دووپات دەبێتەوە کە لە رووی ئاگاییەوە نیە چونکە ژن و مێرد لەوانەیە لە رووی خووپێگرتنەوە ئەو کارە بکەن.

بە وتەی بەرپرسی یەکێک لە دادگاکانی بنەماڵە لە تاران 80 لەسەدی ژنان کە داوای جیابوونەوە لە مێردەکانیان دەکەن و لە کاتی تەلاق دا مارەیی خۆیان بە پیاوەکە دەبەخشن و زۆربەی ئەوانەی کە داوای تەلاق دەکەن لاون، ئەو گەنجانەن کە 2 تا 3 ساڵ زیاتر پێکەوە ژیانیان بەسەر نەبردوەو زۆربەی ئەو تەلاقانەش کە لە کۆمەڵگەدا روو دەدەن رێککەوتنی دوولایەنی لەسەر بووە.

لە راستی دا ئەوە باس لە وەزعێکی نائاسایی دەکا کە لە ناخی هەڵسووکەوتی ژن و مێرد لە نێو بنەماڵەکاندا ریشەی داکوتاوە. هێندێک جار ژیان بەتایبەت بۆ ژن لە بنەماڵەدا ئەوەندە دژوار و تاقەت پڕوکێن بووە کە دەتوانێ چاو لە مارەیی خۆی بپۆشێت، لە حاڵێک دا

بە باشی لەو مەسەلەیە ئاگادارە کە دوای تەڵاق یاسا بە هیچ شێوەیەك پشتیوانیی ماڵی و ئابووریی لێ ناکا.

ئەو مەسەلەیە نیشان دەدا کە جیابوونەوەی سۆزداری بە درێژایی ژیان هەبووەو کاتێك دەگاتە خاڵی قەیران کە ژن داوای تەڵاقی یاسایی دەکا و دەستەو داوێنی قەناعەت و پەندی پێشینیان دەبێ کە "قیرو سیا، چ دەبێ با ببێ". دوای تەڵاقیش هەستەکانی وەك دڵەراوکێ، دڵتەنگی، غەمباری، ماندوویی، تووڕە بوون و پەرێشانی لە نێو ژناندا زیاتر لە پیاودا دەردەکەوێ و ئەوە نیشان دەدا کە خەسارهەڵگریی ژنان دوای تەڵاق زیاتر لە پیاوانە، ئەگەرچی لەو بارەیەوە هێندێك شتی دەگمەنیش هەیە. لە ژیانە پڕ لە ناکۆکی و شەڕو کێشەکاندا هێندێك جار ژن و مێرد بەو ئاگاییە دەگەن کە کەسی نموونە و سەرچەشنی هەموو ڕەگەزێکی بەرامبەرە نەك تاکێك کە ئەو گرفتی لەگەڵ هەیە و لەلایەکی دیکەوە هەردووکیان بەو قەناعەتە دەگەن کە دەتوانن بە سەرقاڵبوون بە چالاکییە کۆمەڵایەتییەکانەوە بەجێی زەماوەند، لە داهاتوودا دەتوانن بە ئارامی بگەن. ئەوان بڕوایان بە تواناکانی خۆیان هەیە. بەڵام لە بەرامبەر ئەواندا زۆر هەیە کە هەروا درێژە بەو ژیانە بێدەنگ و ساردو سڕص جیابونەوەی سۆزداری دەدەن، بۆچی چونکە لەسەر ئەو بڕوایەن کە دەبێ بسووتێن و هەڵکەن.

لەوانەیە یەکێك لە هۆکارەکانی مانەوەی "ژیانی بە ملکەچی" ئەوە بێ کە لە ڕاستیدا تەڵاق لە وڵاتی ئێمە لەچاو وڵاتانی ڕۆژاوییایی مانایەکی جیاوازی هەیە. لە وڵاتانی ڕۆژئاوادا ئەگەر ژن و مێرد پێکەوە نەگونجان لێك جیا دەبنەوە چونکە هیچیان سەبارەت بە بارودۆخی دوای جیابوونەوە هەست بە دڵەراوکێ و نائەمنی ناکەن و شتێکی گرینگتر ئەوەیە کە، ژن و پیاو خۆیان ناچار بە درێژەدان بەو ژیانە ناکەن چونکە لەو کۆمەڵگەیەدا ئیمکانی سەرکەوتن و ژیانی ئاسوودە بۆ ئەندامی بنەماڵەی تەڵاق هەیە و وەك کۆمەڵگەی ئێمە پێویست ناکا ژنان چاوەڕێی قسەو قسەڵۆکی خەڵك و یان پەرۆشی چارەنووسی منداڵەکانیان بن. چونکە دەزانن لە لایەن ڕێکخراوەکانەوە پشتیوانییان لێ دەکرێ. لێکۆڵەرانی بواری دیاردەی تەڵاق لەسەر ئەو بڕوایەن کە لەو نەوەیەی ڕابردوودا هێندێك ئاڵوگۆڕ سەبارەت بە گرینگیی پێوەندیی جینسی لە پێکهێنانی ژیانی هاوبەش دا پێك هاتووەو ژن و مێردێك کە تەڵاق لە یەکتری وەردەگرن، هەموویان بە شێوەیەکی نهێنی شکایەتیان لە مەسەلەی جینسی هەیە. هەروەها ئەو لێکۆڵەرانە لەسەر ئەوە کۆکن کە ئەو نارەحەتییانە بێ پێشەکی پێك نایەن، بەڵکوو بەهۆی ناکۆکی و ئاڵۆزییەکانی نێو ژیانی هاوسەرییەتییانە و بە تێپەڕینی کات ئاشکرا دەبێ.

ئامارەکان نیشان دەدەن کە ژنان زیاتر لە پیاوان سکاڵایان لە ژیانی هاوبەشیان هەیە. هۆی ئەوەش ئەوەیەکە ژیانی هاوبەش بۆ ژنان پڕ ماناترەو ئەوان زۆر زیاتر لە پیاوان حەزیان لێیە لە ژیانی هاوسەرێتییاندا سەرکەوتوو بن.

بەشی زۆری توانای پیاوان لە دەرەوەی ماڵ بەسەر دەبرێ. پیاو لەوانەیە لەوانەیە هەڵسوکەوتێکی هەبێ و بچێتە نێو هێندێك کارەوە کە بوونی ژن لەو کارەدا باش و یاسایی نەبێ. نەبێ. لەو بارەیەوە پیاو کەمتر لە ژن بەستراوەیی بە ماڵەوە هەیەو لەوانەیە وەدوای پشووو سەیران و تەنانەت پێوەندیی خۆشەویستی لە دەرەوەی ماڵ بکەوێ و لە ئاکامدا نموونەی هەڵسووکەوتێك دروست دەکا کە ژن گلەیی لێ دەکاو ئەو مەحکووم دەکا.

جیابوونەوەی سۆزداری، بنەمای تەڵاقەکانی دیکەیە.

ژن و مێردێك کە بڕیاری لێك جیا بوونەوە دەدەن، هێندێك قۆناغ تێپەڕ دەکەن. دەکەن. ئەو قۆناغانە لەوانەیە سەختی و ئاڵۆزییەکان ئاشکرا بکا کە کاریگەری لەسەر ژن و پیاو، پیاو، منداڵ، بنەماڵەکان و هاوڕێکانیان ببێ.

1ـ تەڵاقی سۆزداری: دەربڕی پێوەندیی ژن و مێردایەتی ڕوو لە کزی و نەمان دەکا. ئاڵۆزی بەردەوامی ژن و پیاو دەبێتە هۆی جیابوونەوەیان.

2ـ تەڵاقی یاسایی: لەو قۆناغەدا تەڵاق، کۆتایی بە ژیانی هاوبەشیان دێ.

3ـ تەڵاقی ئابووری کە پێوەندی بە دابەشکردنی داراییەوە هەیە. هەڵبەت بە پێی یاسای هەر وڵاتێك.

4ـ تەڵاقی ڕێککەوتن لە نێوان بنەماڵەکاندا کە سەرپەرستی منداڵ و تەڵاق دەگرێتەوە.

5ـ تەڵاقی کۆمەڵایەتیی: پێوەندیی بە گۆڕینی هاوڕێیەتی و پێوەندییەکانی دیکەی کۆمەڵایەتییەو دەبێ و تاکی تەڵاق وەرگرتوو پێوەندی لەگەڵی هەیە.

6ـ تەڵاقی دەروونی: لەو قۆناغەدا تاك دەبێ پێوەندی و بەستراوەیی سۆزداری بپچڕێنێ و لەگەڵ تەنیایی ژیان بەرەوڕوو بێ.

بە سەرنجدان بەو قۆناغانەی سەرەوە دەتوانین بەو دەرەنجامە بگەین تەڵاقی سۆزداری سەرچاوەی هەموو تەڵاقەکانی دیکەیە. لە نێو ئەو شەش جۆرە تەڵاقە کە ڕوو دەدا تەڵاقی ژمارە 3تا 6 زۆرتر لە کۆمەڵگەی ئێمەدا دەستەو داوێنی ژنەو لەو حاڵەتانەش دا خەسارهەڵگریی ژن لە کۆمەڵگەی ئێمەدا لە پیاوان زۆرترەو ئەوە دەربڕیی ئەو مەودایەیە کە لە نێوان ژن و پیاوی کۆمەڵگەی ئێمەدا هەیەو خەسارەکانی دیکە بۆ ژن بە درێژایی ژیان و دوای تەلاق دروست دەکا. بەڵام لە حاڵەتەکانی یەکەم و دووەم دا ژن و پیاو کەم و زۆر خەسار هەڵگرن.

منداڵانی جیابونەوەی سۆزدارییەکان

کاتێك کە دایك و باوك دژایەتی یەکتر دەکەن و سووکایەتی بە یەکتر دەکەن، منداڵەکانیان خەفەت دەخۆن. ئەوە بەو هۆیەیە کە جەوهەری پێکهێنانی ژیانی هاوبەش یا جیا بوونەە شێوەیەك لە "سازان و گونجانی سۆزداری" بۆ منداڵان دروست دەکا. هەروەك دارێك لە شوێنێك کە لە ژێر

کاریگەری چۆنیەتی ئاووهەواو خاك دایە، سلامەتی سۆزداری منداڵانیش بەهۆی چۆنییەتی پێوەندی تایبەتیی بوون لە شوێنی ئەو روون دەبێتەوە. لە راستی دا جیابوونەوەی سۆزداری و ململانێی بەردەوامی دایك و باوك کاریگەری خراپی زۆرترە لەسەر منداڵان تا جیابوونەوە یاساییەکان، چونکە لە جیابوونەوە سۆزداری و شاراوەکان دا روحی منداڵ بەردەوام بێهێز دەبێ. شەڕو کێشەی نێوان ژن و مێرد کە بە بەردەوامی دووپات دەبێتەوە کاریگەری قووڵی لەسەر سلامەتی جەستەیی و سۆزداری منداڵان و هەروەها سازگاری لەگەڵ هاوتەمەنەکانیان دادەنێ. زانیارییەکان نیشانیان داوە کە ئەو منداڵانەی بنەماڵەکانیان لە ژیانی هاوبەش دا خاوەنی تایبەتمەندیی رەخنە، حاڵەتی بەرگری کردن لە خۆیان و سووکایەتی بە خۆیان بوون وێدەچێ هەڵسوکەوتی دژ بە کۆمەڵگەی هەبێ و بەرامبەر بە هاوڕێکانی رەفتاری توندوتیژ لە خۆی نیشان بدا. هۆیەکەشی ئەوەیە کە ئەو بەشە لە منداڵان لە بواری سازان لەگەڵ دەورووبەری نموونەیەکی باشیان نیە. بنەماڵەیەك کە بەردەوام لەگەڵ یەکتر شەڕو کێشەو دژایەتییان هەیە ماندوو، پەرێشان و خەمۆکن و ناتوانن لە پەروەردەو بارهێنانی منداڵەکانیان رۆڵێکی باشیان هەبێ.

لە راستی دا زەحمەتی ژیان کردن لەگەڵ دژایەتییەکانی دایك و باوك دەتوانێ کاریگەری لەسەر دەزگای عصبی (ئوتوماتیك)ی منداڵ و لە ئاکام دا توانای سازگاری منداڵ دا هەبێ.

پسپۆڕان و لێکۆڵەران لەسەر ئەو بڕوایەن ئەو منداڵانەی لە نێو مشت و مڕی گەورەکان دا، دەژین تووشی گۆڕانی جەستەیی دەبن. بۆ نموونە لە لێدانی دڵ و فشاری خوێنی ئەوان دا گۆڕانێك دروست دەبێ‌و منداڵان زۆرجار بە گریان،

لەبەر زەحمەتی زۆر لە جێی خۆیان نابزوون، بە دەست لەسەر گوێ دانان و تووڕە بوون، دژکردەوە نیشان دەدەن. هەڵسوکەوتی منداڵان لەگەڵ هاوڕێکانیان بە توندی لە ژێر کاریگەریی پێوەندیی دایك و باوکیان دایە. منداڵان لەگەڵ بنەماڵەی پڕ لە شەڕوکێشە، لە کایەکان دا کەمتر هاوکاری لە خۆیان نیشان دەدەن و لەگەڵ هاوکایەکانیان هەڵسوکەوتی خراپتریان هەیە. ئەو ژن و مێردانەی، لە بناغەرا لەسەر کێشەو مەسەلەی خۆیان سوورن کەمتر سەرنج بە منداڵەکانیان دەدەن. لە ئاکامدا منداڵان بەبێ چاودێری بۆلای ئەو هاوتەمەنانە رەکێش دەکرێن دەکرێن کە لایان داوە و زۆربەی منداڵانی بنەماڵە نەگونجاوەکان بەرەو گێژاوی گێژاوی کێشەی مێرمنداڵان بۆ نموونە بەرەو هەڵسوکەوتی جینسی زۆرپێگەیوو، ماددەهۆشبەرەکان و تاوان رادەکێشرێن.

زۆربەی قوتابییەکانی بنەماڵە نەگونجاوەکان دواکەوتوویی مێشکیان نیە، بەڵکوو بەهۆی بێهێزی سۆزداری لە قوتابخانە سەرکەوتوو نین. ئەوان بەهۆی نەسازان لەگەڵ ژیانی بنەماڵەیی ئەوەندە نارەحەت و گیرۆدەن کە تەنانەت ناتوانن لە بابەتێکی ساکاری وەك خشتەی جاران تێبگەن. هەروەها ئەو جۆرە منداڵانە تووشی خەمۆکی، دڵەڕاوکێ و دوورەپەرێزی دەبن کە گەورەش بوون ئەم کێشانەیان هەر لەگەڵ دەمێنێ. لە راستی دا ئەوە تەڵاق نیە کە زیان بە منداڵان دەگەیەنێ، بەڵکوو توندوتیژی و پێوەندیی نابەجێی دایك و باوك لەگەڵ یەکترە. توندوتیژی و سووك کردنی بەردەوامی ئەو شوێنەوارەی لەسەر منداڵان هەیە کە ئەوان سەبارەت بە هاوتەمەنەکانی خۆیان شەرەنگێزو بەدرەفتارن.

بە سەرنجدان بە شوێنەواری زیانباری جیابوونەوە لەسەر منداڵان، لەوانەیە بنەماڵەیەك کە لە ژیانی ژن و مێردایەتی خۆیان بەختەوەر نین، تووشی دوودڵی دەبن، واباشتر نیە لەبەر منداڵەکانیان ژیانی بە ئازارو بێ ئاکام درێژە پێبدەن.

وەڵامی ئەو پرسیارە "نا"یەکی بەهێزە. هۆی ئەویش ئەوەیە کە هێندێك دژایەتیی ژن و مێردایەتی بە تێپەڕبوونی کات شوێنەواری خراپتری لەسەر منداڵان هەیە.

کەوایە دایك و باوکانی بەڕێز لە بیرتان بێ لەوانەیە زۆرجار منداڵی ئێوە لە دڵی خۆی دا هیوای جیابوونەوەی ئێوەی خواستبێ تاکوو شەڕو کێشەی بێ ئاکامتان بۆ هەمیشە کۆتایی پێ بێ.

شێواندنی ئەندامی زاوزێی ژنان و کچان لە ژێر ناوی خەتەنە

کۆ کردنەوەو وەرگێڕانی: سلورا لزرجانی
وەرگێڕان بۆ کوردی: شاناز کاکە ئازەر

بەپێی هێندێك بیروبۆچوونی کەلتووری و ئاینی، بەشێك یا تەواوی ئەندامی زاوزێی کچان و ژنان (نە بە مەبەستی چارەسەرکردن) دەبڕێ. کەسانێك کە بڕوایان بە بڕینی ئەندامی زاوزێی کچان و ژنان هەیە پێیان وایە کە ئەم کارە نەتەنیا هیچ خەسارێك بە کچەکانیان ناگەیەنێ بەڵکوو گەرەنتییەکە بۆ بەختەوەری ئەوان لە داهاتوودا و خۆشنێوی بنەماڵەکانیان دەپارێزێ.

لەبابەت بەکارهێنانی چەمکێك کە مانای ڕاستەقینەی ئەم کردەوە پڕ توندوتیژییە دەربخا (لە ژێر ناوی خەتەنە، بڕینی ئەندامی زاوزێی ژنان female genital cutting) بڕاندنی ئەندامی زاوزێی ژنان (female genital mutilation) بیروبۆچوونی جیاواز هەیە. لە رابردوودا هێندێك کەس وشەی خەتەنەیان بەکار دەهێنا کە بە شێوەیەك پێوەندی بە خەتەنەی پیاوانەوە هەبوو. وشەی خەتەنە دەتوانێ مانای ڕاستەقینەی شوێنەوارە خراپەکانی جەستەیی وورووحی هەڵقولاو لە بڕینی ئەندامی زاوزێی ژنان بشارێتەوە. بەو بنەمایە ڕێکخراوی بێهداشتی جیهانی و یونیسێف "بڕینی ئەندام" (FGC/M) یان بۆ ئەم کردەوەیە لە بەرچاو گرتوە کە نەتەنیا چۆنیەتی کردەوە بەڵکوو ئەم توندوتیژیەی کە بە نیسبەت مافە مرۆڤیەکانی کچان و ژنان رووی دەدا دەگرێتە بەر.

کردەوەی پڕ لە توندوتیژی بڕینی ئەندامی زاوزێی ژنان لە سەرتاسەری جیهان و بە تایبەت بە ڕێژەیەکی زۆر لە ئەفریقاو ئاسیا روو دەدا.

ڕێکخراوی لێبووردنی نێونەتەوەیی ڕێژەی ئەم ژنانەی کە لە ئاستی جیهاندا تووشی بڕینی ئەندامی زاوزێ بوون بەپێی 100 هەتا 140 میلیۆن کەسی راگەیاندوە و رۆژانە زیاتر لە 3 میلیۆن کچ مەترسی بڕینی ئەندامی زاوزێیان لەسەرە. ئەم کارە بە ڕێژەیەکی زۆر لە 28 وڵاتی ئەفریقایی ئەنجام دەدرێ کە لە سنگاڵ لە باشووری ئافریقا هەتا ئیتیۆپی لە رۆژهەڵات و لە میسر لە باکوور هەتا تانزانیا لە باشوور بەرەو پێش دەچێ. ئەم کردەوەیە لە هێندێك لە نیوە دوورگەکانی عەرەبیش دەبیندرێ، بەڵام زۆرتر لە میسر، سودان، ئیتیۆپی، و مالی بەڕێوە دەچێ.

ئەم کردەوەیە بە شێوەی نهێنی لە هێندێك ناوچەی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست رووی دەدا بە تایبەت لە ناوچەکانی باکووری عەرەبستانی سعوودی، باشووری ئۆردۆن و باکووری عێراق (کوردستان) لێکۆڵینەوەکانی ئەم دواییانە دەریان خستوە کە لە گوندێکی عێراق بە ناوی "حەسیرا" پتر لە 60 لەسەدی ژنان و کچان تووشی بڕینی ئەندامی زاوزێ بوون. کاری FGM بە ڕێژەیەکی کەمتر لە ئەندۆنێزی، مالێزی، پاکستان و هیند ئەنجام دەدرێ. یونیسێف لە ساڵی 2003 دا رای گەیاند کە زیاتر لە 97 لە سەدی ژنانی خێزانداری میسری ئەندامی زاوزێیان لێ کراوەتەوە. لە ئوستراليا، کانادا، نیوزلەند، ئامریکاو ئورووپاش کۆچبەران بە شێوازی جۆراوجۆر ئەم کارە دەکەن.

FGM زۆرتر لە بەینی تەمەنەکانی 4 هەتا 8 ساڵ بەڕێوە دەچێ و لە کاتی ساوایی و گەورە ساڵیش دا هێندێك جار ئەم کارە ئەنجام دەدرێ. بە پێی سەرژمێریەکانی ساڵی 2007 ڕێکخراوی بێهداشتی جیهانی، هەتا ئەو ساڵە 91 لەسەدی قوربانیانی FGM کچانی 4 هەتا 10 ساڵە بوون. نایاسایی بوونی ئەم کارە بۆتە هۆی ئەوەی کە ئەم کارە بە نهێنی بەڕێوە بچێ و بە شێوەی خۆماڵی بە کەڵك وەرگرتن لە مەقەست، تیغ و چەقۆ بە هۆی کەسانێك کە هیچ خولێکی پزیشکیان نەدیوە، بەڕێوەدەچێ. ئەم کەسانە ئەم کارە بێ سڕ کردن و دژی چڵك کردنی کەل و پەلی پێویست ئەنجام دەدەن کە ئەم شێوە کارە دەتوانێ ببێتە هۆی گەشکە گرتن پاش خوێنڕێژیەکی زۆر و لە ئاکام دا دەبێتە هۆی مردنی نەفەر و کەڵك وەرگرتن لە کەرەستەی پیس ئەگەری تووشبوون بە نەخۆشییە جنسییەکانی وەك هێپاتیت و ئێدزی هەیە.

بڕینی ئەندامی زاوزێ لە درێژماوە دا مەترسیی جۆراوجۆر دێنێتە گۆڕێ. بە گیرانی ڕێگای تێپەڕینی میزو خوێنی مانگانە، لوولەی میزڵدان و ئەندامی زاوزێ بەردەوام تووشی چڵك کردن دەبێ و دەبێتە هۆی نەزۆکی وکیست و جۆرەها کێشە وگیر وگرفتی دیکە، ئەم کارە لە لوولەی رەحەم دا چەندین برین ساز دەکا کە کاری جنسی بە ئێش و ئازار دەکا و پسپۆڕی ژنان لە کاتی فەحسە جۆراوجۆرەکان دا تووشی گیروگرفت دەبێ و لە کاتی منداڵبوون دا دایك ومناڵ لەگەڵ مەترسی بەرەوڕوو دەبن.

لە ساڵی 2007 کچێکی 12 ساڵەی میسری بە ناوی بەدر شاکێر کە ئەندامی زاوزێی بڕابوو بە هۆی کەڵك وەرگرتنی لە رادەبەدەری دەرمانی بێهۆشی گیانی لە دەست دا. زێنەب عەبدول غەنی دایکی ئەم کچە پارەیەکی لەبری 9 دۆلاری ئامریکا (60/4 پۆند، 28/6 یۆرۆ)ی دابوو بە خانم دوکتورێك هەتا لە عەیادەیەکی نایاسایی دا ئەم کارە ئەنجام بدا. ئەم دایکە گوتی: دوکتۆرە هەوڵی دا 3000 دۆلارم بداتێ هەتا هەلۆیستی یاسایی نەگرم، بەڵام قەبوڵی نەکردوە. لە ساڵی 2007، پاش مردنی

بەدر شاکێر میسر یاسای قەدەغە کردنی خەتەنەی ژنانی پەسند کرد.

بڕینی ئەندامی زاوزێ دەبێتە هۆی زەرەرو زیانی روحی و رەوانی لە کچان و ژنان دا. لە ساڵی 2010 دا لە سەرژمێری رۆژی جیهانیی بەربەرەکانی لەگەڵ بڕینی ئەندامی زاوزێی ژنان لە هولەند لە سەر پەنابەران داو بێهداشتی ئەوان، ئاشکرای کرد کە زۆربەی ژنانی ژێر FGM گیروگرفتی رووحی یان هەیە. لێپرسینەوە لە 66 ژنی ئافریقایی ـ هولەندی لەو بابەتەوە دەری خست کە ئەوان لە ژێر تەوژمی رووحی دان و کەسانێکن کە بەردەوام دڵەڕاوکێیان هەیە و زوو هەڵدەچن و لە پێوەندی گرتن دا موشکیلەیان هەیەو لە قایم بوونی پێوەندێکەیان هیوادار نین. سەرژمێری مەزندەیی روونی دەکاتەوە کە هەرساڵ 50 کچ و ژن لە وڵاتی هولەند ئەندامی زاوزێیان دەبڕدرێ. رێژەی ئەم ژنانەی کە لە ئامریکا FGM دەکرێن ناڕوونە.

وڵاتە رۆژئاواییەکان ئێستاش لەو بابەتەوە لە گەڵ کێشە بەرەوڕوو دەبنەوە، لە بەر ئەوەیکە هێندێك لە پەنابەرەکان کچەکانیان دەبەنەوە وڵاتی خۆیان و پێش گەڕانەوەیان ئەندامی زاوزێیان دەبڕن.

بە پێچەوانەی بوونی یاسای قەدەغە کرانی FGM ئەم نەریتە لە زۆربەی کۆمەڵگاو کلتوورەکان دا ئێستاش بەردەوامە و بە نهێنی بەڕێوە دەچێ و لە زۆربەی بابەتەکان دا بەڕێوەبردنی یاسای قەدەغە کرانی FGM لە ریزی سەرەوەی واجبەکانی دەوڵەتان دانیە. هێندێك لە وڵاتان پێیان وایە فێرکردنی کەسانێك کە ئەم کارە دەکەن باشترە لە نایاسایی کردنی ئەم کارە. لە ژێر زەختی رێکخراوی بێهداشتی جیهانی و زۆربەی هەرەزۆری گەلان، لە زۆربەی وڵاتەکان دا یاسای نەهێشتنی بڕینی ئەندامی زاوزێی ژنان پەسند کراوە. رێکخراوی بێهداشتی جیهانی و پارێزەرانی مافەکانی ژنان دەڵێن گۆڕینی ئەم نەریتە لە هەر وڵاتێك دا بەستراوەتەوە بە دەوڵەت و رێکخراوە چالاکەکانی نێوخۆی ئەم وڵاتەوەو سەرکەوتن لە نەهێشتنی ئەم کارە، بەبێ راهێنان وپشتگیری یاسایی نێوخۆ لە لایەن تەوژمەکانی دەرەوە کەمە.

لە هێندێك لەو وڵاتانەی کە بڕینی ئەندامی زاوزێی ژنان باوە، بەرپرسان بۆ کەم کردنەوەی خەسارە جەستەییەکان لە سەر کچان و ژنان داوایان لە نەخۆشخانەکان و دوکتورەکان کردوە کە کاری FGM بە زیانێکی کەمترەوە ئەنجام بدەن. لە راستی دا ئەم کارە شێوەیەك سەرپێچی کردنە لە کۆمەڵگای نێونەتەوەیی پزیشکی و ئەم خەڵکانەی کە لە سەر ئەم باوەڕە نەریتیەن، پشتیوانی لە FGM دەکەن کە درێژە بە رێگەی خۆیان بدەن. ناڕازیان لە بڕینی ئەندامی زاوزێی ژنان بە هۆی پزیشکانەوە، دەڵێن: کاری پزیشکی وا هەڵدەگرێ کە پزیشکەکان تەنانەت بە پێچەوانەی بیرو بۆچوونە نەریتیەکان کە لە کۆمەڵگا دا باوە هەڵسوکەوت بکەن و زیان بە نەخۆشەکانیان نەگەیەنن.

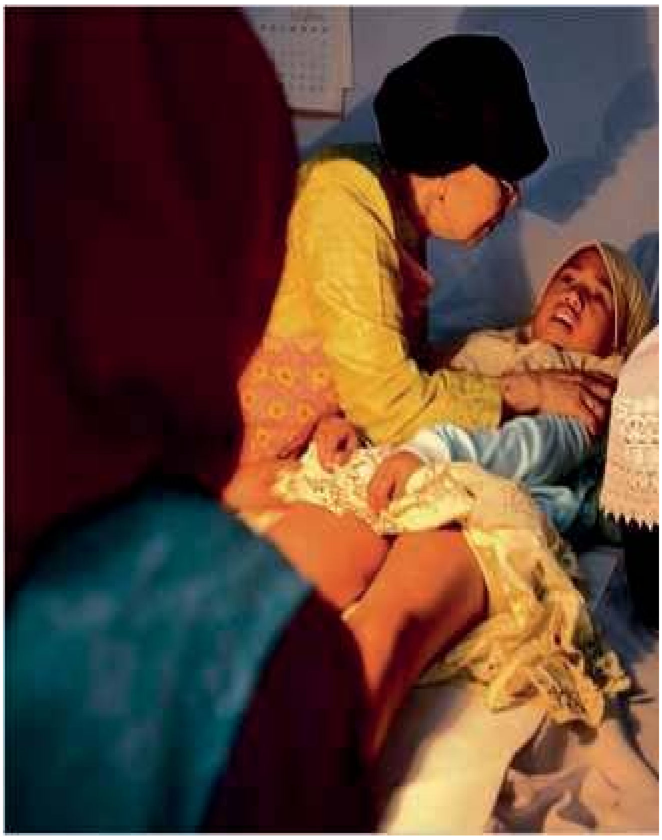

لە ئاستی ناڕازی بوون لە مەر بڕینی ئەندامی زاوزێی ژنانەوە دەتوانین لە دوو روانگەوە سەیری بکەین: تەندروستی (کە بەرگری لە سلامەتی جەستەیی و رووحی ژنان دەکا) ئەم روانگەیە بە دژی پێکهێنانی کەرەستەی پێویستە بە مەبەستی کەم کردنەوەی مەترسی لە کاتی بەڕێوە بردنی FGM دا. و لە روانگەی مافەکانی مرۆڤدا کە چوار بابەت لە مەسەلەکان جێگای باس لە بواری مافەکانی مرۆڤ دەگرێتە خۆ: توندو تیژی بە دژی ژنان، مافەکانی منداڵان، رزگار بوون لە ژێر ئەشکەنجە و مافی لەشساغی و پاك وخاوێنی و یەك قەوارە بوونی لەش.

رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، رێکخراوی بێهداشتی جیهانی، تەواوی وڵاتە ئۆروپایی و ئامریکاییەکان و زۆربەی وڵاتانی ئاسیایی، بڕینی ئەندامی زاوزێی ژنانیان قەدەغە کردووە. هەتا ساڵی 2007 سێزدە وڵاتی ئافریقاییش تێکەڵ بەم بزووتنەوەیە بوون و ئەم کارەیان قەدەغە کرد، بەڵام زیاد بوونی رێژەی ئەم ژنانەی کە FGM کراون دەری خستوە کە لە زۆربەی وڵاتە ئافریقاییەکان ئەم نەریتە هەروا بەهێزە و ئێستاش ژنان وکچانیان قوربانی ئەم توندو تیژیەن، ئێستاشی لە گەڵ بێ یاسایەکیان بۆ نەهێشتنی ئەم کارە پەسند نەکردوە.

پاش تێپەڕینی ساڵانێك و هەوڵدانێکی زۆر لە لایەن رێکخراوی بێهداشتی جیهانی WHO و گروپ گەلی جیاواز بۆ کۆتایی هێنان بەم کردەوە پڕلە توندو تیژیە ئێستاش ئەندامی زاوزێی ژنان دەبڕن بۆیە رێکخراوی نەتەوەکان 6ی فێوریەی وەك رۆژی جیهانی بەربەرەکانی لەگەڵ بڕینی ئەندامی زاوزێی ژنان راگەیاند.

راپۆرت گەلێکمان لە ئێرانەوە لە باشورو رۆژئاوای وڵات بە دەست گەیشتوە. سەقەت کردنی ئەندامی

زاوزێی کچان، لە پارێزگاکانی خوزستان، لۆرستان، زیاتر لە هەموو شوێنێك لە کوردستان باوە.

هۆرمۆزگان و بەندەرەکانی گۆنگ و جاسك لەو شارانەی باشوری ئێرانن کە لە وان دا FGM بەڕێوە دەچێ. لە رۆژئاوای ئێران کردەوەی FGM لە ئازەربایجان، هەورامان، بانە، پاوە، پیرانشار و تەنانەت دەورو بەری ورمێ زۆر جار دەبیندرێ.

سەرەڕای ئەوەی کە رێکخراوی نەتەوەکان، بنیادەکانی مافەکانی مرۆڤ و مافەکانی ژنان، سالآنێکە بۆ راگرتنی وەها نەریتێك لە کۆمەڵگا ئافریقایی و عەرەبی و ئیسلامیەکان دا تێدەکۆشن و لە چەند ولآتی ئافریقا لە وانە ولآتی میسر، یاساگەلێك بە دژی پەڕاندنی ئەندامی زاوزێی ژنان پەسند کراوە، بەلآم لە ئێران دا ئێستاش بەڕێوە بردنی ئەم یاسایە بە فەرمی پەسند ناکرێ و دەوڵەتیش تا ئێستا هیچ کارێکی بۆ نەمانی ئەم کارە ئەنجام نەداوە.

"واریس دیری" قوربانیەکی سەقەت کراوی ئەندامی زاوزێیە و ئەم ئەزموونە پڕخۆفەی بەدوای بڕینی ئەندامی زاوزێی خۆی لە تەمەنی 5 سالّی دا وەرگرتوە، دەڵێ: با کارەساتە پڕئازارەکەی لە زمانی خۆیەوە کە لە سایتی "ئاگاهی" دا بلاو بۆتەوە بخوێنینەوە.

ساندی اکس پرس "واریس دیری" وەك "گوڵی سەحرا" نێو دەبا و دەنووسێ "گوڵی سەحرا" بەسەرهاتی ژیانی ژنێکە کە بەردەوام ویستوویەتی و بە دەستی هێناوە. ژنێك کە لە بیابانەکانی سومالی چاوی بە دونیا هەڵێناوە و ئەورۆکە

وەك ئەستێرەیەکی مۆد و نوێنەری رێکخراوی نەتەوەکان لە نیۆیۆرك ژیان دەباتەسەر. لە تەمەنی سێزدە سالّی لە مالّ رادەکا، نایهەوێ لە گەڵ پیاوێکی 60 سالّە لە بەرامبەر 5 وشتر دا زەماوەند بکا. چەندین رۆژ بیابانەکانی سومالی بە بێ نان و ئاو دەپێوێ هەتا وەك ژنانی تایفەی خۆی بە سەر نەیە و بە دڵخوازی خۆی ژیان بکا.

ئەو لە 5 سالّی بەسەرهاتی مەترسی خەتەنەی تێپەڕ کردوە، و لە پێش خۆیدا خەتەنەی خوشکە گەورەکەشی دیوە کە بەشێك لە کتێبی ژیاننامەی خۆی بۆ ئەم بابەتە تەرخان کردوە. لەم بەشە دا وردەکاریەکانی ئەم کردەوە بە وردی باس دەکا.

دواتر "واریس دیری" لە لەندەن توانی ببێ بە ئەستێرەیەکی مۆدو لەم رێگەیەوە بە ناوبانگ بێ. بەلآم ناوبانگی ئەورۆی ئەو بە هۆی چالاکیەکانێتی کە لە پلەی نوێنەرایەتی رێکخراوی نەتەوەکان لە ئاستی جیهان دا لە بەرامبەر خەتەنە کردنی ژنان ئەنجامی دەدا.

ئەم کارە بە پێی سەرژمێریەکانی رێکخراوی نەتەوەکان هەموو رۆژێ لە سەر6000 منالّی کچ ئەنجام دەدرێت.(تێبینی: بەپێی تازەترین راپۆرتەکانی یونیسێف هەر رۆژەو 8000 کچ و ژن لە ئاستی جیهان دا خەتەنە دەکرێن).

"واریس دیری" لە کتێبەکەی دا بەسەرهاتی خەتەنە کرانی خۆی بەم شێوەیە باس دەکا:

ئەم شەوە بە دڵەراوکێوە خەوتم، لە ناکاو دایکم دیت کەلە سەرسەرم راوەستاوە. ئێستا هەوا تاریك بوو، پێش پارشێو، ئەو کاتەی کە تاریك وروونی بەیانیەو رەشایی ئاسمان جێگەی خۆی بە خۆڵەمێشی دەدا، دایکم ئاماژەی پێ کردم کە بێ دەنگ بم و دەستی بگرم. من پەتۆ چووکەکەم لاداو بە خەوالّوویی، لە کاتێکدا کە بەلادا دەهاتم وەدوای کەوتم. ئێستا دەزانم لە بەرچی بەیانیان زوو کچەکان لەگەڵ خۆیان دەبەن. دەیانهەویست پێش ئەوەی هیچ کەس لە خەو هەستێ بیانبڕن هەتا دەنگی هاواریان نەبیسترێ. لەم کاتەدا ئەگەرچی گێژ ببووم هەرچی پێیان گوتبام زۆر بە سانایی جێ بەجێم دەکرد. ئێمە لە شوێنی دەورو بەرمان دوور کەوتینەوەو بەرەو دەشت رۆیشتین. دایکم گوتی: "لێرە چاوەڕوان دەبین." و لەسەر عەرزی سارد چاوەڕوان بووین ئاسمان بە هێوری رووناك دەبۆوە، بە زەحمەت شتم لێك بە زووترین کات دەنگی خشەخشی کەوشەکانی ژنە دۆمم بیست. دایکم بە نێو بانگی کرد وگوتی: "بۆخۆتی؟" (بەڵێ لێرەم) ئێستاش هیچم نەدەدیت تەنیا گوێم لە دەنگی بوو. تەنانەت بێ ئەوەی کە نزیك بوونەوەی ببینم، لە ناکاو لە نزیك خۆم هەستم بە بوونی کرد. ئەو ئاماژەی بە تاتە بەردێك کردو گوتی: "لە وێ دانیشە"

بەبێ سلآوو عەلەیك. بێ چاك وخۆشی، تەنانەت هیچ روون کردنەوەیەکی نەبوو

کەبڕیارە چی رووی بدا یا بڵێ زۆر بەئازارەو تۆ دەبێ کچێکی بە تەحەموول بی، هیچ. ئەم ژنە جەلادە تەنیا دەستی بە کاری خۆی کرد. دایکم لەتکە پیرەدارێکی هەڵگرت و منی لە سەر بەردەکە دانیشاند. لە پشت سەرم دانیشت و سەرمی بە سینگی خۆیەوە نا، لاقەکانی لە دەوری جەستەم ئاڵاند. رەگی دارەکەی لە نێو ددانەکانم ناو گوتی: "بیگەزە" لە ترسان وشك ببووم.... دایکم پاڵی بەمنەوەناو لەسەرخۆ گوتی: "دەزانی کە ناتوانم راتگرم. من لێرە بە تەنیام. بۆیە هەوڵ بدە کچێکی باش بی ئازیزەکەم. لەبەر دایکت ئازابە." سەیرێکی نێو لاقەکانم کردو دیتم ژنەدۆم خەریکە خۆی ئامادە دەکا. ئەو وەك پیرێژنەکانی تری سومالیایی نەدەچوو (بە لەچکەیەکی رەنگی کە لە سەری هاڵاندبوو لە گەل کراسێکی سووکی لۆکە) بەو جیاوازیەوە کە هیچ بزەیەکی لەسەر لێوان نەبوو. ئەو بە مۆڕەوە سەیری کردم، روانینێکی سارد وبی رووح لە چاوانی دابوو. پاشان خەریکی پشکنینی جانتا کۆنە بەڕەکەی بوو، چاوەکانم لەسەری رامابوون، لە بەروەیکە دەمهەویست بزانم بە چی دەمبڕێ. من چاوەڕوانی چەقۆیەکی گەورە بووم بەڵام لە جیاتی چەقۆ کیفێکی بەنی چووکەی هێنادەرێ. بە قامکە درێژەکانی نێوەکەی دەگەڕا، لە ئاکام دا تێغێکی شکاوی ریش تاشینی دەرهێنا. هەڵگێڕوەرگێڕی کرد وهەڵی سەنگاند. خۆر بە زەحمەت سەری هێنابووە دەرێ. رووناکایی بە رادەیەك بوو کە رەنگەکان ببینم بەڵام نە بەوردی. خوێنێکی وشك بووەم لە سەر لێواری ددانەداری تیغەکە دیت. تفێکی لەسەر تیغەکە کردو بە جلەکانی پاکی کردەوە. هەروا کە خەریك بوو لە جلەکانی هەڵدەسوو، لە پڕ دنیام لێ تاریك بوو، دایکم دەسرەیەکی بە سەر چاوەکانم داکێشا.

شتێك کەدواتر هەستم پێ کرد بڕینی گۆشتی لەشم، دەزگای زاوزێم بوو. دەنگێکی ناڕوون وەك هاتووچۆ کردنی مشارم لەسەر پێستی لەشم دەبیست. کاتێك کە بیر لە رابردوو دەکەمەوە، لەراستی دا ناتوانم بڕوا بکەم کە وەها رووداوێك بۆ من هاتۆتە پێش. وابیردەکەمەوە کە باس لە کەسێکی تر دەکەم. هیچ شێوەیەك لە دنیادا بوونی نیە کەبەهۆیەوە بتوانم بڵێم چ هەستێکم هەبوو. وەك ئەوەیە کە کەسێك گۆشتی رانی ئێوە ببڕێ یا باسکتان بپەڕێنێ بەم جیاوازیەی کە ئەم شوێنە هەستیارترین جێگەی لەشتانە.

من تەنانەت ئینجێکیش لە جێی خۆم نەبزوتم — چونکە "ئەمان" ی (خوشکم) وەبیر دەهاتەوە، دەمزانی کە هیچ دەرەتانێك بۆ راکردن نیە. دەمهەویست دایکم شانازیم پێوە بکا. لەگەل خۆم دەمگوت ئەگەر بجوڵێمەوە ئەشکەنجە زیاتر دەخایەنێ. بەداخەوە، لەخۆوە لاقەکانم دەستیان بە لەرزین کرد. دوعام دەکرد، خودایە، تکایە ئیزن بدە زووتر تەوابێ، واشی لێ هات، لە بەر وەیکە لە هۆش خۆم چووم.

کاتێك وەهۆش هاتمەوە وەمدەزانی کارەکە تەواو بووە، بەڵام لە کاتی دەست پێکردن خراپتر بوو. چاوپۆشەکەم لادرابوو و ژنە جەلادەکەم دەدیت کە کۆڵێك درووی داری "ئەقاقیا"ی کۆ کردبۆوە. لەو دڕوانە بۆ کون کردنی پێستی لەشم کەڵکی وەرگرت. پاشان بەنێکی سپی و قایمی لە کونەکان تێپەڕ کرد هەتا بمدورێتەوە، لارقەکانم تەواو سڕ ببوون، بەڵام ئازاری نێوانیان بە رادەیەك زۆر بوو کە ئاواتی مردنم دەخواست. هەستم کرد کە بەرەو سەرێ هەڵقولێم و لە زەوی دوور بوومەوە و ئازارەکەم لە سەر زەوی بەجێ هێشت و چەندین میتر سەرەوەتر چاوم لە خوارێ دەکردو لەو ژنە کە لەشی دەدوریمەوە لە کاتێك دا کە دایکە بەستەزمانەکەم منی لە ئامێز گرتبوو، لەو کاتەدا هەستم بە هێمنایەتیەکی تەواو کرد. ئیتر پەرێشان و نارەحەت نەبووم.

بیرەوەریەکەم لێرەدا تەواو دەبێ هەتا ئەو جێەی کە چاوەکانم هەڵێناو ئەو ژنە رۆیشتبوو. منیان بردبوو لەسەر عەرز لەپەنا بەردەکە رایان کێشابووم. لاقەکانم لە گوێزینگەوە هەتاکوو ران بە پەتی پارچە لێك بەسترابوونەوە بە شێوەیەك کە نەمدەتوانی ببزووم. سەیری دەورو بەرم کرد بەڵکوو دایکم بدۆزمەوە بەڵام ئەو رۆیشتبوو. بە تەنیا راکشامەوە بیرم لەوە دەکردەوە کە دوایی چی روو دەدا. سەرم بۆ لای بەردەکە سووڕاند، لە خوێن دا شەلاڵ بوو. وەك ئەوەی دەچوو کە حەیوانێکیان لەوێ کوشتبێ. چەند لەت لە گۆشتی لەشم، دەزگای زاوزێم، لە وێ کەوتبوو، دەستی وێ نەکەوتبووو لە ژێر هەتاو خەریك بوو وشك دەبوو.

راکشام، چاوم لە رۆژ کرد کە ئەو جار هاتبووە سەر سەرم. هیچ سێبەرێك لە دەورو بەرم نەبووو شەپۆلی گەرما زلەی لە دەموچاوەم رادەکێشا. هەتاکوو دایکم وێڕای خوشکم گەڕایەوە. منیان تا سێبەری گیشەیەك راکێشا. ئەمە داب و نەریتێك بوو، جێگایەك بوو بۆمن هەتا کاتی چاك بوونەوە لێی بحەسێمەوە.

چەند حەوتوو لەوێ بم تا بە تەواوی چاك بمەوە.

وام دەزانی ئازار تەواو بووە هەتا ئەو کاتەی کە ویستم میز بکەم. ئێستا دەزانم لە بەرچی دایکم گوتی زۆر ئاوو شیر نەخۆمەوە. دوای چەند کاتژمێر چاوەڕوانی، بۆ چوونە ئاودەست دەمردم. بەڵام لاقەکانم بەسترابۆوەو نەمدەتوانی بجوڵێمەوە. دایکم پێی گوتبووم کە بەرێگادا نەڕۆم. هەربۆیە نەمدەتوانی پەتەکان بکەمەوە. چونکە ئەگەر برینەکان کرابانەوە، دەبوایە دیسان درووبایانەوە. بڕوا بکەن ئەمە ئاخرین شت بوو کە دەمهەویست .

بە خوشکم گوت: "من دەبێ بچم بۆ ئاودەست" بە شێوەیەك سەیری کردم کە تێ گەیشتم ئەوە هەواڵێکی باش نیە. قوڵکەیەکی لە نێو خیزەکان دا بۆ هەڵقەندم و بۆ لای قوڵکەکەی وەرسووڕاندم. یەکەم دڵۆپ کە پێیدا هاتەدەر، وەك وەیکە تێزاب پێستم بخوا وابوو. کاتێك ژنەدۆم منی دووریەوە، تەنیا کونێکی چووکەی بە قەد سەری چیلکە شەمچەیەك بۆ میز وخوێن (مانگانە) کردەوە. ئەم ئیستراتیژی زانایانەیە، گەرەنتیەك بوو بۆ وەیکە تا پێش زەماوەند کردن هیچ پێوەندیەکی جنسیم نەبێ و هاوسەرەکەم دڵنیا بێ کە کچێکی هێناوە. کاتێك میز لە شوێنە برینەکە دا کە خوێناوی بوو کۆ بۆوەو دڵۆپ دڵۆپ لە نێو لاقەکانم دەڕژا سەر خیزەکە (هەر

دەمەوە تەنیا یەك دلۆپ) دەستم بە گریان كرد.

تەنانەت ئەو كاتەی كە ژنە جەلادەكە جەستەمی لەت و كوت دەكرد نەگریابووم. بەڵام ئێستا زۆر دەبرژاوەو بە هیچ جۆر نەمدەتوانی تاقەت بێنم.

پاش نیوەڕۆ، كاتێك هەوا تاریك بوو، دایكم و وان چوونەوە ماڵێ و من بە تەنیایی لە حەشارگەكەم دا مامەوە. لەو كاتەدا لە تاریكی نەدەترسام، یا لە شێرەكان و مارەكان، یا تەنانەت لە وەیكە لە وێ بە بێ سەرپەنا راكشابووم بێ ئەوەی كە بتوانم هەڵێم. تا ئەو كاتەی كە جیا لە جەستەم هەڵقوڵیم و سەیرم كرد كە چۆن پیرێژن دەزگای زاوزێم دەدورێتەوە، هیچ شتێك نەیدەتوانی بمترسێنێ. زۆر بە سانایی وەك كۆلكە دارێك لە سەر عەرز راكشابووم. بێ ترس بەژان و ئازارەوە، بێ هیچ هەستێك لە مردن یا زیندوو بوونم. نەمدەتوانی بیر لەوە بكەمەوە كە خەڵكانی تر لە ماڵێ لە دەوری ئاگر دانیشتوون و پێ دەكەنن و من لێرە لە تاریكایی دا راكشاوم.

هەروا كە رۆژەكان دوابەدوای یەك تێدەپەڕین و من لە حەشارگەكەم دا راكشابووم. دەزگای زاوزێم چڵكی كرد و تام لێ هات. هۆشم نەمابوو لە بەرژانی میز ئازارم دەچێشت، لە ترسان میزم رادەگرت هەتاكوو دایكم گوتی: "ئەگەر میز نەكەی دەمری" پاشان دەستم پێ كردو زەختم بۆخۆم هێنا.... بەڵام برینەكەم چڵكی كردبووو نەمدەتوانی بە ئاسانی میز بكەم.... جگە لەوەیكە من بە تەنیا لەوێ راكشابووم و چاوەڕوان بووم برینەكەم چاك بێتەوە، تاشم لێ بوو، بێ حاڵ و نارەحەت، نەمدەتوانی هیچ كارێك بكەم بەڵام پێم سەیربوو ئاخربۆ؟ لەو تەمەنەدا نەمدەتوانی هیچ شتێك سەبارەت بە سێكس بزانم. هەموو ئەو شتەی كە دەمزانی ئەوە بوو كە بە ئیزنی دایكم سەلاخی كرابووم و نەمدەزانی لەبەرچی؟

ئاخرێكەی دایكم هات و راكێش راكێش چوومەوە بۆ ماڵ، لاقەكانم هەروا بەسترابوونەوە. یەكەم شەو دوای گەڕانەوەم، باوكم لێی پرسیم: "چ هەستێكت هەبوو؟" پێم وایە مەبەستی بارو دۆخی نوێی ژیانم بوو بەڵام تەنیا شتێك كە من دەمتوانی بیری لێ بكەمەوە ئازاری نێوان لاقەكانم بوو. لە كاتێك دا كە تەمەنم تەنیا 5 ساڵ بوو، بزەیەكم هات و هیچم نەگوت. چ شتێكم سەبارەت بە ژن بوون دەزانی؟ سەرەای وەیكە زۆر شتم نەدەزانی بەڵام سەبارەت بە ژنانی ئافریقایی دەمزانی: ژیان وێڕای ئازار، لە بارو دۆخێكی ئاڵ و گۆڕ بەسەرداهاتووو بێ دەرەتانی منالێكم دەناسی.

لاقەكانم بۆ ماوەی مانگێك بەسترابوونەوەو برینەكەم سارێژ ببۆوە. دایكم بەردەوام وەبیری دێنامەوە كە هەڵنەیەم و باز نەدەم هەربۆیە بە وریایی دەشەلیم، من كە هەمووكاتێك چالاك و بەوزە بووم و وەك یوزپلێنگێك رام دەكرد، لە دار وەسەر دەكەوتم، لە سەر بەردەكان بازم دەدا، بۆ كچێكی مناڵ لە جێگەیەك دانیشتن (لە كاتێك دا خوشك و براكەی كایەیان دەكرد) جۆرێك ئەشكەنجە بوو. بەڵام زۆر بۆم ناخۆش بوو كە بۆ جارێكی تر ئەم پرۆسەیە دووپات بێتەوە، بۆیە تەنانەت یەك ئینجیش لە جێگای خۆم نەدەبزووتم.هەموو حەوتووان دایكم فەحسی دەكردم تا دڵنیا بێ بە تەواوی چاك بوومەتەوە. كاتێك كە پەتەكانم كردەوە توانیم بۆ یەكەم جار چاوێك لە خۆم بكەم، پارچە پێستێكی تەختم بینی كە تەنیا جێگا برینێكی لە نێوەراست دابوو وەك زیپێك دەچوو، كە بە تەواوی داخرابێ. ئەندامی زاوزێم وەك دیوارێكی خشت بەسترابوو تا هیچ پیاوێك پێش شەوی بووكێنیم توانای چوونە ژوورەوەی نەبێ. تا ئەو كاتەی كە مێردەكەم بە چەقۆیەك یا زەختێك هەڵی دڕێ.

....گەرچی بە هۆی خەتەنە كرانەوە ئازارێكی زۆرم دیت بەڵام زۆر بەختەوەر بووم كە خراپترم بە سەر نەهاتبوو. بەو شێوەی كە بەردەوام بۆ كچانی تر دەهاتە پێشێ. كاتێك كە بۆ سەفەر دەچووینە ناوچە جۆراوجۆرەكان، خزمەكانمان دەدیت و لە گەڵ كچەكانیان یاریمان دەكرد. كاتێك دیسان دیسان دەماندیتنەوە، كچەكانیان لە دەست دابوو.هیچ كەس راستیەكەی لە بابەت نەبوونی ئەوان دا نەدەدركاندو هیچ باسێك لە وان نەدەكرا. ئەوان پاش خەتەنە دەمردن (خوێنرێژی زۆر دەبوو بە هۆی مردن، گەشكە، چڵك یا كۆزان). بە سرنج دان بەو بارودۆخەی كە ئەم كارەیان تێدا دەكرد، ئەمە شتێكی سەیر نەبوو، سەیر زیندوو مانی هەركام لە ئێمەیە.

بە زەحمەت "هالمۆ"ی خوشكم وەبیردی، تەمەنم سێ ساڵ بوو لە بیرمە كە مابوو، پاشان چی دیكە ئەوم نەدیت بەڵام نەمدەزانی چی بەسەر هاتوە؟ دواتر زانیم كاتێك ژنەدۆم خەتەنەی كردو، بە هۆی خوێنرێژیی زۆر مردوە. كاتێك دەساڵان بووم، بەسەرهاتی كچی پوورم بیست، لە تەمەنی 6 ساڵی دا خەتەنە كرابوو، پاشان براكەی هات بۆ لای ئێمەو بۆی باس كردین چی رووی داوە. ژنێك هات و خوشكەكەی برد، پاشان ئەو لە حەشارگەكەی داماوە تا چاك بێتەوە. بەڵام "لەشی" (ئەو جۆرەی كە كوڕی پوورم دەیگوت) ئەستوور بووو بۆگەن حەشارگەكەی هەڵگرتبوو. كاتێك ئەو بەسەرهاتەكەی دەگێڕاوە بڕوام نەدەكرد. لە بەر چی ئەو بۆگەنی لێ دەهات و ئەمە بۆ من و "ئەمان" رووی نەدابوو؟ ئێستا دەزانم كە ئەو راستی گوتوە. بە هۆی بارودۆخی پیسی عەمەلەكە، برینەكەی چڵكی كردبووو ئەو بۆنە كە دڵی مرۆڤ پێی تێك دەهالا بە هۆی "قانقاریا" بووە. رۆژێك بەیانی دایكی بۆ فەحس كردنی كچەكە رۆیشت كە بە پێی ڕەواڵی هەمیشە شەو بە تەنیایی لە حەشارگەكەی دامابۆوە. بەڵام ئەو كچەكەی بە مردوویی دیتەوە، جەستەی سارد ببۆوەو ڕەش هەڵگەڕابوو. بەڵام بەر لەوەی كە داڵاش بیبەن، بنەماڵەكەی ناشتیان.....

و ئەم كارە هەروا بەردەوامە. هەر ئێستا كە ئێوە ئەم بابەتە دەخوێننەوەكچانێكی چووك لەملاو لای جیهان دا ئەم ئەزموونە پڕئازارە تێدەپەڕێنن، تۆ بڵێی ئەوان سبەینێ زیندوو بن؟

بەهەشت و دۆزەخ

وەرگێڕان لە فارسییەوە: ڕۆژە عەزیزی

هەموو شتێك لە ماوەی یەك حەوتوودا رووی‌دا، کچە تاقانەکەم "نازگوڵ" کە وەك گوڵێکی نازدارو جوان وابوو، بە نیاز بوو لەگەڵ کوڕێکی خوێندکار کە ناوی موعین بوو ژیانی هاوبەش پێك بهێنێ. منیش وەك باوکێك لەو بارەیەوە نارەزایەتیم نەبوو.

لەپڕ کەسێك بەناوی "فەربوود" پەیدا بوو. فەربود لاویکی شیکپۆش‌و دەوڵەمەند بوو. کاتێك بۆ یەکەم جار ماشێنەکەی لەبەردەم ماڵمان لە یەکێك لە گەڕەکەکانی باشووری شار ڕاگرت هەموو خەڵکی گەڕەکەکەمان سەریان سووڕما وادیار بوو فەربوود نازگوڵی لەسەر شەقام بینیبووو دوای کەوتبوو تا ماڵەکەمان ببینێەوە. یەکسەر هاتە ماڵەوەو راستەوخۆ باسەکەی کردەوە: چەندساڵێکە لە یەکێك لە وڵاتەکانی دەورووبەری کەنداوی فارس خەریکی کاری بازرگانیم‌و تا ئێستا سەروەتێکی زۆرم کۆ کردۆتەوە، ئێستاش کاتی ئەوە هاتوە ژیانی هاوبەش پێك بێنم، هەر بە بینینی کچەکەی ئێوە عاشقی بووم‌و دەمەوێت بیکەمە شەریکی ژیانم‌و لەدوای هاوسەرگیریمان لەگەڵ خۆم بیبەمە ئەو وڵاتە. تەنیا دەبێ چەند ساڵێکی‌تر لەوێ بمێنمەوە بۆ ئەوەی تا کۆتاییە ژیانم بێ‌خەم بم. بەڵام بەڵێنتان پێ‌دەدەم بە سێ یا چوارمانگ جارێك سەردانتان بکەین بۆ ئەوەی نازگوڵ بێتاقەت نەبێ یاخود ئێوە دەتوانن بێن بۆ لامان سەردانمان بکەن ئەو قسانەی فەربوودو ئەو هەلومەرجە باشەی ژیانی کە باسی دەکرد وای لە من کرد کە بچمە سەر ئەو باوەڕە کە ئەو دەتوانێ کچە تاقانەکەم بەختەوەر بکاو منو بنەماڵەکەشم بگەیەنێتە ئاستێکی باش. بە کچەکەمم وت من رازی نیم شوو بکەی بە موعین‌و دەبێ ببیتە هاوسەری فەربوودو دەمەوێ بەختەوەر بی‌و نەك وەك دایکت کە هەموو تەمەنی سەختی بووە چونکە لەگەڵ کرێکارێکی سادە ژیانی هاوبەشی پێك هێناوە. نامەوێ تۆش وەها ژیانێکت هەبێ. لەگەڵ فەربوود ژیانێکی خۆش چاوەڕێت دەکا. بەڵام نازگوڵ قەبووڵی نەکردو وتی:

" تۆ راست دەکەی باوکە گیان کەوا بیر دەکەیتەوە کە موعین خوێندکارێکە هەر چەند ساڵێکی دیکە ژیانی باش دەبێ‌و ناتوانێت من بەختەوەر بکا هیچ قسەیەکم نیە، زۆرباشە شوو بە موعین ناکەم، بەڵام داواتان لێ‌دەکەم کە ئەوەندە زۆریم لێ مەکەن شوو بە فەربوود بکەم چونکە خۆشم ناوێ. حەزم دەکرد کچەکەم رازی کەم، بۆیە لێم پرسی بوێ خۆشت ناوێ؟ نازگوڵ کە خۆشی هیچ وڵامێکی دروستی نەبوو بۆ پرسیارەکەم سەرێکی لەقاندو وتی نازانم....... ، بەڵام ئەوەندە دەزانم کە زۆر لێی دەترسێم.

زۆر لە کچەکەم بێزار ببووم، بەڵام چونکە کچەکەم لە چاوەکانم خۆشتر دەویست بەردەوام هەوڵم دەدا ڕازی بکەم‌و دەوت کە تۆ بۆ ناتەوێت لەئاخری تەمەنمان من‌و دایکت تۆزێك بە ئارامی بژین؟ بۆ پێت خۆش نیە تۆو هاوسەرەکەت یارمەتیدەر بن بۆ ژیانی دوو براکەت کە چەند ساڵێکی دیکە دەرسەکەیان تەواو دەبێ‌و با ئایندەیەکی روونیان هەبێ.

بەڵام ئەو قسانە هیچ سوودێکی نەبوو تا زیاتر قسەم لەگەڵ دەکرد ئەو زیاتر سوور بوو لەسەر بڕیاری خۆی هەر بۆیە بڕیارم دا وەك باوکێکی ئەرکناس ئەرکی خۆمە کە خۆشی‌و ئارامی کچەکەم ئەگەر بە زۆریش بێ مسۆگەر بکەم! سەرەتا هەڕەشەم لێکردو پێم وت کە دەبێ شوو بکەی بە فەربوود چونکە من بە کەسێکی شیاوی دەزانم‌و دەبێت بەقسەم بکەی. بەڵام نازگوڵ هەروا بەردەوام بوو لە دژایەتی کردنم‌و ڕازی نەبوو. تا وەکو ڕۆژێك فەربوود تەلەفۆنی کرد بۆ ماڵمان‌و وتی ببوورن کە دەبم، بەڵام من تا حەوتوویەکی دیکە دەبێ بگەرێمەوە بۆ ئەو وڵاتانەی دیکەو دەست بکەمەوە بە بازرگانیەکانم‌و راناوەستم جا دەمەوێ وەڵامی نازگوڵ خانم بزانم‌و ئەگەر رازی نەبێ دەبێ بیر لە کەسێکی دیکە بکەمەوە بەم قسانەی فەربوود هەستم کرد ئەگەر هەوڵێك نەدەم ئەوا بەختەوەریی کچەکەم کە

ڕووی بە دەرگای ماڵم کردوە دەفەوتێتو لە دەستی دەچێ، هەربۆیە بۆ یەکەم جار لە ژیانی کچە نازدارەکەم دەستم کرد بە لێدانی، ئازارێکی زۆرم دا بێ گوێدانە ئازارەکانی نازگوڵ ئیجا وتم "جا بزانە چی لە موعین دەکەم؟" هەربۆیە پەیوەندیم کرد بە دوو برازاکانم کە زۆر کەلە ڕەق بوونو سەعاتێك دواتر لەگەڵیان چووینە گیان موعینو زۆرمان لێداو هەڕەشەم لێکردو پێم وت ئەگەر جارێکی‌تر بە لای کچی من دا بێتەوە دەتکوژم.

ئێستا کە بیری لێ دەکەمەوە کە چۆن توانیم لە نازگوڵی تاقانەم بدەمو بەو شێوە دڕندانەیە کەوتمە گیانی موعین هەست بە شەرمەزاری دەکەم.

بەم شێوە کچەکەم کاتێك زانی کە هیچ ڕێگایەکی‌تر جگە لە رازی بوون نیە بڕیاری دا شوو بەفەربوود بکا. ئەم بڕیارەشی لە ترسی ڕەفتاری من بوو.

لەو کاتەدا کە دەنگی هەنسکی گریانی نازگوڵ لە ژوورەکەی دەهاتەدەر بڕیارم دا پەیوەندی بکەم بە فەربوودو پێکەوە ڕۆژی زەماوەندمان دیاری کرد، واتە سێ ڕۆژ دواتر.......... .

زەماوەندێکی بچووكو خۆمانە بوو، خەرجێکی زۆری لە زەماوەند دا نەکرد بەڵکوو هەموو ئەو پارانەی بۆ نازگول تەرخان کرد. وەك ماشێنێکی پێژۆ کە ڕۆژی زەماوەند دایکی کردیە دیاری بۆ کچەکەم هەروەها فەربوود خۆی دنیایەك زێڕو جەواهێراتی بۆ کچەکەم کڕیبوو کە هەموو خەڵکی سەریان سووڕمابوو، بەڵام نازگوڵ تا شەوی زەماوەندیش بەم چارەنووسەی رازی نەبوو. لە حاڵێکدا کە قسەی لەگەڵدا نەدەکردم بە دایکیدا پەیامێکی بۆ ناردم:" بە باوکم بڵێ لە خودا داوا دەکەم بەختەوەر بم تەنیا بۆ ئەوەی بۆ ڕۆژێکیش باوکم بە شەرمەزاری نەبینم".

بەڵام من بەقسەی نازگوڵ پێکەنیم چونکە دلنیا بووم کە بەختەوەر دەبێ. بەڵام لەگەڵ هەموو ئەمانەدا نازگوڵ تا کاتی سپاردنی زاواش قسەی هەر لەگەڵدا نەدەکردم، بەڕواڵەتو چاوی خەڵکی قسەی لەگەڵ دەکردم، بەڵام هەر باوکێك زۆر بەباشی لە پێکەنینی جگەر گۆشەکەی تێدەگاو دەزانێ کە لێی تووڕەیە یان نا؟ بەڵام ئەمە ئەو هەستە بوو کە کچەکەم بەرانبەر من هەیبوو!

سەرەنجام ڕۆژی ماڵئاوایی هاتو کاتێك لە فرۆکەخانە بووكو زاوامان بەڕێدەکرد بۆ یەکێك لەو وڵاتانەی ئەوبەری ئاوەکانی کەنداوی فارس. نازگوڵ چیتر نەیتوانی دڵ ئێشاو بێ. لێمو سەری کردە سەر سینگمو بە گریانەوە وتی باوکە گیان دوعام بۆ بکە . نازگوڵ ئەوەی پێ وتمو ڕۆیشت، بەڵام کتوپڕ هەستم کرد ئیتر نایبینمەوە.

ژنەکەم وەك شێتی لێ

هاتبوو شەوو رۆژ کاری ببووە گریانو دەیگوت نازگوڵ کچێکی ئەوەندە بێوەفا نەبوو ئاوا زوو ئێمەی لەبیر کردبێ، خۆی دەیگوت هەر بگەینە ماڵە تازەکەمانو جێگیر ببین پەیوەندیتان پێوە دەگرین. یانی دوای دوو حەوتوو هێشتا جێگیر نەبوون.؟!

منیش حاڵم هیچ لەو باشتر نەبوو بەڵام وەسەرخۆم نەدێنا. پانزدە رۆژ بوو رۆیشتبوون بەڵام ئەوەی زیاتر منی نیگەران دەکرد وەڵام نەدانەوەی ئەو ژمارە تەلەفونانە بوو کە زاواکەم پێش رۆیشتنی پێی دابووم. هەروەها تەلەفوونی باوکیشی بەردەوام دەیگوت ئەم ژمارەیە گۆڕدراوە.

بەهەر حاڵ هەر هەوڵی ئەوەم دەدا کە بنەماڵەکەم ئارام بکەمەوە پێیان بڵێم رەنگە ئەوەندە لە خۆشی دابێ کە ئێمەیان هەر بیرچۆتەوەو لە حاڵی خۆیاندان یان زاوا کچەکەمانی بۆ مانگی هەنگوینی بردبێت بۆ ئورووپا بەڵام هەمیشە رووبەرووی پرسیارێکی ژنەکەم دەبوومەوە دەیگوت یانی ناتوانن تەلەفۆنێك بکەن. شەوانە رووم لە ئاسمان دەکردو داوام لە خودا دەکرد یارمەتیم بدا. ژیانمان تەواو گۆڕابوو رەنگی مردنمان لێ نیشتبوو تەنیا هەناسەمان دەدا. تەنیا شتێك کە یرمان لێ دەکردەوە ئەوە بوو کە دەمانوت ئەوان مردوون.

هەندێك جار بیرم لەوە دەکردەوە دەموت رەنگە نازگوڵ بیهەوێت تۆڵەم لێ بکاتەوە، بەڵام باوەڕم بەوە نەبوو چونکە دەمزانی بەرەحمەو دایكو براکانی بێخەبەر ناکا.

تاوەکو شەوێکیان سەعات 11ی شەو نەناسیاوێك تەلەفونی بۆ کردین دوای چەند دەقەیەك کە ئادرەسی ماڵەکەمانی پرسی هاتە ماڵەوە. کاتێك چاوم پێی کەوت پیاوێکی بە ساڵ داچوو بوو کە قەت نەم دیبوو، ئەویش وەك ئێمە زۆر نیگەران دیاربوو. بەڵام کاتێك چاوی بە ئێمە کەوت نیگەرانیەکەی کەم بۆوەو دەستی بە قسە کردن کرد. من بازرگانێکی فەڕشی ئاورێشمیم مانگێ جارێك یان دووان سەردانی وڵاتانی ئەوبەری ئاو دەکەمو فەڕش دەفرۆشم بەو پیاوە دەوڵەمەندانە. حەوتووی رابردووش هەر بۆ ئەم مەبەستە چووبووم کەلە ماڵی یەکێك لەو دەوڵەمەندانە، کچێکی لاوم بینی کە زۆر جوان بوو، بەڵام زۆر تێکچووو شڵەژابوو، لە رەفتارەکانی تێگەیشتم دەیویست شتێکم پێ بڵێ، بەڵام لە ترسی ئەو پیاوەی لە تەنیشتی بوو کە بە رواڵەت هاوسەری بوو دەترسا نزیکم ببێتەوە. لە چاوەکانیدا وا پێ دەچوو دەپاڕایەوە و سەرەڕای ئەوەی من ئینسانێکی ترسنۆکم بڕیارمدا بەسەر ترسەکەم دا زاڵ بمو یارمەتی بدەم. کاتێك میوانەکان چوونە سەر میزی قومار دانیشتن من لە سووچێکی ژوورەکە بە تەلەفۆن خەریکی قسەکردن بووم، لەیەك چرکەدا ئەو کچە لاوە کە کچەکەی ئێوە بوو بە ئیشارەت تێیگەیاندم ئەو سێوە سوورە هەڵ بگرم کە لەسەرەوەی میوەکانی دانابوو لە کاتێك دا کە لە ترسان هەناسە بڕکێ بووم بڕیارم دا هەڵی بگرم. بەڵام بینیم کە ئەو سێوە لە ناوەراستدا لەت کراوەو دووبارە پێکەوە نووسینراوەتەوە. بۆیە بە بیانووی قەدەم لێدانو سیگار کێشان چوومە باخچەی ماڵەکەو سێوەکەم لێك کردەوە بینیم نوسراوەیەکی تێدا بوو بە ئارامی خستمە گیرفانمو بێ ئەوەی کەس بزانێت گەڕامەوە ماڵەکە. بە جۆریك کچەکەم تێگەیاند کە نووسراوەکەم هەڵ گرتووەو هەر کە بەمەی زانی هەستم کرد کەمێك ئارام بۆوە سەعاتێك دواتر لەو ماڵە مامەوە پاشان گەڕامەوە بۆ ئەو ئوتێلو لەوێ بوو نووسراوەکەم کردەوەو تێیدا نووسرابوو باوکی ئازیزم من تووشی دێوێك هاتووم دێوێکی خراپکار، ئەو دەیهەوێ لە کاتی قوماردا من وەك بەدڕەوشتێك بە کار بهێنێ، هەروەك ئەو سێ ئافرەتە داماوانەی تر کە پێش من تووشی ئەو دێوە هاتوون.

بەڵام تا ئەمڕۆش نەم هێشتوە کەڵکی خراپم لێ وەربگرێو بەدڕەوشتیم پێ- بکا. توخوا هەرچی زووە فریام بکەونو هیوادارم تا ئەو کاتەی ئێوە فریام دێن لە ژێر شەقو مستەکانی فەربوودا نەمرم.

ئەو پیاوە نەناسیاوە بەردەوام بوو لە قسەکانی من ئەمڕۆ عەسر گەرامەوە ئێرانو یەکەم کارم تەلەفۆن کردن بووە بۆ ئێوە، ئەگەر ئیزنم بدەن با من بڕۆمو کێشەم بۆ دروست نەبێو کچەکەتان ژمارە تەلەفونەکانی بۆ نووسیبووم.

تا مردن مەمنوونی ئەو پیاوەم خواحافیزیم کردو هەستم کرد تێکشکام کە تازە تێگەیشتم چیم بەسەر کچەکەم هێناوە.

بیرم لەوە کردەوە تەنیا کەسێك دەتوانێت یارمەتیمان بدا ئەویش موعین بوو هەر بەو نیوە شەوە چوومە لایو ئەویش سەعات حەوتی بەیانی چوار رۆژ دواتر بەرەو ئەو وڵاتە پەروازی کرد. کاتێك گەیشتە ئەو وڵاتە لە رێگای پۆلیسو بە شێوەیەکی ژیرانە فەربودی تەحویلی پۆلیس داو نازگوڵی هێنایەوەو وڵاتو دوای ماوەیەك هاوسەرگیریان کردو ئێستاش زۆر بەختەوەرن.

چارەنووسێکی تاڵ دوای عەمەلی جەرڕاحی جوانکاری

بەهارەی تەمەن 30 ساڵە خوێندکاری لقی حیسابداری و حیسابداری شیرکەتێکی خسووسی بوو. بانەمەڕی ساڵی 1388 لە ناوەندێکی جەڕراحی لە تاران عەمەلێکی جوانکاری لە سەر زگ و مەمکەکانی کرا، چەند ڕۆژ دواتر و بە هۆی باش نەبوونی شوێنی برینی عەمەلەکەی، بە پێشنیاری دوکتۆرەکەی بۆ عەمەلی "ترمیمی" جارێکی دیکە چووە دیوی عەمەل. دوکتور دوای سڕبوونی سەرەتایی عەمەلەکەی دەست پێکرد. بەڵام بەهۆی ترس و بێقەراری کچەکە، دوکتوری بێهۆشی، پێشنیاری بێهۆشی گشتی بە بەهارە دەکا. بەهارە دوای ئەوە لەناکاو تووشی شین بوونەوەو ڕاوەستانی دڵ و هەناسە نەدان دەبێ. بۆ چارەسەری ئەو حاڵەتەی خێرا ڕەوانەی نەخۆشخانەیەکی دیکە لە تاران دەکرێ. سەرەڕای هەوڵ و تێکۆشانی زۆر بۆ ڕزگاربوونی ئەو کچە لاوە، لاوە، ئەو تووشی "اغما" دەبێ و 33 ڕۆژ لە بەشی "ئای سی یو" لەژێر چاوەدێری تایبەتی دا دەبێ، تاکوو بەهەرحاڵ دوای ئەو 33 ڕۆژە بە هۆش دێتەوە. بەڵام دوای ئەوە ژیانی "نباتی" دەست پێدەکا. ژیانی نەباتی لە ڕوانگەی پزیشکییەوە: ئەو جۆرە ژیانەی نەخۆش بەم شێوەیەیە: وشیاری ئاگایانەی بۆ دەوروبەری نامێنێ و مێشک حافزەی لە دەست دەدا و هەست و جووڵەی نابێ. لە ڕاستی دا تەنیا دڵی لێ دەدا و هەناسە دەکێشێ و لە هێندێك کات دا ناتوانێ هەناسەش بکێشێ و لەو کاتانەدا کەڵك لە دەزگای هەناسەدانی دەسکرد وەردەگرێ. تەمەنی ئەو جۆرە نەخۆشانە کورتە و گەڕانەوە بۆ حاڵەتی ئاسایی زۆر دەگمەنە.

دایکی بەهارە دەڵێ: لە تاوانباری ئەو ڕووداوە شکایەتم کردوە و خوازیاری لێپرسینەوەیانم. هەر چەند دوکتوری جەراحەکەی هەر لە ڕۆژی یەکەمەوە بۆ یەك کاتیش ئێمەی بەتەنیا جێ نەهێشتوە. ڕوودانی ئەو کارەساتە تاڵ و باوەڕ نەکراوە بۆ ئێمە یەکجار زۆر دژوار ناخۆش بوو. باوکی بەهارە هێندە لەبن سەری کچەکەم گریا و دواتر تووشی ڕاوەستانی دڵ بوو و مرد. تاکوو ئێستاش 70 میلیۆن تمەنمان بۆ داو دەرمانی کچەکەم خەرج کردوە بەڵام مەحاڵە چاك بێتەوە.

ئێستا بەهارە بەهەست کردن بە پەشیمانی لەسەر تەختەکەی چاوی بڕیوەتە بنمیچەکەو زۆربەی کاتەکان ئارەزووی ئەوەیە مەرگ ببێ بە میوانی و لەم ژیانەی ڕزگار بکا چونکە هیوای بە چاکبوونەوە نەماوە.

ژنانی نێو کۆڕی خەبات

مەلەک ئیبراهیمی:

22 ساڵ ژیان لەگەڵ پێشمەرگەیەک زۆر بیرەوەری خۆش و ناخۆشی بۆ من بەجێ هێشتوە

دیمانە: "ژنان"

ساڵی 1387 پۆلێک لە پێشمەرگەکانی دێمۆکرات بۆ مەئمووریيەتێکی سیاسی تەشکیلاتی گەڕانەوە بۆ ناوچەی رەبەت، کە رۆژی 23ی گەلاوێژی هەر ئەو ساڵە لە دۆلێ گردێنەی ناوچەی رەبەت کەوتنە کەمینی خۆفرۆشانی خائین بە گەل و نیشتمان و بەداخەوە 3 رۆڵەی دێمۆکرات بە ناوەکانی هەمزە عەبدوڵلایی، قادر نەزمی و قادر قادری گیانیان بەختی سەربەرزی نیشتمان کرد.

خاتوو مەلەک ئیبراهیمی هاوسەری شەهید هەمزە عەبدووڵلاهی‌یە و خەڵکی شیواشاخی سەردەشتە، لە سەروبەندی دووهەمین ساڵرۆژی شەهیدبوونی هاوسەرەکەی وتووێژێکمان لەگەڵ خۆی و یەکێک لەکچەکانی بە ناوی ژیان پێک هێناوە کە سەرنجی خوێنەرانی لاپەڕەی ژنانی نێو کۆڕی خەبات بۆ خوێندنەوەی رادەکێشین.

مەلەک ئیبراهیمی لەبارەی ژیانی هابەشیان بەم جۆرە دوا:

"تەمەنم 40 ساڵە و 22 ساڵیشە بە هۆی ژیانی هاوبەش لەگەڵ شەهید هەمزە لەنێو ریزکانی حیزبی دێموکراتم و شەریکی خۆشی و ناخوشییەکانی تێکۆشەران و بنەماڵەکانیانم. خۆش وناخۆشی زۆرم چێشتوە. چوونەوەی هەمزە بۆ ناوچەو مەئمووريیەتەکانی هەمیشە بەلامەوە ئاسایی بووە. دیارە جاری ئاخریش هەروەک جارەکانی دیکە هەرچەند ئەمجارەیان دوای چەندین ساڵ دەچۆوە بۆ ناوچە، هەستێکی ناخۆشم هەبوو. هەستم دەکرد بەڵایەکی بەسەرێ. بەداخەوە هەرواش بوو. بێگومان رووداوێکی یەکجار تاڵ و ناخۆش بوو بۆ من و بۆ کچەکانیشم."

- بەرهەمی ژیانی هاوبەشی کاک هەمزە و خاتوو مەلەک 4 کچە بە ناوەکانی ژیان، ژینۆ. ژاڵە، ژیما-

لە خاتوو مەلەکمان پرسی نەخشی کاک هەمزە لە ماڵەوە و بە گشتی لە پێوەندی لەگەڵ کچەکان دا چۆن بوو خاتوو مەلەک بەم جۆرە وڵامی دایەوە:

ئەو زۆر باش بوو بۆمان بە تایبەتی من لەم ئاخریانەدا نەخۆش بووم زۆر لەگەڵم ئارام و لەسەرەخۆ بوو و چاوەدێری دەکردم. بۆ کچەکانیش نەک وەک باب بەڵکوو وەک هاوڕێ لەگەڵیان هەڵسووکەوتی دەکرد بەردەوام هانی دەدان بخوێنن و درێژە بە خوێندن بدەن. ئامادە بوو زۆرتر خۆی ماندوو بکا بۆ ئەوەی کچەکانمان کەموکووڕییان نەبێ و بتوانن درێژە بە خوێندن بدەن.

ژینۆ ژاڵە ژیان خاتوو مەلەک ژیما

خاتوو مەلەک لە وڵامی ئەو پرسیارەدا کە ئێستا ژیانت دوای شەهید بوونی کاک هەمزە چۆنە و چ هەستێکت هەیە؟

خاتوو مەلەک وتی: جێگەی ئەو هەمیشە لە ماڵەکەدا دیارە، زۆر هەست بە تەنیایی دەکەم بەڵام ئەو لەڕێی ئامانجێکی بەرز و پیرۆزدا گیانی بەخشیوە و ئێمەش شانازی بە ناوی و ڕێگە و ئامانجەکەی ئەوەوە دەکەین.

هەروەها "ژیان" کچە گەورەی کاک هەمزە کە لە دایک بووی 1368ی هەتاوی‌یە لێمان پرسی وەک کچی کەسێک کە لە ئاست نەتەوە و خاکی کوردستان دا سەربەرزانە گیانی بەخشی چ دەرسێکت لەو مرۆڤە کە باوکتە وەرگرتوە؟

ژیان: من وەک کچە شەهیدێک ئەو دەرسەی لە ماوەی ژیانم دا کە لێم وەرگرت، ئەوە بوو فێر بووم کە ژیان ئەوەندە

کەمە دەبێ فریای ئەوە بکەوین لە ماوەی ژیانمان دا هەوڵ بدەین سەربەرز بژین و ئەوە بزانین کە دنیا بۆ کەس نامێنێ و کەسیش نەمر نیە ئەوەی کە بە نەمری دەمێنێتەوە تەنیا ناوە، تەنیا ناوی مرۆڤە چ بە خراپ و چ بە چاکە دەمێنێتەوە. هەر بۆیەش هیچ نەبێت ئەوەندەم لە باوکم دیت و فێر بووم کە نانێک بخۆی بەڵام نانی سەربەرزانە بێ. هەموومان هەر دەمرین بەڵام کاتێک مردین بۆ بە پاکی و سەربەرزی نەبێت، بۆ لە پێناو ڕێبازێکی پاک و پیرۆز دا نەبێ؟ باوکم زۆر ناخۆشی و نەبوونی و چەرمەسەری و دەربەدەری دیت بەڵام بە سەربەرزی و بێ منەتانە ژیا و توانی جێگای خۆی بکاتەوە لە نێو خەڵک دا.

دواتر ژیان باسی لە تایبەتمەندییەکانی باوکی کرد و گوتی: باوکم کەسێک بوو کە لەگەڵ خەڵک زۆر تێکەڵاو بوو لە هەموو خۆشی و ناخۆشی هاوڕێکانیدا بەشدار بوو و هەروەها لەگەڵ ئێمە هیچ کاتێک وەکوو باوکێک نەبوو بەڵکوو وەکوو ڕەفیقێک لەگەڵ ئێمە هەڵسوکەوتی دەکرد.

ئەو شتانەی لەسەر من کاریگەری هەبوو لە پێش هەموویاندا باوکم کەسێکی نەترس بوو و لەوەتا وەبیرم دێ لە هەر ئۆرگانێکی حیزبی کاری کردوە بە دڵ و بە گیان کردوویەتی و هیچ وەختێک حازر نەبووە بە خاتری بەرژەوەندی خۆی کەمتەر خەمی لە ئەرک و بەرپرسایەتییەکەی دا بکا و لە ئاخری دا دەڵێم هەتا ئەو ڕۆژەی مابوو سەری بۆ هیچ کەسێک و بە سەربەرزانە ژیاو بە سەربەرزانەش لە پێناوی نیشتمانەکەیدا شەهید بوو.

لە ژیانمان پرسی لە بەرامبەر ناوی باوکت و وشەی شەهید چ هەستێکت هەیە؟

ژیان بەم جۆرە وڵامیدایەوە: بە بیستنی ناوی شەهید ئینسان هەست بە سەربەرزی و گەورەیی دەکات و ئەو وشەیە لە منداڵییەوە بە گوێی ئێمەدا سەپێندراوە کە شەهید وشەیەکی ئەوەندە گەورەیە کە قەت هەموو کەسێک ناتوانێ شایەنی ئەو وشەیە بێ و هەمیشەش لای ئێمە وشەیەکی پیرۆز و گەورەیە و ئێستا کە ئەو وشەیەمان گوێ لێدەبێت هەست بە گریان و دڵپڕیەکی زۆر دەکەین چونکە باوکم شەهید بووە، شانازییش بە ناوی باوکمەوە دەکەم و سەرەرزم کە کچی ئەو شەهیدەم.

حەزمان کرد ژیان بیرەوەرییەک لە باوکی بگێڕێتەوە:

ژیان: بیرەوەری من لەگەڵ باوکم زۆرە کە هەردووکمانی زۆر دڵخۆش دەکرد و لە یادمە کاتێک لە کۆبەنەوەی دایک و باوکان لە قوتابخانە باوکم دەهات لەگەڵ هەموو دایک و باوکەکان دادەنیشت لە قۆناغەکانی سەرەتایی و ناوەندییەوە مامۆستاکان سوپاسی منیان دەکرد لەبەر باش بوونم لە دەرس وانەکانمدا و جێ بەجێ کردنی ئەرکەکانی قوتابخانەم و سوپاسی باوکیشمیان دەکرد، هەموو جارێک باوکم دەهاتەوە و منی ماچ دەکرد و سپاسی دەکردم و دڵی خۆشبوو و پێی دەگوتم هەر بەردەوام بە لە خوێندن، هەمیشە هەموومانی دەدا کە بخوێن.

شەهید هەمزە سارتکەیی

بە سەرنج دان بەوەی‌کاک هەمزە لە ناوچە و لە کاتی جەولە دا شەهید بوو و تەنانەت جەنازەکەشتان دەست نەکەوت تا جاروبار بچنە سەر مەزاری و تۆزێک ئارام بگرن، ئەو ڕووداوە تاڵە چ کاریگەرییەکی لەسەر دانان؟

ژیان: کاریگەرییەکی زۆر ناخۆشی دانا لەسەرمان چونکە لە دەست دانی باوکم ڕۆژی تاریک کردین بێجگە لەوەی کە نەمان توانی ئاخرین جار ماڵئاوایی لێ بکەین تەنانەت نازانین تەرمەکەی لە کوێ نێژراوە، یانی ئێمە نەتوانین بچینە سەر مەزاری، ئەمە هەستێکی ناخۆشی لای ئێمە دروست کردوە، جاروبار دڵنیا نین لە شەهید بوونەکەشی، بەڵام جگە لەو هەموو ناخۆشییانەش کە نایانهێنمە سەر قەڵەم و نایانووسم لەلایەکی دیکەشەوە سەربەرزم بەوەی کە دەڵێم باوکم سەربەرزانە سەری ناوەتەوە هەرچەند ئێمەی لە خۆی بێبەری کرد بەڵام ناوێکی بەرزی بۆ خۆی لە لاپەڕە زێڕینەکانی مێژوودا تۆمار کرد.

لە وڵامی ئەو پرسیارە کە ژیان دوای شەهیدبوونی باوکی چۆنە بەم شێوەیە دوا:

دوای ئەو ژیانم سەخت بووە و چونکە زۆر کەلێن و ناتەواوی بۆ پڕدەکردمەوە، بە شەهید بوونی ئەو هەست بە کەلێنێکی گەورە لە ژیانمدا دەکەم و هەست دەکەم گەورەترین مامۆستای ژیانم لە دەست داوە.

ژن ئەستێرە

کریستیاوڵف ژنە نووسەری ئەڵمانی

وەرگێڕان: دایکی یەسنا

کریستیاولف بەناوبانگترین ژنە نوسەری ئەڵمانی سەدەی بیستەم، هەڵبەت وێرای "گونترگراس" لە گرینگترین کەسایەتیەکانی ئەدەبیات پاش شەڕی جیهانی دەژمێردرێن. ئەو نووسەرە کە ساڵی 1929 لە وڵاتی"لێهستان" لە دایک بووە. پاش شەڕ لە رۆژهەڵاتی ئەڵمانیا مایەوەو یەکێک بوو لەو کەسانەی دژی یەکگرتنەوەی دووبەشی ئەڵمان کاری دەکرد. ولف هەر بەو هۆیەش لە لایەن رەخنەگرانەوە زۆر بە توندی کەوتە بەر هێرش بەڵام لای خوێنەران هیچ کات خۆشەویستی لەدەست نەدا. کریستیاولف یەکێک لە بەناوبانگترین نووسەرەکانی ئەڵمانیایە پاش شەری دووهەمی جیهانی. بەرهەمەکانی ئەو زیاتر لە هەموو ژنێکی ئەڵمانی زمان وەرگێردراوەتەوە سەر زمانەکانی دیکەی دونیا. ئەزموونی شەڕو جینایەتی نازییەکان ئەوی هەروەک زۆربەی هاوتەمەنەکانی, ئۆگرو هیوادار بە ئامانجەکانی کۆمەڵگەی سوسیالیستی کردبوو. ولف هەرلەبەر ئەوە رۆژهەڵاتی ئەڵمانیای بەجێنەهێشت. تا کاتی تێک رووخانی دیواری برلین وەشوێن رێگا چارەگەلێک بوو بۆ ئاسایی کردنەوەی بارودۆخی وڵات هەڵبەت بە دەسەڵاتداریتی حکومەتێکی سووسیالیستی. ولف لە تەمەنی گەنجی دا بوو بەئەندامی حیزبی یەکگرتوویی سوسیالیستی ئەڵمانیا. ئەو ساڵی 1967 لە وتووێژێکدا راستەوخۆ رەخنەی لە سیاسەتی کلتووری حیزبەکەی گرت. ئەو کارەی بوو بە هۆی ئەوە کە بکەوێتە ژێر چاوەدێری هێزە ئەمنییەتییەکانەوە. ئەو ساڵی 1989 ئەگەرچی ئەندامی حیزبەکەی نەمابوو بەڵام هاوکات لەگەڵ هێندێک لە نووسەرانی رۆژهەڵاتی ئەڵمانیا وەک"ئەشتیفان هایم" چالاکیەکی بەرینی دژی یەکگرتوویی دوو ئەڵمانو پشتیووانیی لە سەربەخۆیی رۆژهەڵاتی ئەڵمانیا وەڕێ خست. ئەو هەڵوێستەشی بوو بە هۆی ئەوەکە لە لایەن رەخنەگران و رۆژنامەوانانی رۆژئاواوە نازناوی نووسەری دەوڵەتی بەسەردا بڕدرێ.

ئەگەرچی ئەو نووسەرە بۆ ماوەی 20 ساڵ لە ژێر چاوەدێری دابووو چالاکییەکانی کۆنترۆڵ دەکرا. بەڵام بەردەوام پشتیوانی لە مافی هونەرمەندانی نارازی دەکرد. ئەو لە رۆژهەڵاتی ئەڵمانیا بە تاوانی دەروونخوازیو رەخنە گرتن لە سەرەڕۆیی ئیستالینی کەوتبووە بەر هێرشی رەخنەگرانو کاتی رووخانی بلووکی رۆژهەلات، بە تاوانی پشتیوانی لە سەربەخۆیی رۆژهەڵاتی ئەڵمانیاو رەخنەگرتن لە کۆمەڵگای سەرمایەداری فشارێکی یەکجار زۆری لەسەر بوو. پاش دەرکەوتنی بەڵگەکانی رۆژهەڵاتی ئەڵمانیا ئەڵمانیا روون بووە کە هاوکاری غەیرە فەرمی ئەو لەگەڵ هێزە ئەمنییەتییەکان تەنیا نووسینی چەند راپۆرتێک بوو،کە لەوانیش دا هیچ شتێک دژی هیچ کەس هاتە.

ولف پاش نووسینی"نۆلە رووسیەکا" لە ساڵی1961کە سرنجێکی زۆری بۆلای خۆی راکێشا، یەکەمین رۆمانی خۆی لە ژێر ناوی "ئاسمانی دابەش کراو" بڵاو کردەوە کەلە هەر دوو ئەڵمان پێشوازی یەکی باشی کرا لەو رۆمانە دا کێشانی دیواری نێوان دوو برلین بوو بە باگراوەندی چیروکێکی ئەوینداریی. گەنترگراس بەراوەی خەڵاتی نوبلی ساڵی 1999 لەسەر ئاشنایەتی نێوان خۆیو ولفو پەیوەندیی نێوان نووسەرانی دوو ئەڵمان دەڵێ: ئەو ناسین بە ئاسمانی دابەش کراو دەستی پێ کرد.

هەرگیز ناکرێ کریستیناولف نەخرێتە خانەی ئەدەبیاتی ئەڵمانی زمانەوە. ئەو یەکێک لەو کەسانەو هەر ئەوەش نیشانەی گرنگی ئەوە. پاش یەکگرتنەوەی دوو ئەڵمان سەرەڕای ئەو هەموو تانەو تەشەرەی لەسەری بوو هەروا درێژەی بە خوێندنەوەدا هەر ئەوەش جێگەی ئەو وەک نووسەرێکی گەورە راگرت. لێژنەی هەڵسەنگاندنی خەڵاتی کتێبی ئەڵمان ساڵی 2002 یەکەمین خەڵاتی خۆیان بۆ رێزلێنان لە چالاکییە ئەدەبییەکانی ولف و هەروەها بەو هۆیە کە بوێرانە لە باسەکانی یەکگرتنەوەی دوو ئەڵمان دا بەشداری کرد، پێشکەشیان کرد. ولف لە بەرهەمەکانی دا لە جیاتی خستنەڕووی وەڵامی ئامادە لەسەر پرسە مرۆییو کۆمەڵایەتییەکان هەوڵی دەدا خوێنەر بەرەو بیرکردنەوە هان بدا.

هەر ئەوەش خاڵی جیاوازی بەرهەمەکانی ئەوە لەگەڵ ئەوشتەی کە بە ئەدەبیاتی فەرمی وڵاتانی سوسیالیستی ناسراوە.

روانینی ئاشتیخوازانەو گرینگی بە کێشەو پرسەکانی ژنان لە بەرهەمەکانی ئەودا جێگای سەرەکیان هەیە. ولف لە هەندێک لە چیرۆکەکانی دا هەر وەک"کاساندرا" و "مەدەئا" کەسایەتیەکانو چیرۆکەکانو ئوستورەکان دەکا بە هەوێنی کارەکانی، کەسایەتی ئەو ژنانەی کە لە کۆمەڵگای پیاوسالارو شەڕلێدراو خراونەتە پەراوێزو یەکێکی دیکەیە لە باسە سەرەکیەکانی نووسینەکانی.

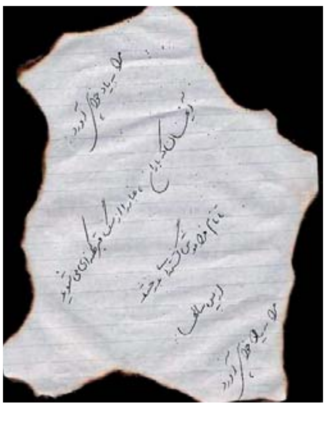

کاریگەریی ئافرەتان لەسەر زمانی زگماکی

ئەمین گەردیگلانی

مندالٌ هەر لە یەکەمساتی دەستپێکردنی ژیانییەوە بە تاڵە تیشکی ئەوین و عاتیفە بە دایکییەوە گرێ دەدرێ.دایک بەشێوەی فیزیکی و ڕۆحی و ئەخلاقی لە خزمەت ڕۆڵەکەیدایە و پەروەردەی دەکا. لە هەموو بارێکیشەوە دەتوانێ کاردانەوەی لەسەر مندالّەکەی هەبێ. ئەرکی دایک لەگەڵ ئەوەی زۆر پیرۆز و پاکە و جێگای ڕێزە، زۆریش ئەرکێکی قورس و گرانە و هەموو ئافرەتێک ڕێی ناکەوێ ئەو ناوە پیرۆزە و ئەو مەقامە بەرزەی بدرێتێ. چونکە ئەرکی دایک تەنیا بەخێوکردن و شیر پێدان و خاوێنکردنەوە نییە، گەشانەوە و پێگەیشتنی هەر نەتەوەیەک لە زانایی و تێگەیشتنی ئافرەتانی ئەو میللەتەوەیە. هەر نەتەوەیەک ئافرەتەکانی زانا و ڕووناکبیر بن، ئەو نەتەوەیە مەزن و ئازاد و سەربەرز دەبێ. پێناسەی بوون و زیندووبوونی هەر نەتەوەیەکیش زمانەکەیەتی؛ زمانیش لە دەست ئافرەتی ئەو نەتەوەیە دایە و دەتوانێ بیگەشێنێتەوە، یان بیفەوتێنێ.

با بە ئەوچاوە پڕهیوا و مەزنبینییەوە بڕوانینە نەتەوە و کۆمەڵی خۆمان و هەڵوێستەیەک لەسەر ڕۆڵی ئافرەتانی خۆمان بکەین و بزانین هەتا چەندە توانیویانە ئەو ئەرکە پیرۆز و مەزنە وەئەستۆ بگرن. ئافرەت لە کۆمەڵگای ئێمەدا بەردەوام زوڵمی لێکراوە و داری هەموو دەردێکیان لەسەریدا شکاندووە، ژنبەژنە و گەورە بە چووک و بنپشک و بەردیلی و بەرخوێن و

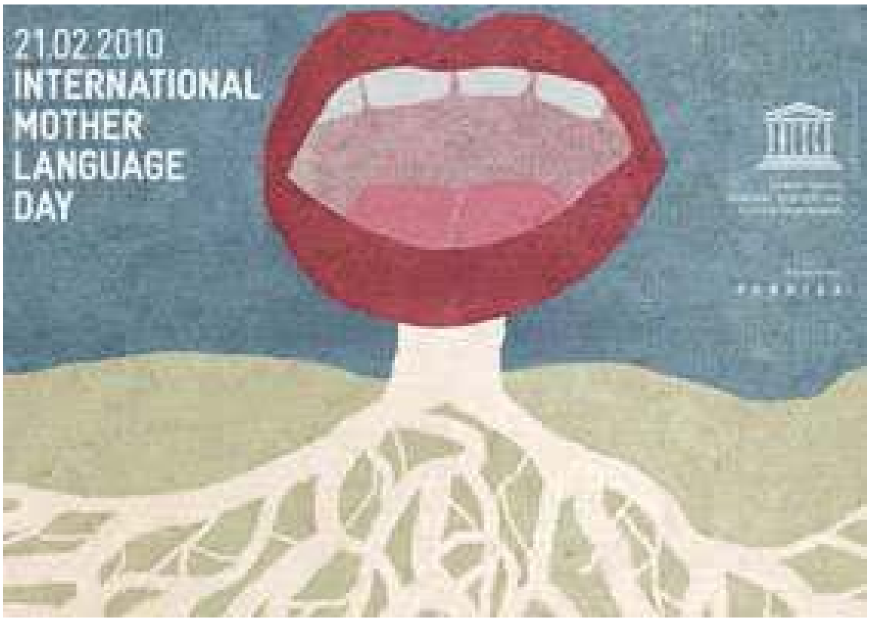

بنەتوو و دەیان جۆری دیکە ستەمی دەرهەق کراوە و تەنانەت بەشێوەی شەرعی فرۆشتووشیانە. بەداخەوە زۆرجار زوڵمەکان هەر لەلایەن ژنەوە دەرهەق بە ژنێکی دیکە کراوە و بۆتە بنۆسی چارەڕەشی و هەناسەساردیی هاوڕەگەزێکی خۆی. لە ماڵێدا ئەگەر بۆرە دەسەڵاتێکی بووبێ داخی دڵی خۆی بە ئافرەتی بەردەستی - کچ و نەوە و بووک و خوشکی چکۆڵە و ... - خۆی ڕشتووە و هەر ئەوەی پیاو کردوویە ئەویش کردوویەتی. یان ژن بە خواستی خۆی و بەبێ زۆرەملی و ناچاری سەربەهەوێ شووی کردووە و بۆتە هۆی تاڵکردن و شێواندنی ژیانی ئافرەتێکی دیکە و ... با زۆر لە باسەکەمان دوورنەکەوینەوە، ئافرەت لەگەڵ ئەوهەموو دەرد و نەگبەتی و بێدەسەڵاتییەش، کاتێ بووە بە دایک، زۆر بەرپرسانە و دەرۆستانە شانی داوەتە بەر ئە ئەرکە پیرۆزە و مندالّی پێگەیاندووە. هەتا ئەمڕۆش زیندووڕاگری زمانەکەمان بوون و بەشێوەی زارەکی پەرەیان پێداوە و نەیانهێشتووە لەنێوبچێ. بەڵام ئەمڕۆ بەهۆی ژیانی شارستانی و تێکەڵبوون لەگەڵ فەرهەنگ و زمانی بێگانان و دەروجیران، ئەگەر ئافرەتان وشیارنەبن و خۆ لەو ئەرکەمەزنە ببوێرن، بەڕاستی زمانەکەمان لەمەترسی دایە. لە کۆمەڵی ئێمەدا بەداخەوە ئافرەتان شەیدای زێڕن و ئەوەی بەلایانەوە سووک و کەمبایەخە متاڵا و خوێندنەوەیە.

تەنانەت ئافرەتەخوێندەوارەکانیش زۆربەیان تووشی ئەو پەتایە بوون و هەن. چاو لە هەر دووکانی زێڕینگەرێک دەکەی بە دەیان ژن لەبەر جامخانە و نێودووکانەکەدا جمەیان دێ، بەڵام دووکانی کتێبفرۆشی و جامخانەکەی بۆ نیونیگایەکیان وەختە سیوشکەی هەڵێ و کتێب چاوەڕوانە ئافرەت بە باڵی پەپوولەی چاوی، تۆزی سەر ڕوخساری لاپەڕەکانی بتەکێنێ.

ئافرەتانی ئێمە تا کەنگێ بەخۆدا نایەنەوە و ئەو کانزا زەردەڵە گڵاوە فڕێنادەن، کە هۆی تەواوی چارەڕەشی و دواکەوتن و سووکایەتییانە. ڕەنگە لەبەرچاوی تاقمێکی ناهیر و ئەقڵلەچاودا بتوانن خۆ بە ئەو خرموهۆڕی تەنەکە و ئاسنەواڵانەوە ڕانانێن و پۆزی پێوە لێدەن. ئایا بووە بۆ تاقەجارێک بیر بکەینەوە و لەخۆمان بپرسین ئەو تەنەکە زەردە بەکاری چیدێ و بۆچی دەبێ؟ هەتا کەنگێ ئەو کانزایە دراوێک بێ بۆ کڕین و فرۆشتنی ژنان و هەڵیان فریوێنێ؟ ئایا کاتی ئەوە نەهاتووە ژن بە زانایی و تێگەیشتوویی و خوێندەواریی نرخ و بایەخی خۆی بەرێتە سەر و سەرنجی خەڵک ڕاکێشێ و بە زانست و بلیمەت بوونی تەنانەت خەڵک تووشی سەرسووڕمان بکا؟

پێناسەی بوون و زیندووبوونی هەر نەتەوەیەکیش زمانەکەیەتی؛ زمانیش لە دەست ئافرەتی ئەو نەتەوەیە دایە و دەتوانێ بیگەشێنێتەوە، یان بیفەوتێنێ

ئایا ئافرەتان قەت بیریان لەوەکردۆتەوە زێڕ چێشکەیەکی[1] هەڵخەڵەتێنەر بووە و داهێنەری هەرکام لەو زەمبەر و خشڵانەش پیاوە و بۆ دیلکردن و کڕینی ئەوان سازکراوە و پیلانەکەشیان زۆر سەرکەوتووانە بووە؟ بازنە خۆی جۆرە کەلەبچەیە بۆ دەست و باڵبەستنیان، گوارە ئەڵقە بە گوێبوونە، ملوانکەش زنجیرە و لە ملی کراوە، ئەوانەشی هەمووی لەلایەن پیاوەوە پێدراوە.

«گوارەکەت ئەڵقە بە گوێبوونە، کەلەبچەی مەچەکت بازنەیە
تۆق و زەنجیر لە ملتدا وەکوو ملوانکەیە، کۆت پاوانە.»

یان هێندێ لە ئافرەتان هەستی ئیمان بەخۆبوون و ورەیان ڕووخاوە و خۆیان لە میللەتانی دیکە بە کەمتر دەزانن، کوێرانە و لەخۆڕا شەیدای فەرهەنگی بێگانە دەبن و فەرهەنگی دەوڵەمەند و پاقژ و زمانی ڕەسەنی خۆیان بەلاوە سووکە. (لێرەدا باس لەسەر ئافرەتانە دەنا ئەو پەتایە لەنێو پیاواندا باوترە) وشەی دایە و پوورێ و مامە و باوە و خاڵە کە لەباری مۆسیقایی و جوانیناسی و ڕەسەنییەوە ئەوهەمووەجوانە، بە وشەی مەمان عەممە و خالە و عەموو و ئاغا و دایی دەگۆڕنەوە. ئایا کاتی ئەوە نەهاتووە ئافرەتانی هێژا بەخۆیاندا بێنەوە و هەستبەگەورەیی و مەقامی شایانی خۆیان بکەن و لەوەزیاتر خۆیان بە کاڵا و ئامرازی دەستی پیاوان نەزانن و پێیان وانەبێ ملکی پیاوانن و هەردەبێ ملکەچ و گوێلەمست بن؟ با لانیکەم خۆیان، وەک مرۆڤ و خاوەنی ماف و ئازادی چاو لەخۆیان بکەن.

ئەگەر ژنان و کچانمان تێکەڵ زانست و خوێندنەوە بن و هەست بە گەورەیی خۆیان بکەن دڵنیام کۆمەڵگاکەمان نەک لەباری فەرهەنگ و داب و نەریتەوە، لە هەموو بارێکەوە گەشە دەکا و دەبینە خاوەنی کۆمەڵگایەکی ڕەسەن و پێشکەوتوو. ڕادەی جینایەت و بێبەند و باریی لاوان و موعتادبوونیش دێتە خوارێ و تەنانەت زانایی ئافرەتان دەبێتە هۆی ڕیشەکێشکردنیشیان. ئافرەتان ئەگەر زانا بن و ئاسۆی بیر و ئەندێشەیان ڕووناک بێ، پەنا بۆ خۆکوشتن و خۆسووتاندن نابەن و بە چەکی بیر و باوەڕ و زانایی دژ بەوکارە ڕادەپەڕن کە بۆتە هۆی هیوابڕاوییان.

لەکۆتاییدا دەڵێم ئافرەت هەقی خۆیەتی شانازی بەخۆیەوە بکا، چونکە دایکە و دەبێتە دایک. دایکیش سەرچاوەی ژیانە و زمانیش لە ئاسۆی زانایی و ڕووناکبیریی دایکەوە گەشە دەکا. جارێکی دیکە دەڵێمەوە: پێناسەی هەر نەتەوەیەک زمانەکەیەتی و سەرچاوەی ئەو زمانەش ئافرەتە. دوا وتەشم ئەوەیە، خۆزگە ئەم قسانەی من ژنێک بینووسیبایە و من ناچار نەبوایەم جەوری ئەوان بکێشم.

«تاکوو ژن زیزە لە ژینی شادی،
هەڵێنەمژیوە شنەی ئازادی
ئەم دڵەم هەردەبێ لانەی دەرد بێ
بیر و شێعرم دژی ڕەنگی زەرد بێ
ئەودەمە دێتە دی تاسە و کاوم
ژن بە ئازادی ببینێ چاوم.»

وەرگیراو لە وێبلاگی نووسەر

یەکەمین ئەڤینی سەردەمی ڕێنسانس

وەرگێڕان: ڕەسووڵ سوڵتانی

گیزمۆندا و گیزکاردۆ، یەکەمین نەوەی ئەڤینداری سەردەمی ڕێنسانس بوون، کە بەبێ ئەوەی شەرم بکەن، زۆر ژیرانە و بەوپەڕی توانایانەوە بەهێزانە خۆیان کردە قوربانیی خۆشەویستیی یەکتر. "بۆکاچیۆ" نیزک بە حەوتسەت ساڵ لەمەوبەر و لە نێوەڕاستەکانی سەدەی چواردەی زایینیدا و لە سەرەتای گرۆگاڵی بیرو هزری مرۆڤگەرایانەی ڕێنسانسدا، "دە چیرۆکی" لە کتێبێکا بە ناوی "سەفەرنامەی دە ڕۆژە" نووسیوەتەوە.

سەفەرنامەی دە ڕۆژەی "بۆکاچیۆ"

دە کەس لە ئەندامانی کۆشکێك، بۆ ڕاکردن لە دەست تاعوونی ڕەش لە کلیسای "سانتا ماریا نۆڤێلا"دا بڕیار دەدەن شاری فلۆرانس بەجێ بێڵن و ڕا بکەن. هەر لەو کاتە بە دواوە کورتە ڕۆمانەکانی ئیتالیا بە ناوی ئەو کلیسایەوە دەکرێن و نۆڤێلا و لە ناخی ئەمیشەوە نۆڤێل دێتە نێو بیاڤی ئەدەبیاتی ڕۆژئاواوە.

ڕاکردنی بەگزادە گەنجەکان بەرەو هاوینەهەوارێك لە دەرەوەی فلۆرانس دە ڕۆژی دەخایاند. بۆکاچیۆ سەعات کورتە چیرۆکی بە بیانووی خافڵاندن و کات بەسەر بردن، لە زمانی پاڵەوانانی ئەو سەفەرنامەیەوە دەگێڕێتەوە کە حەوت ئافرەت و سێ پیاو بوونە.

پێداگرتنەوە لەسەر ئەزموونی تاکەکەسی و چێژوەرگرتن لە ژیانی سەر زەوی و هێنانە بەرباسی مەسەلەکان و کەڵکەڵەکانی عیشق و خۆشەویستی و جووتبوون و سەرەڕۆیی بە ئانقەست بەمەبەستی گاڵتەکردن بە مەزەب و قەشە شەڕلاتانەکان، لە لایەکی دیکەوە "سەفەرنامەی دە ڕۆژە" دەکاتە هێماگەلێکی ناسراوی بیرۆکەی سەردەمی ڕێنسانس.

بۆکاچیۆ لە یەکەمین نووسەرانی ڕۆژئاوایی بوو کە لە کۆتاییەکانی سەدەکانی ناڤیندا نەك هەر زۆربەی حیکایەتخوانەکانی لە نێو ژناندا هەڵبژارد بەڵکوو بابەت و کێشە و نەریتگەلی دژ بە ئافرەتی سەدەی چواردەی زایینیشی دایە بەر نەشتەری ڕەخنەوە.

لە چوارەمین ڕۆژی سەفەرەکەدا، چارەنووسی دڵتەزێن بەڵام پاڵەوانانەی یەکەمین ئەڤیندارانی ناخی بۆرژوای تازە پێگرتووی ڕۆژئاوایی، لە یەکەمین بەسەرهاتی دە چیرۆکەکەدا، لە زمانی ژنە بەگزادەیەکەوە بە ناوی "فیامتا" دەگێڕدرێتەوە.

بەگزادەیەکی ژیکەڵە و دڵڕفێن بە ناوی "گیزمۆندا" بە بڕیاری باوکی دەدرێتە نەجیمزادەیەکی پیر و دوای ماوەیەکی زۆر کورت، کە مێردەکەی دەمرێت، دیسان دەگەڕێتەوە دیوەخانی باوکی. گیزمۆندا بەو پەڕی وریایی و چاوکراوەییەوە بڕیار دەدا لە نێو دەستوپێوەندەکانی باوکیا پیاوێك وەك گراوی هەڵبژێرێت. گیزمۆندا بە زیرەکی و چاوقایمیی خۆی و لەو پەڕی نهێنیدا، دڵ بە گەنجێکی تا بڵێی هەڵکشاو و پوختە بە ناوی "گیزکاردۆ" دەسپێرێت. لەمەودوا هەموو ڕۆژێ بە لار و لەنجە و نیونیگای دڵڕفێن و حەز و گڕۆیی خۆی کە سات بە سات بڵێسە دەستێنێت، گیزکاردۆ تێ دەگەیێنێت.

گیزکاردۆی زیرەك و تێگەیشتوویش دڵی دەچێتە سەر گیزمۆندا و دەکەوێتە داوی ئەڤینییەوە. گیزمۆندا لەمەودوایش هەروا جڵەوی ئەو ئەڤینەی بە دەستەوەیە. ئەوە گیزمۆندایە گە بۆ یەکەمین جار لە ڕێگەی نامەی نهێنییەوە بە فەرمی ئەڤین و خۆشەویستیی خۆی بە کوڕە گەنجەکە ڕادەگەیێنێت. ئەوە گیزمۆندایە کە لە نێو کۆشکی شایانەیاندا دەرگایەکی شاراوە و ڕێچکەیەکی نهێنی دەدۆزێتەوە. ڕێگەیەکی نهێنی کە وای لێ دەکا کە لەوێوە گیزکاردۆ پەلکێشی ژوورەکەی خۆی بکا.

ئەوە گیزمۆندایە کە لە نێو ئەو هەمووە نەجیمزادە دەوڵەمەند و خواپێداوەی دیوەخانەکەی باوکیا، پشت دەکاتە بایەخ و پێوەرەکانی بەگزادەیی و عاشقی کابرایەکی کارەکەری دیوەخان دەبێت کە هیچ لەوانە نیە کە بەرەوپشت ئەتڵەسن و ڕەسەنزادە نین، بەڵام لە ڕووی هۆش و تێگەیشتنەوە سەرتۆپی هەموانە. قۆناغی زۆر دڵبزوێن و پڕ لە چێژی دوو ئەڤیندار و وردەکارییەکانی نێو چیرۆکەکە لە جۆری خۆیدا و لەچاو قۆناغ و سەردەمەکەی خۆی، شتێکی بێ هاوتایە.

بە هۆی ئەوەوە کە باوکی بەسەریاندا دێت، تراژیدیای ئەڤینی مرۆدۆستانەیان لە ژوورەکە گیزمۆندادا تەمەنێکی کورتی دەبێ. باوکی دوای ئەوەی بەسەریاندا دەچێت، بەبێ هیچ قسەوباسێك لە ژوورەکە دەچێتە دەرەوە. باوکە لەو پەڕی ڕق و تووڕەییدا دەمودەست فەرمانی دەستبەسەرکردنی گراویی کچەکەی دەردەکا.

لەوێوە بە پێچەوانەی تەواوی ئەو چیرۆك و بەسەرهاتە باوانەی لەسەردەمی خۆماندا بەردەوام دەیانبیستینەوە، ئەو دوو ئەڤیندارە بەوپەڕی چاوکراوەیی و ئازایەتییەوە بەرگری لە خۆشەویستییەکەیان دەکەن. گیزکاردۆ بە چەند ڕستەیەکی کورت لە هەنتەشی تووڕەیی و هەڕەشەکانی باوکی گیزمۆندادا، لەسەر خۆشەویستییە ڕاستەقینەکەی خۆی بەجواب دێت و ناشترسێت لەوەیکە گیانی لەسەر ئەو خۆشەویستییە دابنێت. ئەو لە وەڵامی هەڕەشەکانی سەرۆکەکەیدا دەڵێت:" ئەڤین و

خۆشەویستی لە هەردووکمان بەهێزترە".

گرنگترین بەشی چیرۆکەکە، وتووێژ و چەلەحانێی دوورودرێژ و پڕ لە بەڵگەهێنانەوە و مەنتیقیی گیزمۆندایە کە وەك مرۆڤێك لە هەنتەشی باوکیدا لەسەر مافی خۆی بەجواب دێت. ئەو بەوپەڕی تواناوە رادەگەیێنێت کە چۆن وەکوو هەر مرۆڤێکی دیکە ئەویش لە جەستە و رۆحێکی زەوینی ساز کراوە و پێویستیی بە چێژێکە کە مافی هەموو گەنجێکە. دوای ئەویش بە شوێن رێگەیەکی باش و رێزدارانە و بە پێی پێویستیش نهێنییەوە بووە بۆ ئەوەی بە کەمترین هەڵەوە بە مەبەستەکانی خۆی بگا. گیزمۆندا تەنانەت بەرگری لە هەڵبژاردنی گراوییەکەشی دەکا.

باوکە، هەر ئەوەندە بەسە چاوێك بەسەر دەستوپێوەندەکانتا بخشێنیت بۆ ئەوەی بۆت دەربکەوێت کە ئەگەرچی گیزکاردۆ لە رووی رەسەنایەتی و دەولەمەندییەوە ناگاتەوە ئەوان، بەڵام کەسایەتی و خاکەڕایی و نیازپاکی و راستگۆیی ئەو لە سەرووی هەمووانەوەیە. ئەمن نە داوای لێبوردن دەکەم و نە هیچ شتێکیش. ئەمن گیزکاردۆم خۆش دەوێ و تەنانەت مەرگی ئەمنیش لەو خۆشەویستییەم دانابڕێت."

باوکە، کە لە هەموو لایەکەوە داماوە و سووك کراوە، تەنیا بە کوشتنی گیزکاردۆ بڵێسەی ئاگری تووڕەییەکەی دادەمرکێتەوە، هەر بۆیەش بەوپەڕی دڵڕەقییەوە فەرمان دەدا دڵی گەنجەکە لە سینەی بێننە دەرەوە. دوای ئەوە لەسەر فەرمانی ئەو دڵی کوڕە گەنجەکە لە دەفرێکی جواندا وەك دیاری دەنێرێتە ژووری کچەکەی و...

گیزمۆنداش پێشتر ژەهرێکی ئامادە کردوە و بەبێ هیچ نووزانەوە و گریانێك و تەنیا بە مەبەستی بەشداربوون و دانەبڕان لە گراوییەکەی، دڵی خۆشەویستەکەی ئەسرینباران دەکا و لە نێو نوێنەکەی خۆیا و لە تەنیشت دڵی گراوییەکەوە گیانی دەردەچێ.

ن: ونداد زمانی

ئێستاش
ئەستێرەم خۆش دەوێ

باران

سەماوەرەکەم پڕکردەوە لە ئاو .... هەستم کرد چاوی لەسەرم لانابا. بۆیە دەستم تێک دەئاڵاو سەماوەرەکە لەبەری رژا...

ویستم برۆمە دەرەوە... وتی دەتوانی چەند دەقەیەک نەڕۆی کارم پێتە! دڵەکوتە دای گرتم. یەکەم جاریش نەبوو کە دیبووم. هەتا دەهاتە ئەوێ سەرێکی لە ماڵی ئێمە هەڵ دێنا. راوەستام و وتم فەرموو... وتی لەپێش دا پرسیارێک! ئەو ئەستێرانە کاری خۆتن؟[1] وتم بەڵێ. پێش ئەوەی درێژە بە پرسیارەکانی دیکەی بدا وتم ئەستێرم پێجوانە... بە دەنگێکی نزم وتی: کەواتە ئەوەی بیستوومە راستە! ... وتی ئەگەر هەبێ پێویستم بە یەک دوو لاپەڕ کاغەزی سپی یە. هەر لەو ژوورەدا گۆشەی فەرشەکەم هەڵداوە و دەفتەرێک کە هەر جارە لە جێیەک دەمشاردەوە، دەرهێنا و 4 لاپەڕ کاغەزی سپیم بۆ لێکردوە و دامە دەستی. ویستی دەفتەرەکەی پێبدەم لە سەری بنووسێ... بەڵام ... کتێبێکی مەم و زینی ئەحمەدی خانی ـ کە من لەو کتێبەوە فێری خوێندنەوەی کوردی بووم ـ دامەدەستی بۆ ئەوەی لەسەری بنووسێتەوە. بە پێکەنینەوە وتی نهێنییەکیشت ئاشکرا بوو. وتم گرنگ نیە شتی نهێنیی تیا نیە. وتی ئەوەنیە ئەستێرەیەکیش بە بەرگی دەفتەرەکەوەیە! .... وتم پێت، ئەستێرەم پێجوانە! ئێوارە لە کاتی ماڵئاوایی ئەو و هاوڕێکانی، کاغەزێکی پێچراوەی هەر لە لای دایکم دایە دەستم.

دایکم چاوێکی لێکرد و وتی وازی لێ ناهێنن، تا بەڵایەکی بە سەر دێ!

دوای رۆیشتنیان کاغەزە پێچراوەکەم کردوە.... لاپەڕێک پڕ لە وشەی جوان ، بەڵام ئەو هەموو وشە جوانانە هەر نەیانتوانی خۆشەویستی و جوانیی ئەستێرە لەلام کەمڕەنگ بکەنەوە.

[1] گۆشەی هەر قاپی عەکسێک ئەستێرەیەکم بە کاغەزی رەنگی بڕیبوو و خستبوومە نێو شووشەی قاپەکەوە.

چ بێ وەفایە....

فوزیە سولتان بیگی

بەسەر جەستەما پیاسە دەکات نمەی باران
بێ ئەوەی بۆنی گوڵێکی غەمگین و
هەناسەی با ئاوێتە بن

بۆنی گوڵێکی هەڵوەریو دەدەم و
کەس کۆم ناکاتەوە
بۆنی دڵێکی شکاو دەدەم و
کەس ئاشتم ناکاتەوە
بۆنی یاخیبوون دەدەم لەم هەمووە بۆنە و
کەس نامبیسێ

مخابن باڵندە نیت!
باڵەکانت بکەیتە سەوڵ وبمپەڕێنیتەوە
لە گێژاوی بۆن

مخابن باڵندە نیت
لەشەقەی باڵ دەیت.
لە کوێ هەناسەی بەرد نابیسرێ
هێلانەیەکم بۆ چێ کەیت لە تریقەی کارین
پڕ پڕ بێت لە گروگاڵی حەسانەوەم

کە تۆ باڵندە نیت!!
چیت داوە لە سەر گەردانی ناو کاکەشانەکان
چیت داوە لە گوناهی زەمین
چیت داوە لەم هەمووە باڵە فرکێیە؟!

هاکا فتوای سەنگسارم درا
ڕەنگە ئەو هاورێیەی بە نووکی قەڵەم نان و فمنیزم دەخوات

یەکەم کەس بێت یەکەم بەرد دەگرێتە مێشکم
ڕەنگەلاشەم بسپێرن بە بەفرەکەی پار
بێ ئەوەی شەقامێ،کۆڵانێ،گەرەکێ هەلگری ناوم بێت

چ بێ وەفایە شەقام ...
چ بێ وەفایە کۆڵان...
چ بێ وەفایە گەرەک....
ئەم هەمووە پیاسە ئاشقەم بەخشیە دەمەو ئێوارانیان
دەریغ لە پەیکەرەی ئارەزوویەکم

مخابن باڵندە نیت
ئەڵقەرێزی ئەم گوومبەزە بەردینەم لێک بترازێنێ
هەڵفرینم بکاتە ئەوبەری بێدەنگی

کە تۆ باڵندە نیت ئەی ڕوح!!!!
چیت داوە لە قەفەسی جەستەم
وەرە با هەڵفرینێک سەفەر کەین.
وەرە با عیشوەی ئەو هەنارە هەڵفرین
بەدەم سەمای سووربوونەوە ڕەجم کرا

وەرە تەفسیری حەیای رووسەرییەک هەڵفرین
خەونەکانی پڕن لە جریوەی گوڵ گوڵی

کەس سەرەڕۆیی رووبارناخوێنێتەوە
کەس بێ وڵاتی رووبار ڕەنگ ناکات
هیچ سنوورێک گیرفانە پر لە سەرەفەکانی رووبار ناپشکنێ
زەمەنێکە قاچاخی چاوەکان دەکات

هاکا فتوای ڕەجمم درا
کووچەکانی ئاسمان پڕن لە بن بەست
وەرە سەرەرۆیی
رووبارێکی بێ وڵات هەڵفرین!...

کتێبی وەسوەسەی سێو

هۆنراوەی: ناڵە عەبدولڕەحمان

لێکدانەوە: رەسووڵ سوڵتانی

دووهەمین کۆ شیعری خاتوونی شاعیر ناڵە عەبدولڕەحمان بە ناوی (کتێبی وەسوەسەی سێو) چاپ و بڵاو بووەوە. ئەو کۆ شێعرە کە لە قەبارەی کتێبی گیرفاندا چاپ کراوە و ئەو بەشە لە شێعرەکانی ناڵە لە خۆی دەگرێت کە دوای ساڵی 2005 هۆنیونێتەوە، دەکرێ هەر وەك درێژەی ئەو جیهانبینییە سەیری بکەیت کە لە کتێبەکەی پێشوویا واتە "ئەو پیاوانەی لە ناو رەنگی تابلۆکانم سەما دەکەن"دا ئاسمانی هۆنراوەکانی ناڵەی تەنیوەتەوە. شاعیر لە یەکەمین کتێبیشیدا پیاو یەکێکە لە کاراکتەرە سەرەکییەکانی نێو هۆنراوەکانی. ئەویش نەک پیاوێکی دیاریکراو کە هەوێن و بزوێنەری هەستی شاعیرانەی ئەو بێت، بەڵکوو پیاو لەوێدا ئەو روخسارە گرژەیە کە مێژووی یەکسەر بەناوی خۆیەوە کردوە و تەنانەت دەسکەوتەکانی ژنیشی بە ناوی خۆیەوە خستووەتە روو. پیاوێک کە ژن تەنیا و تەنیا وەکوو جەستەیەکی دەبینێت و لەو

کەسێك کە تەنیا وەکوو زەوییەك بۆ زەوییەك بۆ حەسانەوەیەکی کاتی کاتی سەیری جەستەی ژن دەکا. دەکا. جەستەی ژنیش بە قەڵایەك قەڵایەك چوێنراوە کە ئەو "تۆ"یە "تۆ"یە چاوی تێبڕیوە و تەماحی تەماحی رێنیشتوە. قەڵا ئەگەر لە لە لایەکەوە رەمزی خۆ ڕاگری بێت، بێت، لە لایەکیشەوە هێمایەکە بۆ بۆ شتێکی کە بەردەوام هەڕەشەی هەڕەشەی گیران و داگیرکردنی لەسەرە. هەڕەشە لە لایەن هێزێکەوە کە لە دەرەوەی قەڵاکەوە قەڵاکەوە چاوی تەماحی تێبڕیوە. تێبڕیوە. دەیەوێت دەرگاکانی بشکێنێت و دەستی بەسەردا بگرێت بگرێت و خێوەتی شەهوەتی تێدا تێدا هەڵ بدات. خێوەت، هێمایەکە هێمایەکە بۆ پشوودان و حەسانەوەیەکی کورت خایەن. شاعیر نالی لەو قەڵایەدا حەز دەکەیت ماڵێک ساز بکەیت لە

دیوی جەستەیەوە بیر لە هیچ شتێك ناکاتەوە. ئەوەتا دێڕی یەکەمی یەکەم شیعری کتێبی "وەسوەسەی سێو بەو شێوەیە دەست پێ دەکا:"تۆ لە قەڵای هەر ژنێکا دەواری شەهوەت هەڵ دەدەی،،، گوڵێك دەچنی...". وشەی "تۆ" لە سەرەتای یەکەم دێڕدا ئاماژەیە بۆ کەسێك لە رەگەزێکی دیکە، رەگەزێکی جیاواز لە رەگەزی شاعیرەکە. ئەو کەسە دیارە پەلاماردەرێکی چاو برسییە.

شەهوەت. خۆ لەوانەیە ماڵ پان و پان و بەرینتر بێت و شتی زیاتر لە خۆ بگرێت، بەڵام ماڵ واتە مانەوەی بەردەوام و درێژخایەن و ئەوەش لەگەڵ جەوهەری شەهوەتدا یەك ناگرێتەوە. کەوابوو وشەی "خێوەت" لێرەدا کۆڵەکەی سەرەکیی رابوونی وشەکانی ئەو رەستەیەیە.

ئەوەی نالە عەبدولڕەحمان بەردەوام لە نێو هەوێنی شێعرەکانیا دووپاتەی دەکاتەوە، ئەو بیرەوەرییە تاڵەیە کە یادەوەریی ئەو جێ ناهێڵێت. ئەو "من"ەی کە شاعیر باسی دەکات و یادەوەرییەکەی بەردەوام لەبەر حوزووری پیاوێکی داگیرکەر و جەستەپەرست شێواوە، تەنیا شاعیر خۆی نیە، بەڵکوو "من"ەکە هەموو ژنانی کۆمەڵگای پیاو سالار لەخۆ دەگرێ و لە زمانی ژنانی کۆمەڵگەوە هێمای پرسیارە لەبەردەم ئەو راسپۆتینانەدا دادەنێت کە لە کۆشکی ئەلیزەدا بازرگانی بە خوێنی ژنەوە دەکەن. راسپۆتین لێرەدا جیاوازە لە کەسایەتییەکی مێژوویی بەو ناوەوە. لێرەدا تەنیا خەسڵەتە ناشیرنەکانی ئەو پیاوە مەبەستە کە یەکێك لەو خەسڵەتانە گرنگیدانە بە لایەنی جەستەیی ژن و لەبیرکردنی گەورەیی رۆحی ژن.

یەکێکی دیکە لە رەگەزە زاڵەکانی نێو هۆنراوەی نالە "سێو"ە. سێو هێمای گوناهی حەوایە. بەڵام نالە دەیەوێ ئەو گوناحە لە بەرۆك و لە ئەستۆی سێو داپنێت و پاکێتیی سێو بسەلمێنێت. ئەو گەرەکیەتی لەگەڵ پاکێتیی سێودا پاکبوونی ژنێتیی خۆیشی بسەلمێنێت. ئەو پێی وایە ئەوەی حەوا کردوویەتی گوناح نەبووە، بەڵکوو راستییەك بوو کە راپەڕاندنەکەی لە ئەستۆی ئەو بووە. ئەو بە هۆی خواردنی سێوەکەوە رزگار بووە لە کۆت و زنجیری بەهەشتێکی فریودەر. هەر بۆیە شاعیر دەڵێ:"پیاوان لە داهێنانی قەفەزی ئاسنینا میداڵی شەرەفیان وەرگرت".

بە گشتی شێعری نالە شێعری بەرنگاربوونەوەی دوو دنیای لێکدابڕاوی نێوان ژن و پیاوە. دوو دنیا کە شاعیر پێی وایە شەهوەتپەرستیی پیاو لێکی ترازاندووە و تەنیا ئەو کاتە یەك دەگرێتەوە کە پیاو ئیمان بێنێت بە گەورەیی ژن بە دوور لە جەستەی. هەتا ئەو رۆژەی پیاو ئەو گەورەیی و مەزنییەی رۆحی ئافرەت نەبینێت، ناتوانێ لە گەوهەری وجووی ژن تێ بگات و هەتا ئەو کاتەیش ئەو دوو دنیایە هەر وا لێك جیاواز دەبن. شێعری نالە بە زمانێکی شاعیرانە کۆمەڵگەی دەورووبەر و ئەو راستییەمان بۆ شی دەکاتەوە کە شاعیر تێیدا دەژییت. ئەوەیە ئەو زمانە ستاتیکییەی کە داڕێژەرانی تیۆریی ئەدەبیات پێی دەڵێن زمانی شاعیرانە و زمانێك کە هەم زمانی خەڵکیانەیە و هەمیش لە زمانی خەڵك بە دوورە. شاعیر کەڵکی هەر لەو وشانە وەرگرتووە کە رۆژانە خەڵك بەکاریان دێنن بەڵام کە لە پێکهاتەی رستەیەکی هونەریدا ئاوێتەی موسیقایان دەکات و تێکیان هەڵدەشێلێ، ئیتر لە زمانی خەڵکی ئاسایی، یان باشترە بڵێم لە زمانی ئاسایی قسەکردنی رۆژانەی خەڵکی دوور دەخاتەوە. بۆ وێنە لە تابلۆی حەوتەمی شێعری حەوت تابلۆدادەڵێ:"

ژنێك بۆ عاشقە هەرزەکارەکەی دەنووسێ/
لە وشکبوونم مەترسە/
من هەمیشە رەگێکم هەیە بۆ ژیانەوە".

لێرەدا شاعیر دیسان لە زمانی ئەو ئافرەتانەوە قسە دەکات کە بە نابەدڵی و بە زەبری بریاری باوك و عەشیرەت بە شوو دراون و ئەوان چارەنووسی ژیانی هاوبەشییان بۆ دیاری کردووە و نەیانهێشتووە بەو کەسە بگات کە بەراستی خۆشی ویستووە. بەڵام شاعیر وەك جاری جاران کە لە گۆرانیدا پیاو بە ئافرەتی دەگوت "دایکی حەوت کوڕ بی هەر بە تەماتم" نایە راستەوخۆ بڵێ: هیوات تا مردن لە دڵمایە. چونکە ئەگەر وا بڵێت ئیتر چ جیاوازییەکی لەگەڵ زمانی رۆژانەمان دەبێت؟ نەخێر ئەو دێت و بە زمانێکی ساکار بەڵام شاعیرانە و هونەرییانە پێی دەڵێت: من دارێکم و هەمیشە رەگێکم لە چەمی ئەو خۆشەویستییەدا دەمێنێتەوە و لە بچووکترین هەل و دەرفەتدا هیوای سەرهەڵدانەوەم لێ دەکرێت و بێ هیوا مەبە.

ناڵە عەبدولڕەحمان ساڵی 1979 لە قەڵای هەولێر لە دایك بووە. ساڵی 91 دەستی بە هۆنینەوەی شیعر کردووە.

ئەوەش بەرهەمەکانێتی:

*. وەسیەتەکانی هەڵم ـ نامیلکە شیعری بەکۆمەڵ 1997
*. سەمای شووشەیی ئاهەنگە ئاسمانییەکان شیعر 2001
* ئەو پیاوەی لە ناو رەنگی تابلۆکانما سەما دەکات 2009
* کتێبی وەسوەسەی سێو

شەوشاد

من کە خەوم نایە
با تۆش پەپولەی چاوەکانت خەوبەریاننەدا
مەڵێ شەوشاد.......
من کە سەدەیەکە چاوەکانم بەخشیوە
زەمەنی بێداری سێو
لەسەدەیەکی تردا خەو بەنوستنەوە
دەبینم...
تۆڵێرە بنوو لەسەر سەرینی گەڵادا
خەوبیینە بە نیشتمانی ژنەوە..
من لەویدا سەبەتەیەك گەڵا
بەوەرزە شلۆێکانتا هەڵداوەسم
تا خەونت پڕ کەم لە هەناسەی سەوزبوون
من لەوێ چاوەکانمک پاسەوانی مانەوەتن
لە مەملەکەتی عەشقدا
تۆڵێرە دەزووی فڕین بەرمەدە
موسافیربە کوڕی قەڵات
بەرەو سەوزەڵانی ماچ... مرۆڤبوون........

ناله

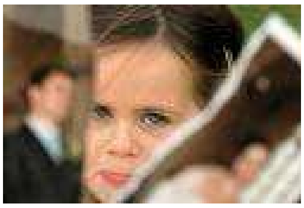

راپۆرت و هەواڵ

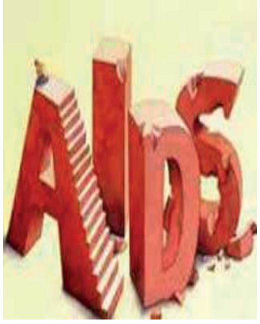

سەتا پەنجای ژنانی لەشفرۆشی تاران ئێیدزیان هەیە

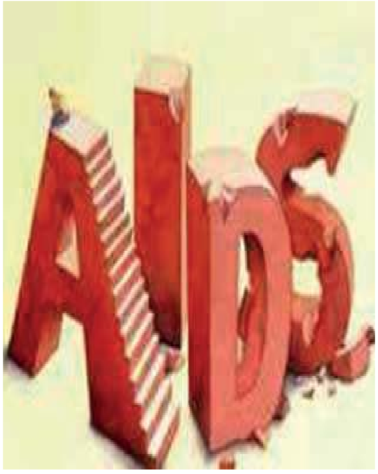

وەزیری بهداشت و دەرمان و ئامووزشی پزشکیی کۆماری ئیسلامی رای گەیاند کە بە پێی ئەو تاقیکردنەوانەی کە لە سەر ئەو ژنانەی کە بەوتەی خۆیان بە کاری لەشفرۆشییەوە خەریکن کراوە، دەرکەوتوە کە پەنجا لە سەدیان نەخۆشیی ئێیدزیان هەیە. ناوبراو هەروەها گوتی کە هەرکام لەو کەسانە دەتوانن لە ساڵدا پێنج کەسی دیکەش تووش بکەن.

مەرزیە وەحید دەستجردی رێژەی تووشبووان بە نەخۆشیی ئێیدزی لە ئێران کە تا ئێستا ناسێندراون بە 20 هەزار و 250 کەس ناوبردوە و رایگەیاندوە کە شیمانە دەکرێ کە رێژەی راستەقینەی تووشبووان بە ئەیدز لە 80 هەزار کەس زیاتر بێ.

بە وتەی دەستجردی نیزیک بە 92 لە سەدی تووشبووان پیاو و 8% دیکەش لە ژنان پێک دێن.

بەڵام کارناسانی پزیشکی لە سەر ئەو باوەڕەن کە ژمارەی توشبووان بە ئێیدز لە ئێران زۆر لەوە زیاترە.

بە وتەی ناوبراو لە رابردوودا ئەم نەخۆشییە لە رێگای تەزریقی تووشبووانی ماددە سڕکەرەکان لە کۆمەڵگادا بڵاو دەبووە بەڵام ئێستا زیاتر لە رێگای پێوەندییە سێکسییەکانەوە بڵاو دەبێتەوە.

دەستجردی هەروەها گوتی کە لە ئێراندا هیچ چەشنە پەروەردەیەک لە بواری پێوەندیە سێکسیەکان دا بۆ لاوان نیە. ئەو وتانەی وەزیری بێهداشتی کۆماری ئیسلامی لە حاڵێک دا دەکرێ کە زیاتر لە ساڵێکە دوو دوکتور کوردی خەڵکی کرماشان، واتا برایانی عەلایی کە لێکۆڵینەوەی زانستییان لە سەر نەخۆشیی ئێیدز دەکرد، لە لایەن هێزە ئەمنییەتییەکانەوە گیراون و لە بەندیخانە کراون.

تەڵاق و جیابوونەوە لە ئێران 14% زیادی کردوە

خەسارە کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگای ئێران بەردەوام لە پەرەسەندن دان.

بە پێی ئاماری رێکخراوی سەبت و ئەحواڵی ئێران ساڵی 88 ی هەتاوی رێژەی تەڵاق و جیابوونەوەکان لە چاو ساڵی پێشتری 13.8% زیادی کردوە و لە بەرامبەر دا ئاماری پێکەوەنانی ژیانی هاوبەشیش لە کەمی داوە.

بە پێی راپۆرتی هەواڵدەریی فارس و بە سەرنجدان بە راپۆرتەکەی رێکخراوی سەبت و ئەحواڵی ئێران لە ساڵی 88 ی هەتاوی دا 125هەزار و 747 ژیانی هاوبەش لە بەر یەک هەڵوەشاون. لەو رێژەیە 107 هەزاری لە شارەکان و 19 هەزار تەڵاقیش لە گوندەکان رووی داوە.

کارناسانی کۆمەڵایەتی چەند ساڵێکە بەردەوام بەرپرسانی کۆماری ئیسلامی لەوە وریا دەکەنەوە کە خەسارە کۆمەڵایەتییەکانی ئێران لە حاڵی تەقینەوە دان.

شایانی باسە کە بەرزبوونەوەی ئاماری تەڵاق و کەمبوونەوەی رێژەی پێکەوەنانی ژیانی هاوبەش لەهەر کۆمەڵگایەک دا پەرە بە دیاردەی فەساد و زۆر دیاردەی نەشیاوی کۆمەڵایەتیی دیکە دەدا.

پارێزەرەکەی سەکینە ئاشتیانی ئەحمەدی نەژادی لە وەدەرۆ خستەوە

پارێزەری سەکینە محەمەدی ڕایگەیاندوە کە قسەکانی ئەحمەدی نەژاد لە سەر پەروەندەی بەردەباران کردنی ئاشتیانی لەگەڵ بڕیاری ناوەندە قەزاییەکانی کۆماری ئیسلامی تەواو جیاوازییان هەیە. پارێزەری سەکینە محەممەدی 19ی سێپتامبر لە وتووێژێک دا قسەکانی ئەحمەدی نەژادی بە ناراست لە قەڵەم دا کە لە دیمانەیەکی تەلەویزیۆنیدا لەگەل ئەی بی سی ڕای گەیاندبوو کە هیچکات سەکینە محەممەدی سزای بەردەبارانی بەسەردا نەسەپاوە. ئەم وتەیەی ناوبراو بەپێچەوانەی وتەی هەموو بەرپرسانی قەزایی ئێران بوو

کە بە ئاشکرا ڕایان گەیاندبوو سەکینە محەممەدی سزای بەردەبارانی بەسەردا سەپێندراوەو ئێستا پەروەندەکەی لە دیوانی بەرزی ئێرانە. سەکینە ئاشتیانی بە تاوانی زینای موحسەنە لەلایەن ناوەندی قەزایی ئێرانەوە سزای بەردەبارانی بەسەردا سەپاوە. ئەحمەدی نەژاد سەرەڕای ئەوەی کە بەرپرسانی قەزایی ئێران بە ئاشکرا باسی ئەم حوکمە قورسەیان کردوە و لە ژێر فشاری کۆمەڵگای جیهانی دا جێبەجێ کردنی ئەو حوکمەیان ڕاگرتوە، بەڵام ئەحمەدی نەژاد ئیدیعای ئەوە دەکا کە هیچکات سەکینە محەممەدی سزای بەردبارانی بەسەردا نەسەپاوە و ئەوە وڵاتانی ڕۆژئاوایی بوون کە ئەو هات و هاوارەیان ساز کردوە. شایانی باسە کە ئەحمەدی نەژاد لەم دیمانە تەلەویزیۆنییەدا وڵاتانی ئورووپایی لە مەسەلەی سەکینەدا بە تاوانبار ناوهێنا و ڕایگەیاند کە ئەمان لە ڕێگە ڕاگەیەنەکانەوە مەسەلەکەیان بەتەواوی ئاڵۆز کردوە.

نامەی محەمەد مستەفایی بۆ سەرۆکی وڵاتانی ئەندامی نەتەوە یەکگرتووەکان لە سەر پێشێلکرانی مافەکانی مرۆڤ لە ئێران دا

محەمەد مستەفایی پارێزەری ئێرانی کە لەم دواییانەدا لە بەر زەخت و فشاری کۆماری ئیسلامی ئێرانی بە جێ هێشتوە، نامەیەکی بۆ سەرۆکی وڵاتانی ئەندامی نەتەوە یەکگرتوەکان نووسیوە. ناوبراو لەو نامەیەدا ڕوو لە بەشدارانی کۆبوونەوەی کۆڕی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان نوسیویەتی کە کۆماری ئیسلامی لە سێ دەیەی ڕابردوودا نە تەنیا هیچ ڕێزێکی لە ئەسڵە سەرەتاییەکانی مافی مرۆڤ و یاسا نێونەتەوەییەکان نەگرتوە کەچی ئەو یاساگەلەش کە لە مەجلیسی ئێراندا پەسند کراون و بە شێوەیەک ڕێزی لە مافی مرۆڤ گرتوە، پێشێل کردوە و بە بەکار بردنی هێز مافی میلیونان لە خەڵکی ئەو وڵاتەی پێشێل کردوە.

کۆماری ئیسلامی لە سەرەتای هاتنە سەرکاریەوە بە شێوەیەکی سەرەڕۆیانە دەستی داوەتە کوشتن و ئیعدام کردنی خەڵک ناڕازی. بۆ وێنە لە ساڵەکانی دەیەی شەست دا هەزاران کەس لە ناڕازییانی سیاسیی لە زیندانەکاندا ئێعدام کرد و گۆڕستانی خاوەرانی تاران شوێنی بە خاک سپاردنی ئەو ئیعدام کراوانەیە. مستەفایی هەروەها نووسیویەتی کە ئێران لەو وڵاتانەیە کە منداڵانی ژێر هەژدە ساڵی تێدا ئێعدام دەکرێ. بەردباران، کوێر کردنی چاو، بڕینی دەست و لاق و ئەندامەکانی لەش لەو سزاگەلەیە کە لە ئێرانی ژێر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیدا بەڕێوە دەچن. ناوبراو وەبیری هێناونەتەوە کە لە سێ دەیەی ڕابردوودا زەخت و فشاری ناوەندە ئەمنییەتیەکانی کۆماری ئیسلامی بووەتە هۆی ئەوەی کە سەدان هەزار کەس لە خەڵکی ئێران وڵاتەکەیان بە جێ بهێڵن و ڕوو لە وڵاتانی دیکە بکەن کە زۆربەیان لە دۆخێکی خراپدا دەژین و پێویستیان بە یارمەتی هەیە. ناوبراو لە بەشێکی دیکەی نامەکەیدا دەنووسێ کە لە ئێراندا باس لە کێشەکانی ژنان و هەبوونی هەڵاواردن بە دژی ژنان لە یاسای کۆماری ئیسلامی دا دەکا و دەڵێ ئەو یاساگەلە بە هیچ شێوەیەک لە گەڵ ئەسڵە سەرەتاییەکانی مافی مرۆڤدا نایەتەوە و بە شێوەیەک لە کۆیلەداری دەچێ. کۆماری ئیسلامی بەشێکی زۆر لە داهاتەکانی فرۆشی نەوت، ژێرخانە ئابوورییەکان، مخابرات و سەدا و سیمای بۆ بە هێز کردنی دەسەڵاتی نیزامیی خۆی بە کار دەبا. ئەو داهاتانە لە ناوەندەکانی ئەمنییەتی و سوپا و بەسیج دا بۆ دەسەڵاتی زیاتر لە ئاستی جیهانی و ناوخۆییدا بە کار دەبا. ئەوەش لە حاڵێک دایە کە زۆربەی خەڵکی ئێران لە هەژاری دا دەژین و لە هەموو مافێک بێ بەرین. محەمەد مستەفایی لە کۆتایی نامەکەیدا دەنووسێ کە پرسیار ئەوەیە کە حکومەتێک و ڕێژیمێک کە خەڵکەکەی بەرەوەڕووی ئێعدام، بەردباران و ئەشکەنجە دەکا و چالاکانی سیاسی و ڕۆژنامەنووسان و خوێندکاران وکرێکارانی لە زیندان دەخا، چۆن دەتوانێ باس لە عەدالەت و ئاشتی لە جیهاندا بکا؟ ناوبراو وەک دوا وتە هێناویەتی کە ئەوەی لەو نامەیەدا باس کراوە تەنیا دڵۆپێک لە ئیقیانووسێک لە زوڵم و ستەمی کۆماری ئیسلامی دەرحەق بە خەڵکی ئێرانە. بۆیە وەکوو پارێزەرێک کە هەموو ئەوانەی ساڵەها بە چاوی خۆی دیوە داوای لێ کردوون کە ڕێگە نەدەن کە کۆماری ئیسلامی لەوە زیاتر بە ناوی ئیسلامەوە مافەکانی خەڵکی ئێران پێشێل بکا.

35 ژن لە ئێران حوکمی بەردەباران کردنیان دراوە

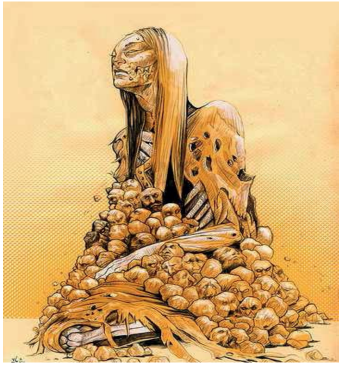

دەزگای قەزایی کۆماری ئیسلامی حوکمی بەردەباران کردنی 35 ژنی دەرکردوە.

بڵاوکراوەی گلوب ئەند میل، کە لە کانادا چاپ و بڵاو دەکرێتەوە، بابەتێکی لە ژێر ناوی " ژن بوون لە ئێراندا تاوانە" بڵاو کردۆتەوە کە باس لەوە دەکا، سەکینە محەممەدی ئاشتیانی کە حوکمی بەردەبارانی بەسەردا سەپاوە، مەترسیی ئەوەی لە سەرە کە بەو زووانە بەردەباران بکرێ.

گلوب ئەند میل باسی ئەوەی کردوە کە نارەزایەتیی بەربڵاوی کۆڕو ناوەندەکانی پارێزەری مافی مرۆڤ لەسەر بەردەبارانکردنی سەکینە محەممەدی ئاشتیانی بۆتە هۆی ئەوەی بەردەبارانکردنی ناوبراو تا ئێستا وەدوا بکەوێ، بەڵام ئەو مەترسییە هەیە کە ئەگەر ئەم پەروەندەییە تۆزی فەرامۆشی لەسەر بنیشێ، سەکینە محەممەدی ئاشتیانی لە باتی بەردەباران حوکمی ئێعدامی لەسەر جێبەجێ بکرێ.

مریەم نمازی چالاکی بواری مافەکانی مرۆڤ رای گەیاندوە کە ئێستا لە ئێراندا 200 کەس چاوەڕوانی پەتی سێدارە دەکەن کە 35 کەسیان ژنن و حوکمی بەردەباران کردنیان بەسەردا سەپاوە. بەوتەی ناوبراو ئەو 35 کەسە لە زیندانی تەورێزن و هاوبەندی سەکینە محەممەدی ئاشتیانین.

هەر لەو پێوەندییەدا هەواڵدەریی هرانا بڵاوی کردۆتەوە کە لە حەوتووی رابردوودا کچێکی تەمەن 16 ساڵان لە گرتووخانەی تەورێز لە ترسی ئێعدام کران خۆی کوشتوە .

مەترسیی جێبەجێکردنی حوکمی ئێعدامی زێنەب جەلالیان رۆژ بەرۆژ زیاتر دەبێ

زێنەب جەلالیان چالاکی سیاسیی کورد کە زیاتر لە دوو ساڵە لە زینداندا بەسەر دەبا، مەترسیی جێبەجێکردنی حوکمی ئێعدامی ناوبراو رۆژ بەرۆژ زیاتر دەبێ

بەپێی هەواڵی رێکخراوی مافی مرۆڤی کورد لە ئورووپا، پەروەندەی زێنەب جەلالیان دوای پەسندکران لە لایەن دادگای پێداچوونەوەدا نێردرایەوە دیوانی بەرزی وڵات هەر لەوێ حوکمی ئێعدامەکەی پشتڕاست کراوەتەوەو بۆ بەشی بەڕێوەبردنی حوکم بەڕێ کرایەوە. بەشی بەڕێوەبردنی حوکمەکان ئێستا چاوەڕێی ئیزنی جێبەجێکردنی حوکمەکەیە.

ناوبراو لە درێژەی پەیامەکەیدا نووسیویەتی ئایا باشتر وانیە کە دەرفەتێک بۆ هەمووان بەتایبەتی بۆ ژنان و لاوان دروست بکرێ کە، خۆیان و پێگەی خۆیان لە

شێوازەکانی ژیان و نیزامە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان بە دەست بێننەوە؟ ئایا باشتر وانیە کە ئەو سیستمەی ناوی کۆماری ئیسلامی لە خۆی ناوە ، لە کسپەی دڵی دایکان و کێشەی لاوانی ئەم وڵاتە تێ بگاو بە نەرمی لەگەڵیان هەڵسووکەوت بکا؟

هەر لە پێوەندیی هەوڵەکان بۆ رزگارکردنی زەینەب جەلالیان، رێکخراوی نێودەوڵەتی دژ بە لەسێدارەدان لە بەیاننامەکەیدا لەگەڵ ئاماژە بە مەترسی لەسێدارەدانی زەینەب جەلالیان، لە نامەیەکدا بۆ سەرۆکی مافی مرۆڤی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان داوا دەکا پەلە بکرێ لە رزگاکردنی گیانی جەلالیان.

پاشان جەلالیان برای زەینەب جەلالیان بە راگەیەنەکانی راگەیاندوە کە بە داخەوە پارێزەرانی زەینەب هیچ کارێکیان لە دەست نایە لەبەر ئەوەی کاربەدەستانی حکوومەتی هاوکاریان ناکەن و دەڵێن پەروەندەی زەینەب جەلالیان وون بووە.

پاشا جەلالیان داوای لە رای گشتیی کورد و ناوەندە جیهانییەکان کرد کە هەوڵەکانیان بخەنە گەر بۆ پێشگرتن لە جێبەجێکرانی حوکمی ئێعدامی زێنەب.

خۆکوژیی دوو کچی دیکەی کورد

کچێکی تەمەن 16 ساڵە لە شاری جوانرۆ لەبەر کێشەی بنەماڵەیی کۆتایی بە ژیانی خۆی هێنا

دوانیوەڕۆی ڕۆژی سێشەممە، 23 ی خەرمانان نەخشین خانی، کچی عەباس خانی لە شاری جوانرۆ بە هۆی کێشەی کۆمەڵایەتی و لە ڕێگای خۆسوتاندنەوە کۆتایی بە ژیانی خۆی هێنا.

هەر دوای ئەو ڕووداوە کچێکی تازەلاوی دیکەی کورد بە ناوی شیلان خەڵکی گەڕەکی جووجەسازیی مەریوان بە هۆی کێشەی کۆمەڵایەتی ئاگری لە جەستەی خۆی بەرداوە و گیانی لە دەست داوە.

شایانی باسە کە کێشە کۆمەڵایەتییەکانی وەک سوونەتی بوونی کۆمەڵگا، هەژاری و بێکاری هۆکاری سەرەکیی پەنابردنی ژنان بۆ خۆکوژین و بە داخەوە ناوچەکانی کوردستان و بە تایبەت ئیلام، زۆرترن حاڵەتی خۆکوژییان تێدا ڕوو دەدا و لەو نێوەدا کۆمەڵە بنیات و ناوەندێکی حکوومەتی کە دەتوانن بە کارکردی خۆیان کاریگەرییان لە کەمکردنەوەی ئەو حاڵەتانەدا هەبێ، ئەرکەکانی خۆیان پشتگوێ دەخەن و بە خەمساردی لە تەنیشت ئەو کارەساتانە تێ دەپەڕن.

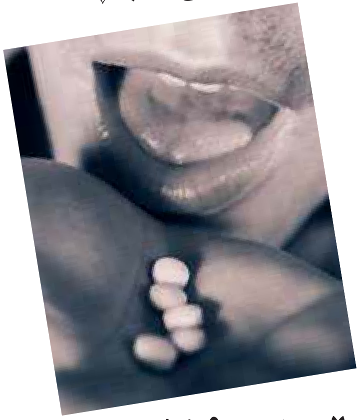

لە پارێزگای ئیلام سێ کچ لە یەک ڕۆژدا هەوڵی خۆکوژییان داوە

بە پێی سەرچاوەکانی هەواڵ لە مانگی گەلاوێژدا لە پارێزگای ئیلام سێ کچ لە ڕۆژێک دا لەو پارێزگایە هەوڵی خۆکوژییان داوە و هەر بەو هۆیەوە یەکێکیان گیانی لە دەست داوە و ئەوانی دیکەش لە دۆخێکی زۆر خراپ دا لە نەخۆشخانە خەوێندران و ئاستی سووتانەکەیان یەکجار زۆربووە.

ئەو کچەی بە هۆی خوسووتاندنەوە گیانی لە دەست داوە خەڵکی ئەیوانی ڕۆژئاوایە و 17 ساڵی تەمەن بووە و دوو کیژەکەی دیکە خەڵکی ئیلام و " دەرە شەهر" ن و تەمەنیان 17 ساڵە و 18 ساڵە بووە.

شیاوی ئاماژەیە کە پارێزگای ئیلام زۆرترین ڕێژەی خۆکوژیی لە ئێراندا هەیە و بە پێی لێکۆڵینەوەکان ئەوەش بۆ کۆمەڵێک کێشەی وەکوو کێشەی ئابووریی بنەماڵەکان و کێشەی فەرهەنگی دەگەڕێتەوە.

هەرەشەو بانگکردنی چالاکانی بوارە جۆراوجۆرەکان لە کوردستان بۆ ناوەندە ئەمنیەتی و ئیتلاعاتییەکانی کۆماری ئیسلامی هەروا درێژەی هەیە

کوێستان گوڵکار چالاک لە بواری مافەکانی مرۆڤ لە شاری سنە لە لایەن هێزە ئەمنییەتی و ئیتلاعاتییەکانی کۆماری ئیسلامی لەو شارە هەرەشەی ئەوەی لێکراوە ئەگەر هەروا درێژە بە چالاکییەکانی بدا ئەوا دەستبەسەر دەکرێ.

ناوەندی هەواڵدەری هێرانا بڵاوکردۆتەوە کە، کوێستان گوڵکار پێشتر چەند جارێک لە لایەن ناوەندە ئەمنیەتییەکانەوە هەرەشەی دەستبەسەرکرانی لێکراوە بەڵام لەماوەی چەند ڕۆژی ڕابردوودا چەند کەسێک کە خۆیان وەک مەئمووری ئیدارەی ئیتلاعاتی شاری سنە ناساندوە سەرلەنوێ ناوبراویان ئاگادارکردوەتەوە کە کۆتایی بە چالاکییەکانی بێنێ و هەرەشەیان لێکردوە کە دەستبەسەر و زیندان دەکرێ.

شایانی باسە کە ناوەندە ئەمنیەتییەکان و ئەو مەئموورانەی هەرەشەیان لێکردوە پێیان ڕاگەیاندووە کە چالاکی نووسینەکانی ناوبراو لە بواری مافەکانی ژنان نایاساییەو دژایەتی هەیە لەگەڵ ئەمنییەتی نیشتمانی ئێران و داوایان لێکردوە کە چیدی کە بابەت و نووسراوەکانی نەنێرێت بۆ ماڵپەرە کوردییەکان، ئەگینا هەرەشەکانیان جێبەجێ دەکەن و دەیخەنە زیندان.

بەڕێوەچوونی کێبەرکێی کاراتەی کچان بە بۆنەی ساڵیادی شیمیابارنی سەردەشت

ڕۆژی 2ی گەلاوێژ بۆ ڕێزگرتن لە قوربانیانی شیمیابارانی شاری سەردەشت ، کێبەرکێی کاراتەی سەبکی کیوکوشین بە بەشداری زیاتر لە 50 وەرزشوانی کچ لە شارەکانی سەردەشت و مەهاباد لەشاری سەردەشت بەڕێوە چووە.

لەو یارییانەدا کە وەرزشوانان لە چەندین ڕەدەی جیاوازی تەمەنی دا بەشدارییان کردبوو، تیپی کچانی سەردەشت توانی لە زۆربەی ڕەدەکاندا و لە کێشە جیاوازەکاندا بەسەر تیپی کچانی مەهابادا سەرکەوتن بە دەست بێنێ.

لە یارییەکان کە لە تەمەنی 7 تا 20 ساڵ دا بەڕێوە چوون ئەو وەرزشوانانە توانیان سەرکەوتن وەدەست بێنن: تەمەنی 18 تا 20 ساڵ مریەم مەـلازادە پلەی یەکەم،

تەمەنی 16 تا 18 و لە کێشی خوار 60 کیلۆ دا ئایدا باپیر زادە پلەی یەکەم، بەهرە محەممەد زادە پلەی دووەم و فاتمە ئیسماعیل نەژاد پلەی سێیەم، تەمەنی 14 تا 16 ساڵ فروزان مەعروفی زادە پلەی یەکەم تەمەنی 7 تا 9 ساڵ فەریناز مەعروفی زادە پلەی یەکەم ئەو کێبەرکێیانە بە نێوبژیوانی ئایدا کشاوەرز لە شاری ورمێ و لە ژێر چاودێریی ئوستادی کاراتە لە ئێران شیها ڕەزا عەقیلی، خەڵکی خوزستان و لە ماوەی یەک ڕۆژدا بەڕێوەچوون.

چرۆ بورهانی خەڵاتی ساڵی ئەدەبیاتی نۆروێژی بردەوە

کچە کوردێکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە ناوی چرۆ بورهانی توانیویەتی خەڵاتی پێشبڕکێی ساڵی ئەدەبیاتی نۆروێژ بباتەوە.

چرۆ بورهانی ئەو خەڵاتەی بۆ نووسینی باشترین وتار لە پێوەندی لە گەڵ کۆمەڵگای نۆروێژ و بایەخە نەریتییەکانی ئەو وڵاتە وەرگرتوە.

چرۆ بورهانی لە تەمەنی منداڵییەوە و وێڕای بنەماڵەکەی بە هۆی باری سیاسی وەک پەنابەر لە وڵاتی نۆروێژ دەژین و ناوبراو خوێندکاری ساڵی کۆتایی زانستە سیاسییەکان لە زانکۆی شاری بێرگێنی ئەو وڵاتەیە.

شایانی باسە کە چرۆ بورهانی لەو پێشبڕکییەدا 120 رکەبەری بووە، بەڵام توانیویەتی بە پشت بەستن بە تواناکانی خۆی پلەی یەکەمی ئەو پێشبڕکییانە وەدەست بێن.

پەروەردە کردنی کچان لە مەدرەسەی عولومی دینی سەقز بۆ حیراسەتی قوتابخانەکان

مەدرەسەی عولومی دینی شاری سەقز کچانی گەڕەکە هەژارنشینەکانی ئەو شارە بۆ حیراسەتی قوتابخانەکان پەروەردە دەکا.

بەپێی هەوالەکان قوتابخانەی عولومی دینی سەقز ئەم کچانە لە گەڕەکە هەژارنشینەکانی سەقز هەڵ دەبژێرێ و دوای دوو ساڵ پەروەردە کردن لە بەشی حیراسەتی قوتابخانەکانی ئەم شارە کاریان پێ دەسپێرێ.

هەواڵ و چالاکییەکانی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان

ڕۆژی 7/2010/27 هەیئەتێکی یەکیەتیی ژنان بانگهێشتی ۆرك شۆپێك کران لە سلێمانی لەلایەن ڕێکخراوی هارتزئەلاندی ئەمریکی کە کاری جێندەری دەکا لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان

لە 30/10ی بەیانی پێك هات، سەرەتا گوێدان بوو بە درامایەك کە لایەنێکی توندوتیژی تیدا بەرچاو دەکەوت. دوایی لایەنەکانی بەشدار لەو گروپ شۆپەدا کە زۆربەیان نوێنەری یەکێك لە ڕێکخراوەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوون و هێندێك کەسایەتی سەربەخۆش کە بەشداری ۆرك شۆپە بوون موناقیشەیان لەسەر بابەتی درماکە کردو لایەنە موسبەتو مەنفیەکانی توندوتیژییان لە چوارچێوەی دراماکەدا خستە بەر باس.

هەیئەتی یەکیەتیی ژنان بریتی بوون لە: بەڕێزان سوهەیلا قادری سکرتێری یەکیەتیی ژنان و فەریبا وەیسی ئەندامی بەڕێوەبەری یەکیەتیی ژنان و جەمیلە قادری بەرپرسی کۆمیتەی یەکیەتی ژنانی دێموکراتی کوردستان لە ولاتی نورۆیژ بەشدار بوون.

ڕۆژی یەکشەممە ڕێکەوتی 27/5/1389 هەیئەتیکی پەرلمانتارانی کوردستان و دەستەیەك لە ئەندامانی فیدراسیۆنی ڕێکخراوە مەدەیەکانی کۆیە بە مەبەستی تاوتۆێ کردنی بواری ژیانو گوزەرانی دانیشتووانی کەمپەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان سەردانی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتیان کرد.

مەبەستی سەردانەکەی ئەم دەستە لە پارلمانتارانی کوردستان بەدەنگەوە هاتنی یەکیەتی ژنان بوو کە داوای لە پارلمانی کوردستان کردبوو کە ئاوڕیك لە شوێنی نیشتەجێ بوون ئەم کەمپانە بدەنەوە چونکە لە بواری مافی مرۆڤەوە ئەو کەمپانەی ئێمە کەمترین خزمەتگوزاری تەندروستی، پەروەردەیی، ژینگەیی، خانووی نیشتەجێ بوون، ئاوو بەرق و هتد هەیە. هەربۆیە لەلایەن ئەندامانی فیدراسیۆنی کۆیەشەوە پشتگیری داواکاریەکانمان کراو. لەم سەردانەدا لەگەڵ ئەندامانی بەرێوەبەریی یەکیەتیی ژنان باسی لە کێشەو گرفتەکانی ژنان کردو دواتر پێداگری کرا لە هاوکاری و دۆستایەتی هەردوولا .

ڕۆژی 30/6/2010 هەیئەتێکی یەکیەتی ژنان کە پێك هاتبون لە بەڕێزان سوهەیلا قادری سکرتێرو فەریبا وەیسیو زولەیخا جەشنی ئەندامانی دەستەی بەرێوەبەریی یەکیەتی ژنانی دێموکراتی کوردستان سەردانی بەڕێز دکتور کاوە مەحموود وەزیری روشنبیری هەرێمی کوردستانیان کردو لەلایەن بەرێزیانەوە بەگەرمی پێشوازیان لێکرا. لەو دانیشتنەدا وەزیری روشنبیری پشتیوانی لە کارەکانی یەکیەتی ژنان دەربڕی.

ڕۆژی شەممە ڕێکەوتی 15ی گەلاوێژی 1389 هەیئەتێکی یەکیەتی ژنان بەشداریان کرد لە یادی 18 ساڵەی ڕێکخراوی خوشکانی ئیسلامی داکردو پەیامی پیرۆزباییان لەلایەن یەکیەتی ژنانەوە پێشکەش بە ڕێکخراوی خوشکانی ئیسلامی کرد.

ڕێکخراوی ماڵی ژنی کورد / مافی مرۆڤ

ڕێکەوتی 1/7/1389چیمەن رەحیمی ژنە فیلم سازی کورد خەڵکی سنە دانیشتووی بریتانیا سەردانی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستانی کرد کە لەلایەن سوهەیلا قادری سکرتێری یەکیەتیی ژنانو ئەندامانی بەرێوەبەریی زولەیخا جەشنیو خەدیجە پوورمەندو خاتوو خەدیجە مەعزووری بەرپرسی بونیادی پشتیوانی لەرێکخراوەکان پێشوازی لێ کرا.و باس لە کاری ڕێکخراوەکانی ژنانی کوردو هاوکاریی کردنیان کرا کە چۆن دەتوانین کار لەسەر درووست کردنی هاوکاری نێوان ڕێکخراوەکانی ژنانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بکەین.

کە ناوبرا ئەندامی ڕێکخراو مافی ژنی کورد/ مافی مروڤە لە بریتانیا هەر لەو سەردانەدا سەردانی کەمپی بنەماڵەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی کرد.

له كۆبوونەوەی ساڵانەی شوورای مافی مرۆڤ له ژنێڤ گوڵاڵه شەرەفكەندی باسی له دۆخی نالەباری ژنانی كورد كرد

له كۆبوونەوەكانی ساڵانەی شوورای مافی مرۆڤ له رێكخراوی نەتەوه یەكگرتووەكان له ژنێڤ، هاوڕێ گوڵاڵه شەرەفكەندی، ئەندامی راوێژكاری كۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموكراتی كوردستان و بەرپرسی كۆمیتەی دەرەوەی وڵاتی یەكیەتیی ژنانی دێموكراتی كوردستان، له پانێلێكدا كه بۆ باس له سەر وەزعی ژنان له ئێران پێكهاتبوو، تیشكی خسته سەر ژان و ئازارەكانی ژنانی كورد له رۆژهەڵاتی كوردستان. بەڕێز شەرەفكەندی كه لەو پانێلەدا وێڕای هاوڕێیان كاوه ئاهەنگەری و ئارەزوو كەریمپور بەشداری كرد، له بەشی پانێلدا باسێكی سەبارەت گرفتەكانی ژنی كورد له ئێران و جیاوازی مەسەلەی ژنی كورد له گەڵ ژنانی ئێرانی پێشكەش كرد. ئەو پانێله رۆژی هەینی رێكەوتی 24 ی سێپتامبر له ساڵۆنی 27 بنكەی رێكخراوه یەكگرتووەكان له شاری ژنێڤ له كاتژمێر 1 هەتا 3ی پاشنیوەڕۆ بەڕێوە چوو. بەشدارانی پانێل بریتی بوون له بەڕێزان رێزوان موقەدەم، سەوده راد، بەهاره ئەفقەهی، گوڵاڵه شەرەفكەندی، شەهناز غولامی سەرەتا دوكتور فرود سیاوشپوربەرێوەبەری بەرنامه بەخێرهێنانی بەشدارانی كرد و دوای ناساندنی پانێلگێران، خاتوو رێزوان موقەدەم باسەكەی خۆی له سەر وەزعی ژنان له ئێران له دوای دەوری دەیەمی هەڵبژاردنی سەركۆماری پێشكەش كرد و بەربڵاوی سەركوتی چالاكانی ژن و خراپتر بوونی وەزعی ژنان له ئێران به دوای هاتنه سەركاری ئەحمەدی نەژاد خستەروو. باسی دایكانی ئاشتی و چالاكی ژنان له چوارچێوەی تەنگی بەربەستەكانی یاسایی و شەرعی تەوەری سەرەكی باسەكەی بوو و له كۆتایی دا لیستی ئەو ژنانەی خسته ڕوو كه ئێستا به هۆی جیابیری له زیندانەكانی كۆماری ئیسلامی دا بەند كراون.

له بەشێكی دیكەی پانێلەكەدا فیلمی كورتی "ساڵی سیفر" نیشان درا كه سەبارەت به ئیعتراز به دژی حیجابی ئیجباری چێ كرابوو. پاشان بەهاره ئەفقەهی باسەكەی خۆی سەبارەت به حیجابی ئیجباری و جیاكردنەوەی كچان و كوڕان له تەمەنی منداڵی را و بەزۆری جیاكردنەوەی ژنان و پیاوان له هەموو بەشەكانی كۆمەڵگا و مەجبور كردنی ژنان به داپۆشینی خۆیان و تەنانەت بێبەش بوون له هەڵبژاردنی جۆری جلوبەرگ و رەنگەكانی، وەک چەوسانەوەیەكی بێدەنگ و بێرەنگ وەسف كرد. پاشان سەوده راد له سەر سەنگسار له بەرانبەر لایحەی به ناو حیمایەت له خانواده بوو. به وتەی خاتوو سەوده له حالێكدا ژنان له ئێران به تاوانی چوونەدەر له چوارچێوەی ژیانی هاوبەش و هەبوونی رابیته لەگەڵ زیاتر له یەک پیاو سزای بەردبارانیان بۆ دەردەچێ، له رێگەی لایحەی به ناو حیمایەت له خانواده رێگا خۆش دەكرێ بۆ پیاوان كه له گەڵ هەر چەند ژن كه پێیان خوشه پێوەندیی بێ بەربەستیان هەبێ و تەنانەت هەر پێویست نەبێ بنوسرێ یان كەسیش ئاگادار بێ و ئەوه به تەواوی پێشێلكردنی مافی مرۆڤه و قەبوولی ئەو وەزعه خەسارێكی گەورەیه.

ئەوجار گوڵاڵه شەرەفكەندی له باسەكەیدا كه سەبارەت به وەزعی ژنی كورد له ئێراندا بوو، ئاماژەی به چوارچێوەی سەرەكی گرفتەكانی ژنان له هەموو ئێران و له درێژه دا، گرفتی ژنانی كەمه نەتەوەكان و غەیره مەركەز نیشین كرد و به تایبەت هاته سەر باسی ژنی كورد كه هەمیشه كێشەی مافی نەتەوەیی هەبووه و ئەوه موشكیلاتی ژنی كوردی له ئێراندا چەند قات كردوه. ئاماژه بەو راستییه كه له كوردستان چالاكانی ژن له نێو رێكخراوه سیاسییەكان هاتوونەتە دەر وكارتێكەری ئەو مەسەلەیه له سەر باسی وەزعی ژنی كورد له ئێران تەوەری سەرەكی باسەكه بوو. گرینگترین مەسەله به وتەی خاتوو شەرەفكەندی، فاسیله و لێک حاڵی نەبوون یان كەم حاڵی بوونێكه له نێوان چالاكانی ژنی كورد و چالاكانی بواری ژنان له ئێران كه به چاوی تەرەحووم چاو له كوردستان دەكەن بێ

درێژەی:

لە کۆبوونەوەی ساڵانەی شووڕای مافی مرۆڤ لە ژنێڤ

ئەوەی بزانن مەسەلەی ژنی کورد تەنیا مەسەلەی ژن بوونیان نیە. ئاماژە بە گرینگی پێویستی دابینکردنی ئەو پێوەندییە و تەنانەت بۆ کۆر و کۆمەڵە نێوە نەتەوەییەکان سەرنجدان بەو مەسەلەیە و تێگەیشتن لەو جیاوازییە وەک پەیامی سەرەکی ئاماژەی پێکرا. دواتر خاتوو شەهناز غولامی باسێکی لە سەر وەزعی ژنانی زیندانی لە زیندانی تەورێز پێشکەش کرد. چۆنییەتی هەڵسوکەوتی زیندانبانان، بێحورمەتی پێکردن و بێ بەش کردن لە هەموو حەقێک بۆ دیفاع لە خۆیان، تەوەری گرینگی باسەکە بوو.

پێک هێنانی سمینارێک لە لایەن یەکیەتیی ژنانی دیموکراتی کوردستان لە سوئید

یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان ڕۆژی شەممە رێکەوتی 13 ی خەرمانان کۆبوونەوەیەکی بۆ ئەندامانی و بەشێکی بەرچاو لە کوردەکانی نیشتەجێی شاری وێستروس بە مەبەستی گوێگرتن لە سیاسەتی حیزبەکانی نێو پارلمانی سوئید پێک هێنا .

بەشدارانی باسەکان بریتی بوون لە: تارا عزیزی و لارش ئێریکسۆن لە حیزبی سوسیال دێموکراتی سوید، محەمەد رەشید و ئانا هۆردئاڤ لە حیزبی مۆدێرات، پەرلیتا هامار و عالیە میرزا لە پارتی چەپ و لارش کارل سێی لە حیزبی ناوەند" سەنتەر".

هەرکام لە نوێنەرانی ئەو حیزبانە بە نۆرەی خۆیان سیاسەتی هەڵبژاردنی خۆیان پێشکەش بە بەشداربووانی کۆبوونەوەکە کرد و دوای تەواو بوونی باسەکانیان ، بەشداران بە پێی پێویست پرسیاری خۆیان ئاڕاستەی ئەو نوێنەرانە کرد و بە گوێرەی ئیمکان وەڵامەکانیان وەرگرتەوە.

بەشداری یەکیەتیی ژنانی دیموکرات لە کۆبوونەوەیەکی هاوبەشی رێکخراوەکانی ژنان دا

رێکەوتی 14/7/1389 هەیئەتێکی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان کە پێکهاتبوو لە ماموستا گەلاوێژ حەسەن زادە کادری یەکیەتیی ژنانو ئەندامی بەڕێوەبەری منداڵپارێزی رۆژهەڵاتی کوردستان خاتوو زولەیخا جەشنی ئەندامی بەڕێوەبەری یەکیەتیی ژنان بەشی پەیوەندیەکان لە هەولێر خەجیج پوورمەند ئەندامی بەڕێوەبەریی و بەشی ئاموزش بەشداریان کرد لە کۆبوونەوەیەك لە بارەگای یەکیەتیی ئافرەتانی کوردستان کە لەسەر بانگهێشتی سکرتاریەتیی یەکیەتیی ئافرەتانی کوردستان و سکرتێری ئەو رێکخراوە دکتۆرە ڤیان پێکهاتبووو زۆر لە رێخراوە مەدەنیەکان بانگهێشت کرابوون بۆ باس کردن لە بەدوا داچوونی پرۆژە یاسایی دژی توندووتیژی، پرۆژەی یاسایی کارنەکرنی منداڵان وە دامەزراندنی ئەنجومەنی خانمان.

کە دکتۆرە ڤیان باسێکی لەسەر یاسایانە کرد لە باسەکەی دا باس لە پاڵپشتی ئەو یاسایانە کرد بۆ کار کردنی رێکخراوەکان لەسەر وشیارکردنەوەی کۆمەڵگا، دوای قسەو باس کردن لە سەرکاری هاوبەشی رێکخراوەکان چوونێتی ئەو یاسایانە هەیئەتێك دانرا بۆ سەردانی پارلمان کوردستانو بەدواداچوون.

پێویستە بگوترێ دوای تەواوبوونی کۆبوونەوەکە هەیئەتی یەکیەتیی ژنان بە جیا لەسەر هێندێك مەسەلەی جۆراوجۆر قسەوباسیان کرد.

وەرزشی

بەرگریی شەخسی لە کۆنگ فۆتوا

ن: یونس فەرهەنگ نیا

وێنەی ژمارە 1

بەرامبەر بە زەبری چەقۆ راستەوخۆ بۆ دڵی ئێمە هێرش دێنێ. ئێمەش بە دانی جێ خاڵی بۆ لای راست بە بەری دەست زەربەی حەریف پووچەڵ دەکەینەوە.

وێنەی ژمارە 2

بە هێنانی قاچی چەپمان بۆ پشتەوەی لاقی راستی حەریفتو بە راگرتنی دەستی دوژمن زەربەی سووڕانی ئانیشک (هۆتۆ) لە دەرەوە بۆ ژوورەوە بۆ لای چەنەگە یان ملی دوژمن دادێنی دوژمنیش بە لێکەوتنی ئەم زەربە خۆی دەدۆڕێنێ.

وێنەی ژمارە 1

حەریف هێرشبەر بۆ پاراستنی خۆی بە دەستی راستو چەقۆ بە دەست مەبەستی هێرشی هەیە ئێمە لەم بارودۆخەدا دەبێ گاردی راست قاچەکان نیوەکراوە بەرامبەر بە حەریف راوەستیو شانی حەریفت نیشانە بڕۆی.

وێنەی ژمارە 2

حەریف مەبەستی هەیە بە چەقۆ زەربە لە زگی تۆ بدا وئێمە بە کشانەوە قاچی راست بە هەر دوو دەست مەچەکی دەستی دوژمن لە سەرەوە بۆ خوارەوە دادێنین.

وێنەی ژمارە 3

بە سووڕانــدنی مەچــەکی حەریــفو لە پاشان دەرچوونی خۆمان لە ژێر دەستی ئـەو جمگـەی حەریفت بە شێوازی سەراوبن لەسەر شانی خۆت دادەنێیو بە توندی مـەچـەکی حەریفت بۆ لای

وێنەی ژمارە 1

سەرەتا حەریف بە نفوزی قـاچی راسـت زەربەی سووڕانـی چەقـۆ لە چەپی خۆیـەوە بۆ راست بە شێوازی کـە چەقـۆکە لـە دەرەوە بـۆ ژوورەوە کـاریـگـەر بـێ لەسەر نـاوچـاوانمـان ئـێمە لەو حاڵەتـەدا بـە کشانـەوەی دەستی راست پشتە دەستی حەریفمان لە حەوا رادەگرین.

وێنەی ژمارە 2

بە بـردنە پێشەوەی قاچـی راسـتو کـێشانەوەی قـاچی چـەپمـان بـۆ پـێـشەوەی قـاچـی راستی حـەریـفمان هـاوکات زەربەیـەکی توندو کاریگەر واتە(هـۆتـۆ) ئانـیشك لە دەرەوە بـۆ ژوورەوەی چەنەگەی حەریفمان دەکێشین.

وێنەی ژمارە3

لە پاش لێدانی زەربەی (هۆتۆ) دەستـت دەبێ لەسەرەوەی دەستی حەریفت دا بـەریــە ژێـر باڵی واتە ئانیشـکی، و بە دەستی چەپمـــان دەستـی راستی خۆمان دەگریـنو لـە پاشان بە مـەڵغە کردنی دەستـمان مەچەکی حەریفمان گرتووەو بە خێرایی دای دەکێشین بۆ خوارەوە تا چــەقۆکە فڕێ بدا.

مێژووی وەرزشی کەسانی خاوەن پێداویستییە تایبەتییەکان، دەگەڕێتەوە بۆ کۆتاییەکانی سەدەی نۆزدەی زایینی

نوسینو ئامادەکردنی یونس فەرهەنگ نیا(سامۆڕایی)

لە ساڵی 1888 ژمارەیەك یانە بۆ ئەو کەسانەی نابیستن لە ئاڵمانیا کرایەوە، لە ساڵی 1994 بنکەیەکی ئامادەکردن بۆ ئەو فرۆکەوانانەی لە جەنگی جیهانیی دووهەم رزگاریان بوو دروست کرا، کە تووشی شەلەلی درکە پەتك ببوون، ئەویش لە ژێر سەرپەرشتی دکتور "لودیق قوتمان" کە نەشتەرگەرێکی بواری مێشك بوو لە نەخۆشخانەی "بستۆکماندفیل"و بە باوکی وەرزشی تایبەت بۆ خاوەن پێداویستیەتایبەتییەکان دادەندرێ.

دواتر ئەو جۆرە وەرزشە بەرەو پێشەوە چوو، وای لێهات لە هۆکاری چارەسەرکردن بووە هۆی ئەوەی ئەو کەسانە بۆ خۆشیان وەرزش بکەن، دواتریش دکتۆر قوتمان پێشبڕکێی نیشتمانی یەکەمی بۆ وەرزشوانانی سەرکەوتوو رێك خست ئەویش لە چوارچێوەی ئاهەنگی کردنەوەی یارییەکانی ئولمپیادی ساڵی 1948 کە لە لەندەنی پایتەختی بەریتانیا بەڕێوەچوو، لەساڵی 1952 سەربازە پێشەنگەکانی هۆڵەندا هاتنە ناو پێشبڕکێکانو بەشداریان لە یارییەکان نێودەوڵەتی یەکەمی نەخۆشخانە بستۆکماندفیل کردن هەرچی رێکخستنی یارییەکانی ئولمپیادی وەرزشی کەم ئەندامانە لە ساڵی 1960 لە رۆما رێکخرا بە بەشداری 23 وڵات. لە ساڵی 1979دا لە میانەی یارییەکانی تۆرێنتۆ لە کەنەدا ئەو کەسانەی کەم بینا بوون لەسەر گۆڕەپانی یارییەکانی ئۆلمپیاد دەرکەوتن، لە ساڵی 1980 لە هۆڵەند ئەو وەرزشوانە کەم بینایانە هاتنە پاڵ ئەو وەرزشوانانەی دووچاری شەلەلی مێشك بوونەوە، لە ساڵی 1996 کەم ئەندامانی 103 وڵات بەشدارییان کرد لە ئۆلمپیادی ئەو کەسانەی بیرکۆڵن، لە ساڵی 2000 لە یارییەکانی ئۆلمپیاد لە شاری سیدنی ئوستراليا سەرجەم ئەندامانی 121 وڵات بەشدارییان لە 19 یاریدا کرد، خاڵێکی گرینگیش ئەوەیە کەلە یارییەکانی ئۆلمپیادی ڕۆمای ساڵی 1960 نەتیا 300 یاریزانی کەم ئەندام بەشدارییان تێدا کردبوو، بەڵام لە یارییەکانی ئۆلمپیادی سیدنی 5000 وەرزشوانی کەم ئەندام بەشدارییان تێدا کردو ئێستاش یارییەکانی ئۆلمپیادی کەم ئەندامان بە دووهەمین دیاردەی وەرزشیی لە جیهان لە رووی ژمارەی بەشداربووانی دادەندرێ.

ئەو یارییانە کامانەن کە خاوەن پێداویستیەتایبەتییەکان ئەنجامی دەدەن؟

ئێستا یارییەکانی ئۆلمپیادی خاوەن پێداویستیەتایبەتییەکان 23 یاری وەرزشی لە خۆ دەگرێت کە 19 یان هاوینینو 4 یارییەکەی دیکەش لە وەرزی زستان ئەنجام دەدرێنو ئەو یاریانەش جیاوازن بە پێی رێژەی کەم ئەندام بوون دەگۆڕێن لەوانەش:

1- یاریی قورسایی
2- یاریی تۆپی باسکە لەسەر کورسی جولاو
3- پێشبڕکێی پاسکیل سواری
4- زۆرانبازی بەشمشێر
5- ئەسپ سواری
6- هەڵگرتنی قورسایی
7- مەلەوانی
8- یاریی تۆپی سەرمێز
9- یاریی تاوڵە
10- هەڵدانی قورسایی
11- تێرهاوێژی
12- یاریی تۆپی پێ
13- یاریی تۆپی باڵە
14- یاریی باسکە
15- یاریی سەول
16- یاریی خلیسکانێ
17- یاریی هاکی

جۆراوجۆر

چەند شێوازێکی سەرنج راکێش بۆ مرۆڤ

و: ئازاد عەباسیان

ورد کردن و پاك کردنی پیواز کارێکی ناخۆش و دژوارە , وای لێ هاتوە کە زۆربەی کات کەس خۆی لێ نادا و حازر نین خەریکی لا بردنی توێکڵی پیواز بن. لەبەر ئەوەی کە بۆنی پیواز چاو ئازار دەدا و پڕ لە فرمێسکی دەکا.

چەند شێوازێکی سادەتان پێ دەڵێین کە سەرنج راکێشن :

1ـ بنی پیواز مەگرن و لەسەرەوەی پیوازەکە دەست بە ورد کردنی بکەن.

2ـ لە کاتی ورد کردنی پیواز, زارتان ببەستن

3ـــ دەتوانن ئەو رێژە پیوازە کە پێویستانە لە نێو یەخچاڵی دابنێن و پاش چەند کاتژمێرێك دەست بکەن بە وردکردنی.

4ــ لە کاتی لێکردنەوەی توێکڵی پیواز, ئاوی ساردی پێدا بکەن

5ـــ ئەو پیوازانەی کە زۆر تیژن دەتوانن بۆ ماوەی یەك کاتژمێر لە نێو ئاوی ساردیان دابنێن بۆ ئەوەی کە تیژیەکەیان بڕوا.

6ـ پیوازی قاش کراو بە کار مەهێنن چونکە میکرۆبی زۆر بەخۆوە دەگرێ, مەگەر ئەوەی ئەو بەشەی کە قاش کراوە بە رۆن چەوری بکەن, لەو حاڵەتە دا پیواز تازە دەمێنێتەوە و میکرۆب لە خۆ ناگرێ.

بە لەبەر چاو گرتنی ئەم رێنمایانە هیچ کات لە کاتی ورد و پاك کردنی پیواز چاوتان نابرژێتەوە و ئاوی لێنایە.

****

کاریگەریەکانی زەنجەبیل, سیر, پیواز , بیبەری رەش و بیبەری سوور

بەکار هێنانی ئەم خواردنانە بۆ برگری کردن لە ئالرژی زۆر بەکەڵکن.

نمدانەوەی (ترشح) ئانتی بادی " ئیمۆنۆگلۆبین" لە کۆئەندامی هەرەس دا دەبێ و ئەم ئانتی بادیە بەدەور لێگرتنی ئەو مەوادانەی کە لە خواردەمەنیە ئالرژیزا کان دا هەن , بەرگری لە پێك هاتنی ئالرژی لە لەش دا دەکەن.

میوەی تازە, ئاجیل, گۆشتی کەم چەوری , ماستی کەم چەوری, ماش, نیسك , نۆك, لوبیا, گەنمە شامی, ئاوی گێزەر, چەوەندەر, کەرەوس و خەیار بۆ بەرگری کردن لە ئالرژی زۆر بەکەڵکن.

ئانتی بادیەکان بە ناوی "ئیمۆنوگلۆبین" E بۆ بەرەنگاربوونەوە لە گەڵ ئەو هۆکارە دەرەکیانە کە کۆئەندامی بەرگری بە هەڵە ئەوانە بە خراپ دەناسێ, ماددەیەك بە ناوی هیستامین لە دەورو بەری خانەکانی لەش بڵاو دەکاتەوە کە بەم حاڵەتە دەڵێن حەساسیەت (ئالرژی) .

****

خورانی لووت, قورگ, ئیلتهابی پێست, رشانەوە, سك چوون, تای زۆر, زیپکە, هەناسە سواری, چوونە سەری رادەی گەڕانی خوین , بێهێزی , قەبزی, لە گرینگ ترین دژکردەوەکانی ئالێرژین.

ئەگەر دژکردەوەی ئالێرژیکی بە شێوەیەکی توند و تیژ پێك بێ, ئەوە دەڵێن شۆکە" ئانافیلاکتیك".

ئەم حاڵەتە لەوانەیە ببێتە هۆی ئیلتهابی شانەکانی دەوروبەری قورگ و رێگەی هەناسە کێشان دەگیردرێ, ئەگەر زوو چارەسەری نەکرێ و لەکاتی خۆی دا دەرمان نەکرێ ئیمکانی مردنی تووشبووەکە هەیە.

****

مەواددی پێکهێنەری ئالرژی بە شێوەکانی جیا جیا و لە رێگی زۆرەوە وەك :

تەپ و تۆز و خۆڵ لە رێگەی کۆئەندامی هەناسەو کۆ ئەندامی

دەواو دەرمانی جۆراوجۆر لە ڕێگەی دەرزی لێدان و کەلووپەلی جوان کاری لە ڕێگەی پێستەوە دەتوانێ بچێتە لەشەوە.

****

هۆکارەکانی پێکهاتنی ئالرژی(حەساسییەت):

ژنتیك, ترسی زۆر و لەناکاو و هەندێك خواردنی حەساسیەت هێنەر وەك: شیری مانگا, هێلکە, گەنم لە پێکهێنانی حەساسیەت لە شەخس دا کاریگەرن.

ئەو کەسانەی کە تووشی ئالرژی دەبن لەبەکار هێنانی لە رادەبەدەری پڕۆتۆیین خۆ بپارێزن, بۆیە کە بەهان دانی کۆ ئەندامی بەرگەری ئالرژی روو لە زیاد بوون دەبێ.

لە پەیوەندی لە گەڵ بەرگری کردن و چارەسەری ئالرژی دەتوانین ئەم خاڵانە لەبەرچاوبگرین:

ئاڵوگۆڕ کردنی جۆری خواردن بە شێوەی دەورەیی, بەکار هێنانی دەرمانی ئانتی هیستامین و بەکارهێنانی ڤیتامینی c بە هۆی بەرگری لە نم دانەوە هیستامین لە لایان خڕۆکە سپیەکانەوە, بۆ چارەسەری و بەرگری کردن لە پێکهاتنی ئالرژی لە نەفەر دا ڕۆڵی سەرەکی دەگێڕێ.

****

ماسکی دەم و چاو بۆ لابردنی پەڵە و نەرمی پێست:

A: کەرەسەی پێویست:

40 گرام هەنگوینی سروشتی

10 گرام ئاوی پیوازی سپی

شێوەی ساز کردن: سەرەتا هەنگوینەکە تۆزێك گەرم دەکەین لە گەرمای خوارەوە بۆ ماوەی 10 خولەك و پاشان ئاوی پیوازەکەی پێ زیاد دەکەین و پێکەوە تێکەڵیان دەکەین و لێکیان دەدەین

پاشان لێی دەگەڕێن تا سارد بێتەوە.

شێوەی بە کار هێنان: بە قەد توێژێکی ناسك بە سەرپێستی دەم و چاوی دا بکەین و نیو کاتژمێر لێی گەڕێین تاکوو وشك دەبێتەوە. پاشان بە ئاوی گەرم بیشۆن و لە دوایی دا هەست بە ئاکارەکانی دەکەین.

B: توێکڵی سێوێك لێ بکەنەوە و بیکەنە دوو لەتەوە , لەتێکی ورد بکەن و لەگەڵ کەوچکێك هەنگوین تێکەڵی بکەن و لێکی بدەن,.

پاشان لە دەموچاو و ملتان بڵاوی بکەنەوە پێی دا بسوون. پاشان پێستی دەموچاوتان بە سەری پەنجەی دەستتان ماساژ بدەن. بۆ ماساژ دان لە خوارەوە بۆ سەرەوە دەست پێ بکەن.

هەروەها لە راستەوە بۆ چەپ و لە چەپەوە بۆ راست ماساژی بدەن. پاشان بە سەری پەنجەکانتان بە هێواشی زەربە لە پێستی دەموچاوتان بدەن تاکوو هاتوچۆی خوێن لە پێستی دەموچاتان زۆر بێ.

ماوەیەك لێی بگەڕێن تا کوو ماسکەکە وشك بێتەوە و پاش 2 خولەك جوان بیشۆن. ئەم ماسکە دەبێتە هۆی بەرگری و چارەسەری چرچ و لۆچی دەموچاو و دەبێتە هۆی بەهێزی و جوانی پێست.

سەرچاوە: google – زن

شیر پێ دانی سروشتی

(شیری دایک)

وەرگێڕان: ڕەحمان مەحموودی

1- شیری دایك بە تەنیا خواردن و خواردنەوەیەكی زۆرباشە بۆ منداڵ لە تەمەنی لە دایك بوونەوە تا 6 مانگی یەكەمی ژیانی.

2- شیری دایك پێداویستیە سەرەكیەكانی منداڵ لە خواردنو خواردنەوە دابین دەكا لە ساتە وەختی لە دایك بوونیەوە تا تەمەنی 6 مانگی یەكەمی چونكە خواردنێكی نموونەییە لەو دەورەی تەمەنی منداڵیداو هەموو بەدیلەكانی شیری دایكیش لە شیری قوتوو یا شیری مانگا یا هەر جۆرە خۆراكێكی دیكەی منداڵ مادە خۆراكیانەی تێدانیە كە شیری دایك پێی دەوڵەمەندە.

3- منداڵ لە پاڵ شیری دایكی پێویستی بە ئاوی خواردنەوە هەیە بەتایبەتی لە وەرزی گەرمادا، پێویستە بەكەوچك ئاو بكرێتە دەمی منداڵەوە.

4- شیری دایك بەرگرییەكی باش دەكا لە پاراستنی منداڵ لە نەخۆشییەكانی وەك سك چوونو كۆخەو هەڵامەتو نەخۆشیە باوەكان........

5- دابین كردنی خۆراكو خواردنەوە بۆ منداڵ لە تەمەن شەش 6 مانگیدا كارێكی پێویستە وەك چەند جۆر خواردنی یارمەتیدەر بۆ شیری دایكن، پێش پێدانی هەر جۆر خواردنو خواردنەوەیەك بەمنداڵ شیری دایك بخوات، پێویستە دایك بۆ كاتێكی درێژخایەن بەردەوام بێت لە شیرپێدانی منداڵەكەی بە تایبەتی لە دوایساڵی یەكەمەوە هەتا دووهەم ساڵی ژیانی منداڵەكەی ئەگەر دایكەكە توانای ئەوەی هەبوو.

6- شیردانی سروشتی دایك بۆ منداڵەكەی بە شێوەیەكی بەردەوام بە تایبەتی لە شەودا ڕۆڵی خۆی دەبینێ لە دواخستنی سووڕی مانگانەی ژنان، هەروەها یارمەتی دواخستنی سك پڕ بوونی دووهەم دەدا. بەڵام شیردانی سروشتی دایك تەنیا ئامراز نیە بۆ ڕێكخستنی زۆر

بوون لە خێزاندا.

7- شیرپێدانی سروشتی هەستێكی گەورە دەبەخشێت بە دایك چون یارمەتی گەشەسەندنی عەقڵیو سۆزداری منداڵان دەداو یارمەتی دەدا بە گەورەبوونی.

8- پێویستە دایك لە ساتە وەختی یەكەمی لە دایك بوونەوە ڕاستەوخۆ شیری خۆی بدا بە منداڵەكەی چونكە لە توانای هەموو دایكێك دا هەیە مەمك بدا بە منداڵەكەیو پێویستە یارمەتی دایك بدرێ بۆ سەركەوتن لەو كارەدا.

9- زۆرجار دایكان پێویستیان بە یارمەتی دەروونیو كۆمەك هەیە كاتێك ڕاستەوخۆ دوای منداڵ بوون شیر بە منداڵەكەیان دەدەن بە تایبەتی ئەگەر منداڵی یەكەم بێ.

10- دەست پێكردن بەشیرپێدانی منداڵ لە مەمكی دایكەوە ڕاستەوخۆ دوای لە دایك بوون یارمەتی وەستاندنی ئەو خوێن بەربوونە دەدا كە لە دوای منداڵ دایكەكە تووشی دەبێت.

11- دەست پێكردنی بە شیرپێدانی منداڵ دوای لە دایك بوو ڕاستەوخۆ یارمەتی زۆر بوونی شیر دەدا لە مەمكی دایك دا كەواتا پێویستە دوای یەك كاتژمێر لە دایك بوون منداڵەكە شیری دایكی خۆی بخوا.

12- زۆربەی دایكان لەو باوەڕەدان كە ئەو ژەكەی لە دایە مەترسی بۆ ژیانی منداڵ هەیە یا باش نیە. ئەو باوەڕە زۆر هەڵەیە چونكە ژەك پارێزگاری لە ژیانی دەكاو لە كۆمەڵێك نەخۆشی باو دەیپارێزێ ژەك ژمارەیەكی زۆر خانەی بەرگری(سلول)ی تێدایە بۆ پاراستنی منداڵەكە لەو نەخۆشیانە.

13- پێدانی ژەك بە منداڵ یارمەتی دەرێكە بۆ جووڵاندنی شیر مەمكی دایكان داو سەركەتنی پرۆسەی شیردای سروشتی.

14- زۆربەی دایكان دەتوانن شیر بدەن بە منداڵەكانیان بە مەرجێك:

–ئەگەر منداڵەكە شیری پێدرا بە شەو یا بە ڕۆژ بە دیاریكردنی كاتێكی پێشینە بۆ شیرانی

–دۆخی منداڵ چەند گونجاوبێ لەو گرفتانە دەیپارێزێ:

ئەگەر منداڵەكە مەمكی دایكی مژی لە دۆخێكی لەبارو گونجاودا لە باوەشی دایكی دا.

– ڕشانەوەو ئازاری سك لای منداڵان.

– نەخواردنی شیرو ڕەدكردنەوەی مەمكی دایك

ئەو ئاماژانەی کەوا نیشان دەدا منداڵەکە لە دۆخێکی باش دایە بۆ شیرخواردن ئەوانەن:

- ئاراستەی لەشی منداڵەکە بەرو سینگی دایکی دەبێ.
- منداڵەکە ژەمی درێژخایەن‌و پتر شیر دەخوا.
- منداڵەکە ئاسودەو سلامەت دیارە.
- دایک هەست بە ئازار ناکا لە گۆی مەمکی دا.

کرۆزانەوەو گریانی منداڵ لە کاتی شیردانی سروشتی دا ئەوە نیە کە منداڵەکە پێویستی بە شیری زیاترەو دایک شیرەکەی کەمە بەڵکو لەوانەیە ئەو منداڵە داوای هەڵگرتن و باوەشی دایکی بکا چونکە مندال پێویستی بە گەرمی‌و بەزەیی هەیە.

شیرپێدانی بەردەوام پێویستە بۆ جووڵاندنی برێکی زۆر لە شیر لە مەمك دایك دا لە پیناو دابینکردنی پێداویستی یە خۆراکییەکانی منداڵ‌و پێویستە دایکان بەردەوام بن لە شیرپێدانی سروشتی تا دوای ساڵی دووهەمی تەمەنی منداڵ ئەگەر لە توانای دا هەبوو.

شیری دایك سەرچاوەیەکی گرنگە بۆ وزەوو پرۆتین‌و یارمەتی دەرو پارێزەرە لە ژیانی منداڵان لە نەخۆشی.

لە دوای لە دایك بوونەوە راستەوخۆ پێویستە دایك شیری خۆی بدا بە منداڵەکەی‌و هەرکاتێکی‌تریش دوای ئەوە ئارەزووی هەبوو،هێندێك جار منداڵ داواکاری خۆی بۆ شیر خواردن بە گریان دەردەبڕێ، داواکاری منداڵ بۆ شیر کارێکی باشە بۆ خۆی‌و دایکیشی چونکە شیر پێدانی بەردەوام پێویستە بۆ زیادبوونی شیری دایك چونکە منداڵ چەندە مەمکی دایکی بمژێ ئەوەندەش شیر لە مەمکی دایك زیاد دەکا.

شیردانی بەردەوامی دایك رێگا لە رەق بوون‌و ئاوسان‌و ئازاری مەمکەکان دەگرێ.

ئامادەکردنی خواردنی زیادی بۆ منداڵ لە پاش شیری دایك دا وەك (شیری مانگا، شیری قووتوو)لە رێژەی ئەم شیرە کەم دەکاتەوە کە دایك دەی دا بەمنداڵەکەی‌و پرۆسەی دروست بوونی شیریش لە مەمکی دا کەم دەبێتەوە.

شیری قوتوو بە کارهێنانی مەمکە شووشە دەبێتە هۆی تووش بوونی منداڵان بە نەخۆشیانە:

بەکارهێنانی مەمکە شووشە بۆ پێدانی خواردنەوەی تر بە منداڵ لەوانەیە ببێتە هۆی دوورکەوتنەوەی منداڵان لە مەمکی دایکیان.

شیری وشك‌و شیری مانگاو خواردنەوەکانی دیکە کە بە مەمکەشووشە دەدرێن بە منداڵان تووشبوون بە نەخۆشیەکانی وەك سك چوونن کۆخە، هەڵامەت‌وزیاد دەکا.

زۆرجار شیردان بە مەمکە شووشە دەبێتە خۆی تووش بوون بە نەخۆشی سك چوون ئەگەر ئاوەکە نەکوڵابێ‌و مەمکە شووشەکە خاوێن نەکرابێتەوەو چەندە منداڵەکە نەخۆش بکەوی ئەوەندە ئەگەری تووش بوون بە بەدخۆراکی زیاد دەکا هۆی ئەوەش دەگەرێتەوە بۆ ئەوەی ئەو منداڵەی کە بە شیری قوتوو بەخێو دەکرێ دە ئەوەندە زیاتر تووشی سك چوون دەبێ لەو منداڵانەی کە شیری دایکیان دەخۆن لە ماوەی شەش مانگی یەکمی تەمەنیان.

سەرچاوە: کتێبی راستییەکان بۆ ژیان

نەعنا

چارەسەری چەندین گرفتو نەخۆشی

نەعنا (peppermints) بڵاوترین خۆراك گیاییە لە جیهاندا چونکە تامێکی خۆشو سوودێکی زۆری بۆ تەندرووستی هەیە، بە تایبەت کاریگەری ڕێکخستنی هەرسو دژە گرژبوون.

چاکترین یاریدەدەری هەرسو دژە گرژبوون:

نەعنا وەك یارمەتی دەری هەرس، ناوی لە کۆنترین کتێبی پزیشکی جیهاندا هاتوە کە کتێبی(Ebers papyrus)ە، و میسرە کۆنەکان یەکەم کەس کە پەنایان بۆ خواردنەوەی نەعنا بردووە وەك یارمەتیدەری پرۆسەی هەرسکردن، پاشان لە میسری کۆنەوە پەریوەتەوە بۆ فەلەستینو دوای ئەوە ئەوروپییەکان ناسیویانە.

کاریگەری نەعنا پەیوەستە بە مادەی مینتۆڵ (memthol) کە مادەیەکی سەرەکیی ڕۆنی نەعنایە، کەلە نەعنای خۆماڵیدا زۆرترە تا وەك جۆرەکانی تری نەعنا.

پێشنیان بۆیان دەرکەوتووە کە ئەم مادەیە ماسوولکەکانی کۆئەندامی هەرس نەرمو ئارام ئەکاتەوەو نایەڵێت گرژ بن.

چەندین لێکۆڵینەوەی ئەڵمانیو رووسی ئاماژەیان بەوە داوە کە نەعنا هۆکاری خۆپاراستنە لە برینی قورحەی گەدەو یامەتی ڕژانی زەرداوی زراو ئەدات.

بۆیە ڕۆنی نەعنا لە پێکهاتەی هەندێك دەرمانی دژی ترشەڵۆکی گەدەو گرژبووندا بە کار دێو یارمەتیدانی هەرسو دژی دڵەکزێ، ئەویش بەوەی کە 2 کەوچك گیای وشکی نەعنا ئەکرێتە کوپێك چای کوڵاوو ئەنوشرێت، یان گیای تڕ کە بر نەعنا زیاد دەکرێتو بە نۆرە لەگەڵ چا گیاییەکانیتر وەك چای بەیبون ئەخورێتەوە.

نەعنا وەك ئازارشکێن:

مادەی مینتۆڵ کاریگەری سڕکەری سادەی هەیە. واتە ئازارشکێنە بۆیە لە پێکهاتەی هەندێك مەرهەم(مەڵحەم)و کرێمی ئازارشکێندا بەکاردێت، وەك ئازاری ڕۆماتیزم

هەروەها سوود لەم تایبەتمەندییەی مینتۆڵ وەرئەگیرێ بە پێچانی شوێن کە ئازارەکەی بە نەعنای شیلەتین کە زیاتر بۆ گرژبوونی ئازاراوی ماسولکەکان بە کاردێت، وەك وەرگەڕانو کوترتو، یا گرژوونی ماسولکەی قاچی ژنی سکپڕ.

بۆ چارەسەری گیرانی لووتو قورگ:

مادەی مینتۆڵی ناو زەیتی نەعنا کاریگەرییەکی بەرگریی هەیە بۆ گیران(Decongestant) وەك گیرانی لووت لە کاتی سەرمابوونداو گیرانی بۆرییەکانی هەناسە لە کاتی هەڵامەتدان بۆیە ئەم مادەیە لە درووستکردنی هەندێك دەرمانی دژەگیرانی وەك کرێمی ڤیکس دا بەکار دێ هەربۆ ئەم مەبەستە وەك چاش ئەخورێتەوە.

بۆ چارەسەری پەتاو هەوکردن:لیکۆڵینەوەکان دەریاخستووە مادەی مینتۆڵ دژی هەندێك جۆری بەکتریایەو میکرۆبەن بە تایبەت ڤایرۆسی هێرپس(Herpes simplex virus) ئەو ڤایرۆسە لە هەر دوو سوچی دەم ئەدا بەتایبەت لە زستاندان یا لە ئەندامی زاوزێ ئەدا.

بۆ چارەسەری هیرپس، شوێنەکە کە سەرەتا زیپکەیەکی بچوك وایەو بنەکەی سوورە بە چەند دڵۆپێك نەعنا چەور ئەکرێ. هەروەها دەمی برینی روکەشی سادەو سووتانی سووك بە ڕۆنی نەعنا چەور ئەکرێ بۆ ئەوەی هەو نەکا.

نەعنا بۆ ژنانیش بەسوودە:

تایبەتمەندی مینتۆڵی ناو نەعنا بە کار ئەهێنرێ وەك دژە گرژبوون بۆ کەمکردنەوەی ئازاری سووری

مانگانەی ژنان،و ماسوولکەکانی منداڵان ئارام ئەکاتەوە.
خواردنەوەی ئاوی نەعنای کوڵاو بەخەستی یارمەتی خێرا کردنی خوێنی سووڕی مانگانە ئەدا لە کاتی دوا کەوتنی سووڕی مانگانەدا.
زۆر پزیشك ئاموژگاریی ژنانی سکپڕ دەکەن، چای نەعنا بخۆنەوە بۆ چارەسەری ماندوویی بە تایبەت بەیانیان کە سەرەتایی سکپڕیدا تووشی ژنان ئەبێت، لە شێوەی سەرەگێژەو دڵ تێکەڵاتنو ماندوویی جەستەییدا.
بەڵام ئەبێ ئەو ژنانەی پێشتر منالیان لەبار چووە نەعنا یا چاکەی نەخۆنەوە.

بۆ چارە سەری سەرئێشە:
هەندێك جار خواردنەوەی کوپێك چای نەعنا یارمەتی کەمکردنەوەی سەرئێشە ئەدا بە تایبەت ئەو کاتەی سەرئێشە بە هۆی بەد هەرسیو باکردنی سکەوە دروست ئەبێ.

ئامادەکردنی نەعنا بۆ بەکارهێنان:
بۆ ئامادەکردنی چای نەعنا، 1 یا 2 کەوچکی بچووك گیای وشکی نەعنا ئەکریتە کوپێك ئاوی لە کوڵو ماوەی نزیکەی 10 خولەك دا ئەنریتو ڕۆژانە 1–3 کوپی لێ ئەخورێتەوە.

وەرگیراو لە کتێبی سروشت دەرمانە لە ئامادەکردنی: باست حەمە غەریب
گەلاوێژ پەیرەوان بۆی ناردوین

شەش خۆراك بۆ جوان مانەوەی قژ و نینۆکەکان

کارناسانی ڕژێمی خۆراکی هێندێك خواردنیان ناو بردوە کە بە تەواوی یارمەتیی جوانتر بوونی مرۆڤ دەدا. ئەو ماددە خۆراکیانە بریتین لە: گوێز، کارگ، پەنیر، ماسی و خۆراکە دەریاییەکان، کەلەم شۆر و کیوی.
گوێز: بەهۆی بوونی ویتامین E ، پێست تەڕ ڕادەگرێ و گەنجییەتی پێست دەپارێزێ.
کارگ (قارچ)
پێشگیری لە سەرهەڵدانی چرچ و لۆچ لە پێستدا دەکا.
پەنیر:

بەهۆی ئەوەی کەلیسیۆمی زۆری تێدایە ئێسقانەکان، ددانەکان و نینۆکەکان، سفت و بەهێز دەکا.
ماسی و خۆراکە دەریاییەکان:
نینۆکەکان جوان و قژ بریقەدار دەکا.
کەلەم شۆر:
بە شێوەیەکی سەرنج ڕاکێش ڕەنگی پێست جوانتر و یارمەتی بە گیروگرفتی پێستی دەکا.
کیوی:
ویتامین C تێدایە و بزوێنەری تەرەشوعی "کلاژن"ە و ڕێگە لە چرچ بوونی پێست دەگرێ.

وەرگێران: لە سایتی : www.iran press.com

هێنانە خواری تای منداڵ بە ئاوی سارد زۆر زیانبەخشە

زۆر لە دایك و باوكان هەر كە منداڵەكەیان تووشی تا دێت، دەستبەجێ ئاوی سارد دێنن، یان بە پارچە پەڕۆیەكی تەڕ دەیانهەوێ تای منداڵەكە دابەزێنن. دابەزاندنی تای منداڵ بەم شێوەیە زیانێكی زۆر بە منداڵەكە دەگەیەنێ. هێنانە خواری تای منداڵ بە ئاوی سارد، دەبێتە هۆی ئەوەی كە دەمارەكانی پێست گرژ بن و خوێنێكی كەمتر پێدا هاتووچۆ بكا، ڕاستە گەرما لە نێوان خوێن و پێست كەم دەبێتەوە، بەڵام ئەوە مانای هاتنە خوارەوەی تایەكە نیە، بەڵام هێنانە خواری تا بە ئاوی گەرم باشترە، چونكە دەبێتە هۆی ئەوەی كە ڕەگەكانی خوێنبەر، زیاتر بكرێنەوەو خوێنێكی زیاتریان پێدا هاتووچۆ بكا ئەوەش دەبێتە هۆی دابەزینی تای منداڵەكە.

سەرچاوە: گۆڤاری گوڵان

گۆڤارێكی نوێ بۆ ژنان

مامۆستا مومتاز حەیدەری، رۆژنامەنووسی كۆنەكار و بە ئەزموون و بە مشوور كە لە چەند ساڵی رابردوودا دەستی داوەتە دەركردنی گۆڤارێكی مێژوویی و بەڵگەنامەیی و سیاسی بە ناوی K21، ئەم دواییانە دیارییەكی بەنرخی دیكەی پێشكەشی دنیای بیرو فەرهەنگی نوێ كردوە، بە ناوی " لەیلا قاسم لەیلا زانا".

ئەم گۆڤارە كە هەروەك بۆ خۆی دەنووسێ هەر لەسەر بوودجەی K21 كە بەڕێز مام جەلال بۆی تەرخان كردوە، دەرچووە، گۆڤارێكی تایبەت بە ژنان و پرسی ژنانە و یەكەم ژمارەی زۆر بابەتی بەپێزی مێژوویی و بەڵگەنامەیی سەبارەت بە پرسی ژن لە خۆی گرتوە.

بە ناوی بەڕێوەبەرانی گۆڤاری "ژنان"ەوە دەستخۆشی لە مامۆستا مومتاز حەیدەری دەكەین و سەركەوتن و پێشكەوتن بۆ گۆڤارە ساواكەی "لەیلا قاسم، لەیلا زانا" بە ئاوات دەخوازین. هەر لەو كاتەدا پیرۆزبایی لە ماموستا مومتاز دەكەین بۆ هەڵبژاردنی ئەو ناوە جوان و گونجاوە بۆ گۆڤاری تایبەت بە ژنان.

WOMEN

Democratic Women Union of Kurdistan

No : 27 Date : October 2010

کاریگەری وانەکانی شۆرشی ئیسلامیی ئێران لەسەر قوتابیان